

NICU JIANU

MARCEL LAPTEȘ

NICU JIANU

- publicist -

Nicolae (Nicu) Jianu, născut la 2 aprilie 1952 în Hunedoara.

Școala primară în localitatea Ghelari.

Absolvent al Liceului Decebal din Deva, promoția 1971.

Licentiat în Științe Economice, Facultatea de Științe Economice din Timișoara, promoția 1975.

Din anul 1987, colaborator permanent al publicațiilor ROMÂNIA PITOREASCĂ, VACANȚĂ ÎN ROMÂNIA, TURISM ÎN BANAT, MUNTII CARPAȚI, CARPATICĂ, MIORIȚA (Deva), ALPIN INFO (Galați), ERDÉLYI GYOPÁR (Cluj), TERMÉSZETBARÁT HIRADÓ (Budapesta), s.a.

Coautor al albumului ȚARA HAȚEGULUI-DIMENSIUNI SENTIMENTALE Ed. Corvin și al ghidului turistic TRASEE ÎN ARDEAL, Editura Körtézas, Budapesta 2002.

Membru al Asociației Jurnaliștilor de Turism din România (1993).

În anul 1998 a primit Premiul APTN pentru serialul ZIDURI ȘI VREMURI dedicat monumentelor medievale din Transilvania, publicat în revista ROMÂNIA PITOREASCĂ.

Participant la expoziții și concursuri de fotografie din țară și străinătate.

VECHI BISERICI DE LEMN DIN JUDEȚUL HUNEDOARA

5
2004

COLECȚIA
„ETHNOLOGICA”

Fotografii și texte:
NICU JIANU

Macheta, redactarea și eseu editorial:

Prof. MARCEL LAPTEȘ

Sigla colecției: SIMONA RUSU

Culegerea computerizată:

CARMEN SZEKELY

SIMONA RUSU

Tehnoredactarea: ÁGNES DANI

Foto copertă - NICU JIANU:

I. – Biserica din Vălari

II. Biserica din Brădățel

IV. – Troița din Ciulpáz

Lucrare apărută la Editura CORVIN Deva

Director: VARGA KÁROLY

Adresa: 330190 Deva,

o.p. 1., c.p. 138.

tel.: 0254-234500; fax: 0254-234588

e-mail: corvin@mail.recep.ro

comenzi: difo@corvin.recep.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
JIANU, NICU

Vechi biserici de lemn din județul Hunedoara
(repertor etnografic)

Nicu Jianu, Marcel Lapteș

Deva: Editura Corvin, 2004

120 p; 30 cm.

ISBN 973-622-156-3

I. LAPTEȘ, MARCEL

624.011.1:726.5(498-35 Hunedoara)

Această carte apare sub egida:

CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU
CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA
CULTURII TRADIȚIONALE
HUNEDOARA-DEVA

Director: Ciprian Roman

**Biserica din Șoimuș
Ancadramentul intrării**

LAUDĂ MEȘTERULUI POPULAR

MOTTO:

„Nu vreau să demonstrăm vechimea, puterea, frumusețea, bunătatea și organicitatea unei culturi tradiționale, care aproape nu mai există ca un scop în sine, ci să ne căznim să arătăm coerent și inteligibil, frumusețea și bogăția unei lumi care ar putea părea mai săracă decât a noastră. Dacă omul actual va înțelege cât de sărac este în comparație cu strămoșii săi, va fi un câștig enorm pentru el ! Trebuie ajutat.”

(HORIA BERNEA – Câteva gânduri despre cantități, materialitate și încrucișare)

Patrimoniul cultural bisericesc din județul Hunedoara cuprinde numeroase edificii arhitecturale de mare valoare, în care vechile biserici de lemn au un farmec aparte reprezentat prin măiestria creației, simplitatea soluțiilor constructive, simbolistica motivelor decorative, toate purtând amprenta personalității produsului expres a meșteșugului artei populare, rodul ingeniozității și talentului artistului țăran, profund religios în actul creativ.

Bisericile de lemn reprezintă astfel, o moștenire spirituală de primă mărime în întreaga **cultură națională** iar lucrarea de față nu face decât să sublinieze încă o dată importanța acestora în cadrul **culturii naționale populare** cu dimensiunile și problematica sa.

Una dintre acestea asupra căruia ne vom apleca, este a **implicației meșterilor populari** din mâinile cărora au ieșit aceste adevărate bijuterii de artă populară, la care mai adăugăm termenul **bisericească** considerând că, **universul tehnic** al creației este influențat de **elemente adiacente**¹ cum sunt: credințele religioase, normele etice, juridice, aspecte dintre cele mai largi, economice, politice, sociale etc², proprii etnografiei. Prezenta lucrare s-a născut din dorința de a informa un număr mai larg de cititori, cu aspectele generale ale problematicii în timp și spațiu, fără a avea ambiția unei abordări exhaustive a arhitecturii bisericesti în

lemn, mai ales că după Revoluție când biserica și-a câștigat pe deplin locul firesc în conștiința națiunii noastre, au apărut o serie de studii de valoare deosebite în domeniu, pe care, în parte, le-am consemnat în bibliografia prezentului volum, materiale care ne-au ajutat mult în realizarea configurației întreprinderii noastre.

De aceea am considerat, pentru început, că necesitatea realizării unui repertoriu etnografic al bisericilor de lemn hunedorene este necesar pentru cunoașterea globală a acestor monumente de artă, deci un **inventar etnografic** existent în prezent dar și **sentimental** privind soarta unora dintre biserici grav afectate de timp și nepăsare.

În studiul de față, ne-am preocupat mai mult de implicațiile meșterilor populari în arta lemnului, material primordial în construcția bisericilor.

Nu se poate concepe opera de artă fără „emanația materială sufletească a individului”³ a creatorului popular care naște frumusețea ca pe ceva firesc, într-o permanentă relație cu uneltele și materialele sale.

Nimic nu este mai tulburător decât *materialul – lemn* unde există naștere, viață și moarte, un ciclu cosmic al existenței comunităților tradiționale atât de prezent, în spațiu și timp, în calendarele sale. Există în ele o experiență ancestrală acumulată de-a lungul timpului de meșterul popular.

De la începutul civilizației umane materialul fundamental era lemnul. În perioada medievală, când la noi s-au construit cele mai multe biserici, existența umană, în spațiu tradițional, era în formele ei esențiale, una a lemnului⁴.

Împreună cu rodul pământului lemnul, materie atât de prețioasă, însă abundentă în spațiul comunităților devine simbolul valorilor pământești iar definitiv pentru țaran era credința în **biserică**, o gospodărie mai mică, **casa sfântă a existenței sale**.

„Omul, ca și corolar al creației lui Dumnezeu, are în sine puteri și capacități de participare la creația divină prin inițierea, susținerea și desăvârșirea unor acte creatoare, prin care el adaugă valori la tezaurul deja existent în lume. Din această perspectivă apare omul ca **instrument divin**, mai mult, **omul este o ființă a cărui viață se avântă ca turnul catedralelor, pentru a pipăi cerul spiritualităților și a respira adierea aerului cald**” (E. Speranția – Systeme de metaphysique – Sibiu 1943 p. 295)

Pentru meșterul popular Dumnezeu exista corporal. Privind icoanele țărănești, înnegrite de vreme ne apare Maica Domnului ca o țărăncă cu fața blândă și senină, cu micul Hristos leit pruncul ce se alină în brațele mamei. El, meșterul țaran știa, din învățăturile biblice ale preotului din sat, că Dumnezeu a făcut omul după chipul și asemănarea sa, că Mântuitorul a pățimit și s-a jertfit pentru oameni, ca om; întreaga sa gândire antropomorfică era un elogiu adus ființelor și lucrurilor făcute de Dumnezeu. Pădurea cu „lemnele sale”, erau ființe asemenea lui vibrând împreună temporal și spațial. Timpul său era timpul natural, înțeles după **semne**, numai ale lui, un calendar ciudat cunoscut numai de el, rezultat al unei experiențe proprii pe care-l împarte în **zi-noapte și anotimpuri**. Pentru meșter **lemnul era armonie** între umbră și lumină, frig și cald, ploaie și zăpadă. Prin acest timp natural înțelegea **timpul religios**, acela al cerințelor liturgice a tuturor sărbătorilor creștinești anunțate de clopotele grave din zveltele clopotnițe ale bisericilor. Aceasta este viziunea bisericii construită de **meșterii mari, calfe și zidari**, acea minunată desăvârșire, biserica de lemn, ca iubire dintâi, operă

a sacrificiului, a vieții care nu se termină după moarte, ca pom al vieții ce nu se usucă niciodată.

Mai știa, meșterul, că lemnul, alături de viețuitoarele vegetale și animale ale pământului i-au fost date în grijă, pentru că încorporau marea taină a sfințeniei dumnezeiești.

Folosite în spațiu spiritual deveneau miraculoase. În peregrinările mele prin satele hunedorene am consemnat o povestire tulburătoare a unui meșter popular, constructor de case și biserici, Burza Ioan (a lui Păduraru) pe care o transcriu integral deoarece sintetizează, în mod fericit concepția animistă a țaranului tradițional.

Iată ce-mi spunea meșterul Burza Ioan:

„Tare de mult, pe când omu’ se știa la glasu’ lupilor și la mârșul altor ligioane iera un popă supărat tare văzând clopotnița de la beserică că abia mai ședea pe lemne. Și zăce el lu’ unu’ de iera meșter fain, da-i plăce o țără șă vinarsu’ de prune, meri la pădure die tocmé oarece lemne die goruni să reparăm clopotnița, că az-mâne, se hurducă și-i păcat die Domnu’ Dumnezău. Meșterul pleacă în pădure cu tot ce trabă, scule faine, mai întâi măsoară cât trebe lemnu’ ia și o slugă ca de ajutori și pleacă-n pădure la Dealu Lung, ceva mai cole de sat; o fost oarece drum pân-la pădure, ei, s-or omenit și ei cu cât-o dușcă din felie (sticlă – n.n.). Apăi or ajuns, or găsât goruni d-ai faini, numa’ buni, da’ când i-or tăiat or smintit la lungime, nu cât iera, că s-or zăuitat, no vezi domnule, vinarsu-i câte-odată lucru’ lui Satana tie face să zăuiți multe... ce mai vorbă, n-o fost ca pe hârtie. Or lucrat ce-or lucrat de-or pregătit goruni și i-or dus la beserică, așă linești fain-frumos, apoi îi măsoară da’ vede că-i bai, îs mai scurți. Se face roșu la față, cum îi poridica. Iartă părinte că zminti la tăiat și făcui lucru ca neomul. Popa: Nu-i bai fiule, meri acasă și-om vede mâne. A doua zi s-o crușit omu’, gorunii ierau tăt la fel, numa’ buni de lungi cât trăbă pântru clopotniță. O fi fost adevăr au ba, da’ io cred că da, mulți din sat or văzut.”⁵

Iată cum lemnul, material sacru, în gândirea mitică a țaranului, devine miraculos atunci când trebuie să fie utilizat la o construcție sacră.

Construcția în sine a unei biserici presupunea un anumit ritual la care participa de

cele mai multe ori, întreaga comunitate. Însă meșterul popular avea rolul cel mai important deoarece el era artistul din mâinile căruia va lua naștere opera⁶.

Existau practici ritualo-religioase curente legate de locul, așezarea bisericii, planul, elevația și chiar uneltele de construcție, precum și zilele de interdicție a lucrărilor stabilite, de altfel, foarte clar stipulate în calendarele țăranelor români⁷.

Apoi meșterii populari știau ca nimeni alții cum să-și procure materialul lemnos necesar viitoarei construcții. Lemnul cel mai frecvent folosit era gorunul, supranumit în popor „împăratul pădurilor”⁸. Pentru ridicarea bisericilor, meșterul alegea copacii cu trunchiul drept, dens care erau rezistenți la umezeală și atacul cariilor, depistându-le defectele ascunse ale trunchiurilor după aspectul extern. Tăierea se făcea toamna sau iarna, pentru că în alte anotimpuri, lemnul conținea mult must sau mazăgă, astfel meșterul înțelegea care era mecanismul între parametrii fiziologici ai vegetației și unele fenomene astronomice. Astfel arborele trebuie tăiat **când luna-i sus** sau la **gâtatul Lunii** sau **când Luna-i de-nceput**⁹.

Aceste convingeri magico-esoterice, de început au devenit zestre de cunoaștere în observațiile lor cu privire la cel mai bun lemn necesar construcției.

Materialele pentru bisericile din lemn erau gorunii și bradul pentru accesorii (mobilier interior, cel mai frecvent) erau aduse din locurile înalte ale dealurilor „**că-s crescute mai încet și-s mai tari**” (informator Aron Cătesc – Toplița). Printre meșterii dulgheri din județul nostru, în Țara Zarandului, mai circulă și acum zicala: „butucul roșii (**buciumul**) se face de unde-i urlă lupul, nu de unde-i cântă cucu”¹⁰.

Astfel orice meșter cunoștea însușirile definitorii ale fiecărei esențe lemnoase și în concordanță cu aceasta menirea ce li se cuvenea în procesul construirii. Mai trebuie adăugat că meșterii populari la început practicau meșteșugul artei lemnului în mod global, construia case și biserici (dulgherii, obiecte de practică agricolă, de interior țărănesc) etc.

Mai târziu într-o evoluție firească, unii

meșteri s-au specializat, în arta lemnului, potrivit aptitudinilor și talentului lor în cele mai variate aspecte fiecare având personalitatea și posibilitățile de expresie proprii¹¹.

Rezolvările arhitectonice în edificarea unor biserici țineau firește, de personalitatea meșterilor care au semnat **aceste adevărate bijuterii**. În comunitatea sătească locul bisericii era bine stabilit, în mijlocul satului sau pe un deluț de pe care se putea panorama întreg satul¹². În funcție de aceasta construcțiile erau **joase sau înalte** după specificul locului geografic păstrând, astfel, un raport corespunzător între volumul lor și înălțimea acoperișului, inițial acoperit cu șiță (șindrilă) iar mai târziu cu țigle, tablă sau chiar **eternit** (plăci de azbociment).

Aici se vede cu adevărat **amprenta** meșterilor populari care prin eleganța liniei, diversitatea fenomenelor arhitecturale de concretizare, prin bogăția detaliilor ornamentale ce înobilau lemnul, prin execuții cu un înalt nivel artistic au realizat cele mai izbutite întrupări ale artei populare bisericesti.

În construirea unui locaș de cult era nevoie și de o anume etică de la care meșterii populari nu se abăteau niciodată. Aceștia erau implicați nu doar cu efortul fizic, de muncă ci sufletește. Profund credincioși, ca întreaga comunitate țărănească, ei nu erau simplii meseriași ci persoane care contribuiau cu propria jertfă la realizarea edificiului închinat lui Dumnezeu.

În acest sens există un întreg epos legat de mitul jertfei la români. Mitul meșterului Manole a devenit matrice etico-morală a spiritualității țărănești, mai apoi cu implicații hermeneutice în literatura clasică. Numai jertfa zidirii dă personalitate unei construcții iar în comunitățile rurale tradiționale exista datina de a stropii temelii unei case cu sângele unei păsări anume sacrificate, o reminiscență a puterii magice a sângelui¹³.

Părintele Galeriu sintetizează astfel jertfa: „Sacrificiul, jertfa este una din cele mai profunde experiențe ale umanului. Nu există astăzi nici o religie în care ideea de jertfă să nu existe și să nu reprezinte sâmburele întregii vieți”¹⁴.

Pentru meșterii populari, constructori ai

bisericilor de lemn, profesiunea de credință nu mergea până la jertfa sângelui. Dar ei trebuiau să îndeplinească severe condiții a unui cod moral de la care nu se abăteau niciodată.

Cei care săvârșiseră abateri grave (crime, hoții, înșelăciune, adulter) care **juraseră strâmb**, care nu rezistau tentației alcoolului nu erau **primiți în tagma meseriașilor de acest fel**.

De altfel încărcarea acestor interdicții le aduceau acestora rușinea comunității, obștii rurale, care-i judecau și-i alungau din sat.

„Cine o avé cu beutura și face tăt rele în sat nu s-apuca veci de biserici ori cruci”¹⁵ spunea un meșter din Ținutul Pădurenilor fiind întrebat care ar trebui să fie ținuta morală a unui meșter constructor de biserici. Mai mult, în legendele populare, aceștia erau pedepsiți de mânia divină cu pedepse cumplite: li se ardea casa, le mureau copiii, se îmbolnăveau de maladii dintre cele mai rele.

Toți meșterii trebuiau să fie curați trupește și sufletește; prelucrarea lemnului, perioada edificării construcției, se efectua în condiții de abstenență sexuală, de rugăciuni zilnice și de fapte bune¹⁶.

Tăierea lemnelor din pădure se făcea la lumina zilei, când **soarele era peste tăt ceriu**¹⁷ invocându-se puterea binefăcătoare a puterii divine.

Astfel sacrificiul angajează ființa însăși, în ultimă instanță în totalitatea ei, pentru că „atunci când te dăruiești pe tine, dăruiești totul și ținând seama atâtea variabile ale sufletului omenesc, atât de contradictoriu, e firesc în același timp ca jertfa, act profund personal să fie și să rămână ceea ce ortodoxia sacră mentală numește **o taină**.”¹⁸

Meșterii populari știau că meșteșugul lor era **o taină** și se considerau niște inițiați acceptând aceste valori ca obligatorii în exercitarea meseriei. Mai mult erau la rândul lor „pedagogi” învățându-i pe ajutoare (ucenici) să urmeze aceleași percepțe pentru a deveni cu adevărat „meșteri mari” capabili mai târziu, să ajungă la perfecțiunea profesorilor.

Din păcate, nu putem să nu constatăm starea nefericită a multora dintre bisericile de lemn din județul nostru care abia mai supraviețuiesc degradării continue odată cu trecerea timpului; nu

puține au dispărut datorită intemperiilor și împrejurărilor defavorabile.

Multe biserici de lemn au fost pur și simplu părăsite, prin construcția în același sat a celor de zid, de nevoia altor mai încăpătoare¹⁹.

Întreaga istorie a spațiului hunedorean a fost un șir de fapte istorice, convulsii și prefaceri care au marcat profund existența comunităților țărănești. Astfel multe sate împreună cu bisericile lor au fost răpuse de calamități istorice cum ar fi cele de pe Valea Jiului, pârjolite de turci, împreună cu alte case, în 1788²⁰, precum și cele din Țara Zarandului arse în Revoluția pașoptistă²¹.

La ora actuală starea lăcașurilor de lemn se află într-o primejdie din ce în ce mai mare de a se pierde. Se constată o indiferență cu totul păgubitoare atât din partea preoților și credincioșilor, dar și a autorităților; motivul principal fiind lipsa resurselor financiare, deoarece costurile unor asemenea lucrări sunt foarte ridicate. Ignorându-se valorile trecute și prezente ale bisericilor de lemn hunedorene de adevărate documente istorice ale obștilor comunitare – noi credem că a venit timpul să punem la adăpost, prin restaurare tot ce se mai poate salva, dacă nu în totalitate, cel puțin exemplarele reprezentative pentru istoria și arta noastră.

Altfel vom pierde ireversibil o parte din conștiința și demnitatea unui popor greu încercat de istorie de-a lungul timpului.

Necesitatea muncii de restaurare ne privește pe toți, preoți și credincioși, conducători ai forurilor administrative locale și centrale. Împreună, cu responsabilitate și profesionalism putem să contribuim la salvarea acestui fond principal al spiritualității noastre.

Aceasta și ca un omagiu adus meșterilor populari, ctitori de sfinte biserici, care au fost creatorii unei strălucite civilizații a lemnului ce impresionează și astăzi ca fapte vii ale spiritului creator al locuitorilor hunedoreni, așa încât să nu lăsăm ca timpul și nepăsarea să acopere aceste lăcașe de înțelepciune și reculegere.

Prof. Marcel Lapteș

Note:

¹ Cornelia Belciu – **Puncte de vedere în cercetarea culturii materiale** În revista de etnografie și folclor t. 19, nr. 3, București 1974, p. 239

² Romulus Vulcănescu, **Etnografia: știința culturii populare**, București, Ed. Științifică 1966, p. 13-51

³ Lucian Blaga – **Despre dor în Spațiu mioritic (Trilogia culturii)** Fundația pentru literatură și artă, București 1944, p. 287

⁴ Jacques Le Goff – **Civilizația medievală**, Ed. Științifică, București 1970, p. 280

⁵ **Note de cercetare în satul Almășel, com. Zam**, luna mai 1985.

⁶ Ion Vlăduțiu - **Etnografia românească**, Ed. Științifică, București, 1974, p. 231-237

⁷ Romului Vuia – **Așezarea, casa și portul**, vol. **Arhitectura populară în România**, București 1971, p. 521-527

Antoaneta Olteanu – **Calendarele țaranului român**, Ed. Paidera, București 2001

⁸ Octavian Maier – **Arhitectura țărănească în vestul țării**, Arad 1974

⁹ Pompei Mureșanu – **Contribuții la studiul unor probleme legate de semnificația aurului**, AMET – Cluj 1973, p. 351

¹⁰ Nicolae Dunăre – **Civilizația tradițională românească**, Ed. Științifică și Enciclopedică, București 1984, p. 159

¹¹ Inf. **Fodor Horia** (54ani) sat Curechiu, com. București

¹² Paul H. Stahl – **Planurile caselor românești țărănești** – (Muzeul Brukenthal, Studii și comunicări) Sibiu 1958

¹³ Dimitrie Caracostea, **Material sud est – european și formă românească (Meșterul Manole)** – Revista Fundațiilor Regale, București 1942, p. 631

¹⁴ Pr. prof. dr. Constantin Galeriu – **Jertfă și răscumpărare**, Ed. Harisma, București 1991, p.9

¹⁵ Inf. **Aron Cătesc** – Meșter crucer - Toplița

¹⁶ Inf. **Buștea Gheorghe** (92 ani) Dumbrăvița

¹⁷ Inf. **Mihoc Valeriu** (60 ani) Stâncești, Dobra

¹⁸ Constantin Galeriu – op.cit.p. 221

¹⁹ Ioana Cristache Panait – **Arhitectura de lemn din județul Hunedoara**, Ed. ARC 2000, București, 2000, p.12

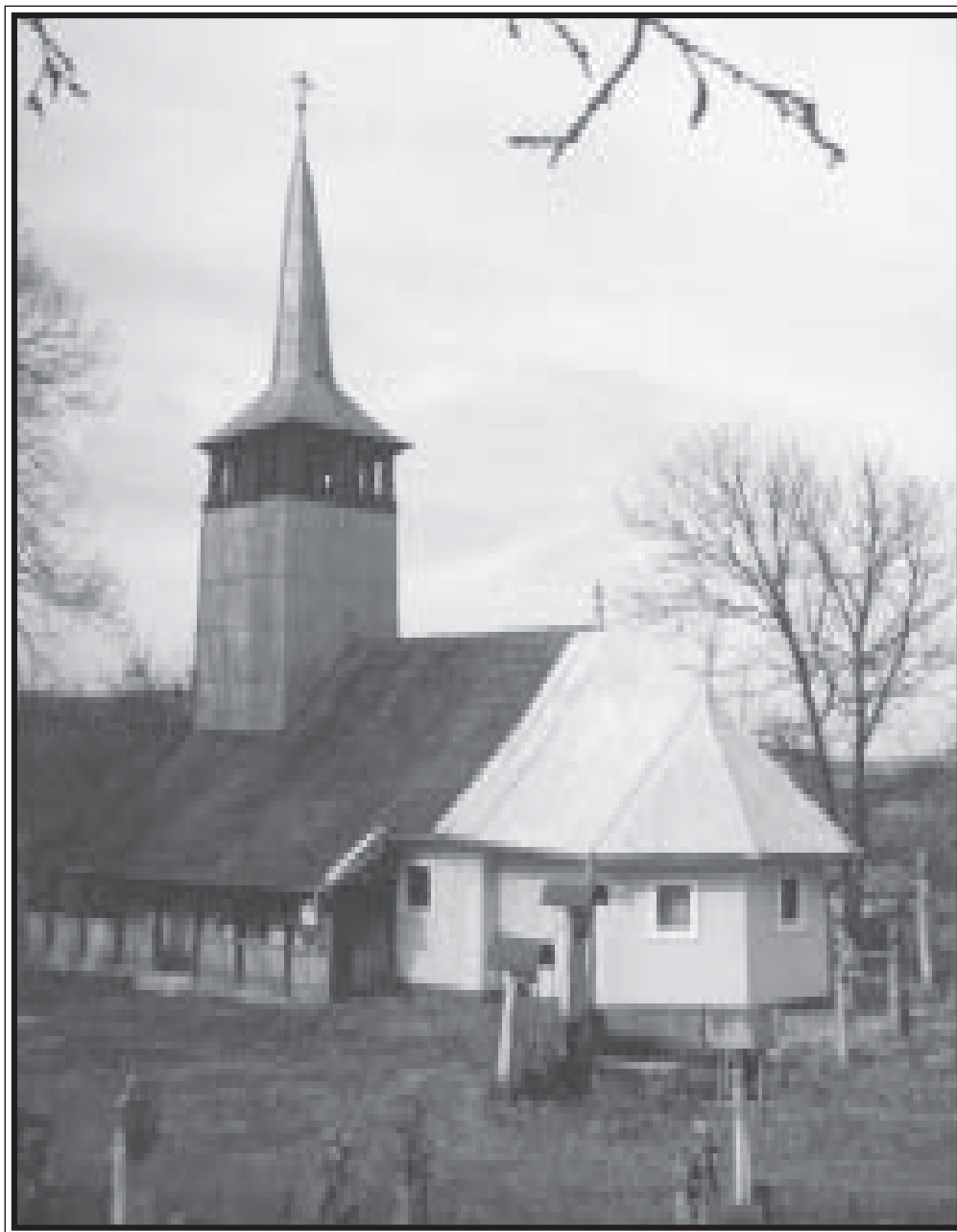
²⁰ Pr. Octavian Pătrașcu, prof. Cornel Hogman – **Biserica Sânovilor din Valea Jiului – Petroșani** în Mitropolia Banatului XXIII, 7-9, 1973, p. 485

²¹ Ioana Cristache Panait op.cit. p.13

BISERICI DE LEMN DISPĂRUTE SAU MUTATE:

1. Mintia – Sfântul Ioan Botezătorul – Mutată la Muzeul Țăranului Român, București
2. Bejan – mutată la Muzeul Țăranului Român, București
3. Pojoga – Buna Vestire – a ars prin anii '70
4. Ticera – Sfântul Nicolae – a ars prin anii '90
5. Vica – Sfântul Gheorghe – a ars prin anii '90
6. Ciulpăz – a fost demolată
7. Herepeia – a fost demolată prin anii '70
8. București – a fost demolată prin anii '80
9. Mihăileni – a fost demolată prin anii '80

COMUNA BAI A DE CRIȘ

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN CĂRACI

Biserica de lemn cu hramul „Sfântul Nicolae”, aflată pe lista monumentelor istorice la poziția 1401, ascunde sub modificările din sec.XIX și ulterioare, un edificiu de la sfârșitul sec. al XVI-lea sau de la începutul celui următor (I.Cristache – Panait Arhitectura de lemn din județul Hunedoara, Ed. Arc2000, p.25). Sub denumirea de „Karachfalva” așezarea este atestată documentar în anul 1439 (C.Suciu, op.cit.p.127).

Planul monumentului este cel dreptunghiular, cu absida de la răsărit decrosată, poligonală, cu cinci laturi. În sec.XIX laturile de sud și vest au fost înconjurate cu prispe, ale căror arcade au fost realizate din umerăși ciopliți, iscusit îmbinați și prinși în cuie de lemn. Deasupra

pronaosului se înalță o clopotniță masivă, cu foișor, și coif înalt și ascuțit. Învelitoarea de siță a fost înlocuită în anul 1928 cu un acoperiș de țiglă iar în anul 1934 acoperișul deasupra absidei, turnul-clopotniță și coiful au fost învelite cu tablă zincată.

Tâmpla bisericii a fost pictată la sfârșitul sec. al XVIII-lea.

Pictura murală, rod al colaborării dintre meșterii zugravi Silaghi Simion din Abrud și Dimitrie din Țara Românească, se cuvine a fi înscrisă printre cele mai remarcabile produse ale artei penelului din vremea de echilibru între tradiție și modern. (I.Cristache-Panait,op.cit.p.26).

COMUNA BAIA DE CRIȘ

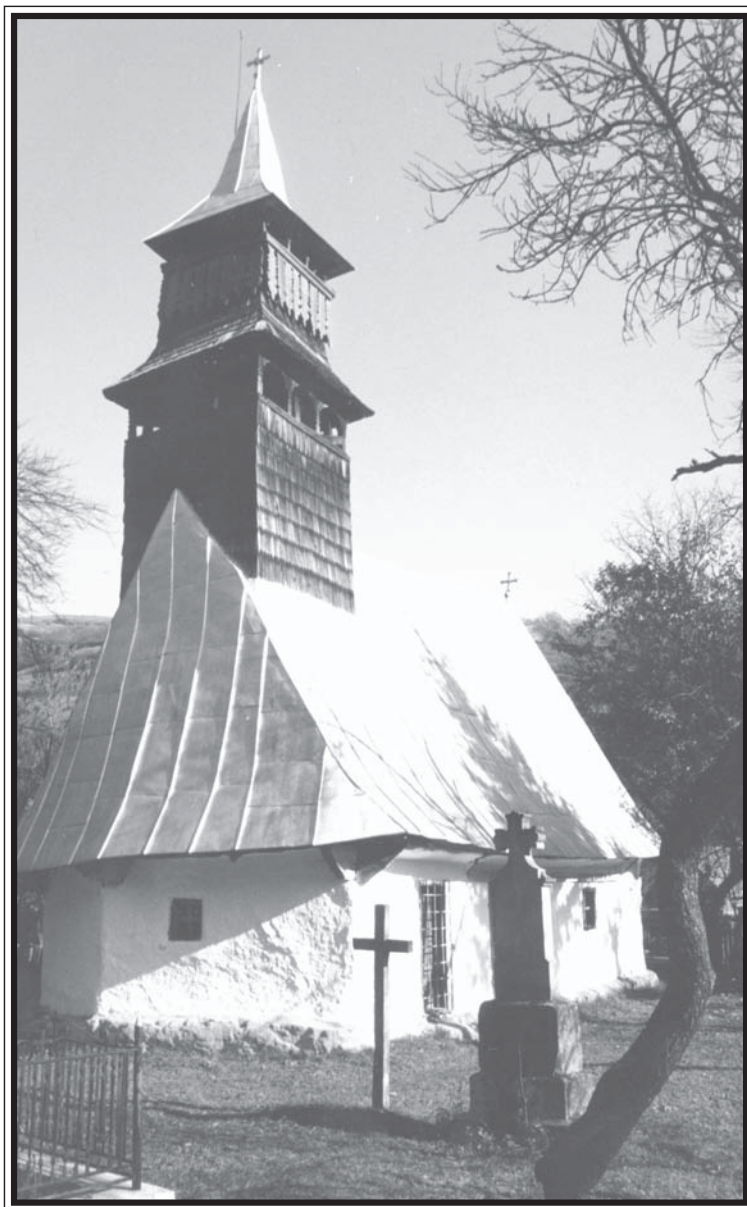
BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL LUNCA

În legătură cu biserica Adormirea Maicii Domnului s-a păstrat amintirea că ar fi biserica de la Mesteacăn, unde s-au adunat, la 31 octombrie 1784, răsculații lui Horea. După răscoală, lăcașul a fost strămutat la Țebea, de unde, prin 1820 a fost cumpărat de enoriașii de la Lunca.

Actul de naștere al lăcașului a fost cioplit în pragul de sus al intrării spre naos, „Această biserică s-au făcut în zilele împăratului Leopold și vlădica au fost Atanasie în Bălgrad și protopop Lazăr. S-au început în luna mai 1710. Scris-am eu, popa Gheorghe (I.Cristache-Panait, op. cit. p. 28)

Pereții lăcașului descriu planul străvechi al dreptunghiului , cu capetele de la est și vest nedecroșate, poligonale, cu trei laturi. Clopotnița viguroasă, cu foișor în console căptușit cu scândură ornamentată cu trafor își ridică mândră spre cer fleșa suplă, prelungă, învelită în șită.

Din păcate , pictura murală , atribuită zugravului Nicolae de la Lupșa Mare, a avut de suferit datorită ploilor pătrunse prin acoperișul nereparat la vreme. Ușile împărătești fac parte dintr-o altă etapă de înfrumusețare a bisericii și sunt dovada prezenței aici a lui Constantin zugravul . (I.Cristache-Panait, op. cit. p. 28)

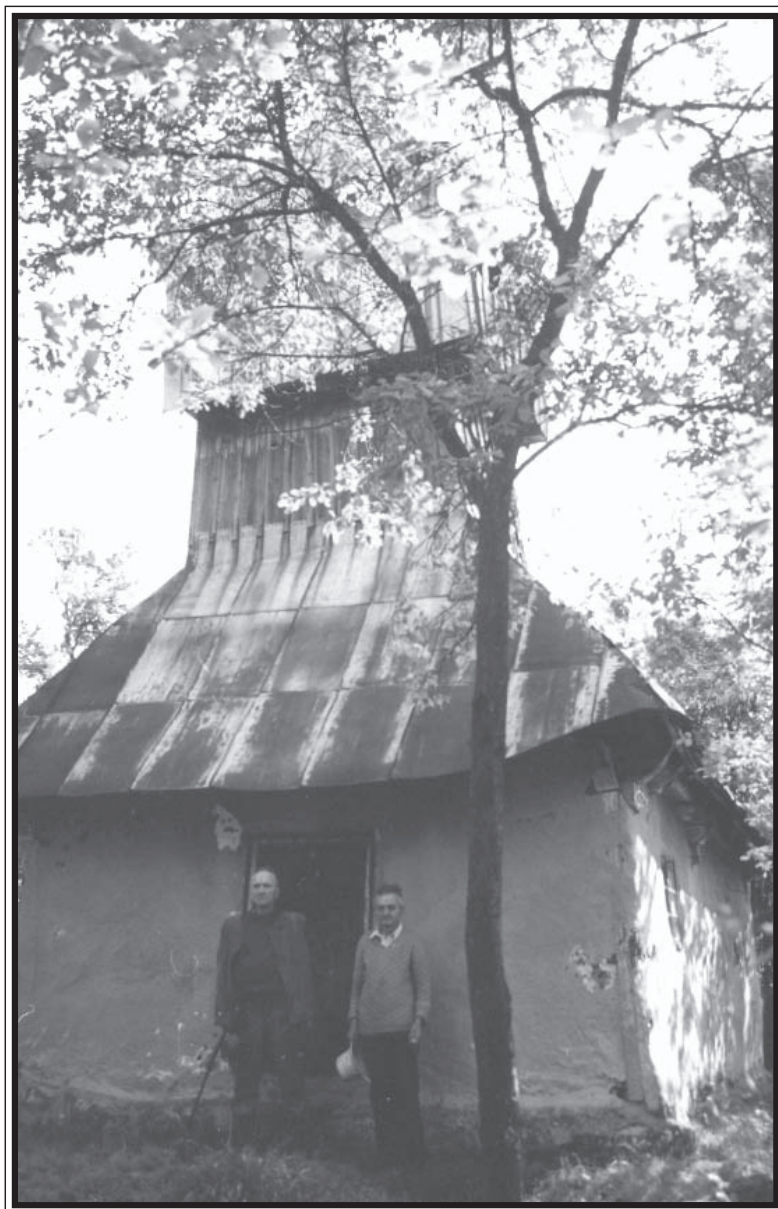
COMUNA BALȘA

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN ALMAȘUL MIC DE MUNTE

Oamenii locului îi zic satului Almașul Mic sau Almășel, așa apare și în prima atestare documentară de la 1733 (C.Suciu, Dicționar Istoric al localităților din Transilvania, Ed. Academiei, RSR, vol.I,p.32). Biserica, cu hramul „Sfinții Arhangheli” constituie însă o mărturie vie a vârstei multisekulare a satului (I.Cristache – Panait, op.cit., p. 33). Ca și la alte biserici hunedorene și la aceasta există tradiția aducerii lăcașului din „Podeiul Bogatului” și reconstruirea prin recuperarea materialului provenit de la o biserică din Bucureștii Bradului. Forma de plan a pereților, cu absida de răsărit, nedecrosată, poligonală cu trei laturi și cu partea dinspre apus, a pronaosului cu două laturi ce se întâlnesc în axul longitudinal al bisericii, este arhaică și unică printre bisericile de lemn știute. (I.Cristache Panait, op.cit.,p.33). În anul 1962 învelitoarea

de siță a fost dublată de un acoperiș din tablă. Clopotnița, înaltă, suplă, cu două foișoare deschise, pe arcade cu stâlpi sculptați și coif ascuțit, învelit și el cu tablă, a fost ridicată probabil, mai târziu, odată cu necazurile de amplificare a spațiului bisericii, executate de meșterul Bălan din Curechiu pe la 1784 (I.Cristache Panait, op.cit.p.33).De altfel, asemănarea clopotniței cu cea a bisericii din Curechiu, este evidentă. Sub stratul de tencuială al pereților este posibil să existe fragmente de pictură Biserica din Almășel adăpostește o valoroasă colecție de icoane pe sticlă.

În apropierea bisericii se află „scaunul de judecată” la Almașul Mic păstrându-se încă tradiția înlocuirii periodice, în ajunul sărbătorii Învierii Domnului, a bânelor groase de stejar ale scaunului de judecată.

COMUNA BALȘA

BISERICA „SCHIMBAREA LA FAȚĂ” DIN BUNEȘTI

În anul 2000 satul Bunești a fost părăsit, ultimii bătrâni care mai trăiau în satul stins, au plecat pe la copiii lor, aflați de mult pe la oraș sau prin satele din împrejurimi. Doar peste vară se mai întorc vreo doi-trei în sat, să-și grijească stupii și să-și culeagă prunele și merele.

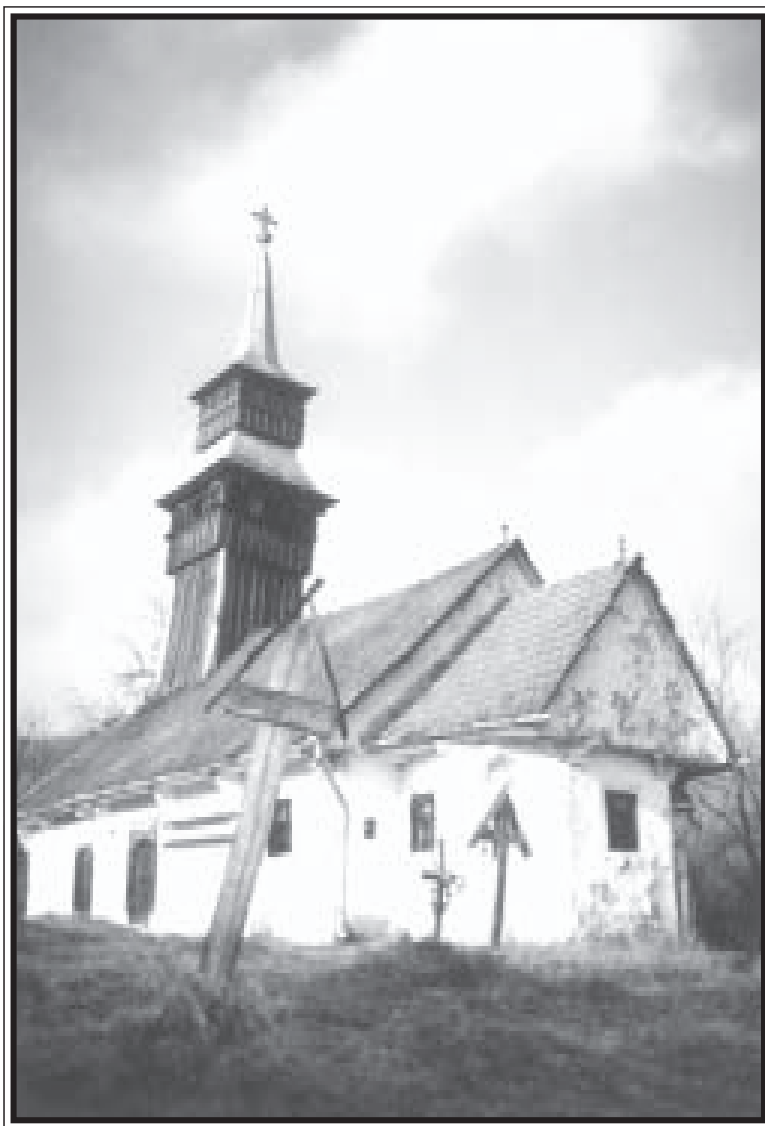
Biserica cu hramul „Schimbarea la Față” ascunsă printre coroanele nucilor, merilor și prunilor ce o înconjoară a fost ridicată în anul 1872 (I.Cristache-Panait, op.cit.p.36).

Forma pereților este dreptunghiulară, de dimensiuni modeste (7m X 4,30 m) cu absida altarului nedecroșată, poligonală cu trei laturi. Acoperișul, unitar pe conturul pereților, păstrează sub învelitoarea de tablă

zincată, ruginită și ea, vechea învelitoare de șită. Lăcașul a fost tencuit, atât în interior cât și la exterior, tencuiala exterioară fiind vizibil deteriorată. Clopotnița, cu foișor în console și coif, învelită și ea cu tablă, este scundă.

Dintre cele două clopote, de mici dimensiuni, unul a fost dus la mănăstirea Cucuiș, construită în anii 90 în apropierea Orăștiei, iar altul, mai mic, a dispărut după anul 2000. Biserica a avut în patrimoniul cărți vechi și icoane pe sticlă din sec. XIX, dar au fost furate de răufăcători și au dispărut. Biserica din Bunești nu figurează în evidența monumentelor. În apropierea lăcașului se mai păstrează bârnele, aproape putrezite, ale „scaunului de judecată”.

COMUNA BALȘA

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL VĂLIȘOARA

Vechea denumire a satului era Porcurea , fiind atestat documentar la anul 1733 („Porcureny”, C.Suciu, op.cit.V.II.p.241). Biserica, cu hramul Sfinții Arhangheli se află așezată pe un platou pe la jumătatea satului aflat la poalele vârfului Setrașu (1080 m.), Duba Mare (969 m.), Duba Mică și înconjurat de un șir de dealuri, într-un peisaj de o rară frumusețe.

Anul construirii monumentului este dăltuit în cadrul intrării în naos, de pe latura sudică, cadru bogat împodobit cu patru rânduri de chenare pe motivul frânghiei , al crucilor piezișe, al dintelui de lup și motivul frunzei de iederă.”1787, în anul acela au fost împărat Leopold al II-lea, cu mila lui Dumnezeu, Vlădică Ghedeon, eu popa Solomon, popa Petru Crâșnic în 1787 mai 1 meșter milostiv Vasile Rancea.”

Pereții lăcașului, de dimensiuni importante, înscriu o navă dreptunghiulară și o absidă răsăriteană decroșată, poligonală cu cinci laturi. Clopotnița, înaltă și

suplă, cu foișor pe două nivele, este asemănătoare cu cele ale bisericilor din satele învecinate Almașul Mic de Munte și Curechiu.

Pictura murală a fost realizată în două etape. Un prim veșmânt pictat îi este atribuit lui Iosif zugravul, pictura tâmplei, mai bine păstrată aparținând sec. al XVIII-lea iar cea a naosului, în parte distrusă, fiind executată în secolul următor.

La sfârșitul anului 2004 starea bisericii din Porcurea (Vălișoara) era îngrijorătoare: prin acoperișul de țiglă, depreciat în jurul clopotniței, a pătruns ploaia și câteva grinzi din pronaos au putrezit, ceea ce a dus la înclinarea periculoasă a clopotniței ce s-ar putea prăbuși la o furtună puternică, tencuiala exterioară este în mare parte distrusă, pictura murală din pronaos și altar a dispărut, restul veșmântului pictat păstrat, de o mare frumusețe, necesitând o grabnică și temeinică restaurare.

COMUNA BĂIȚA

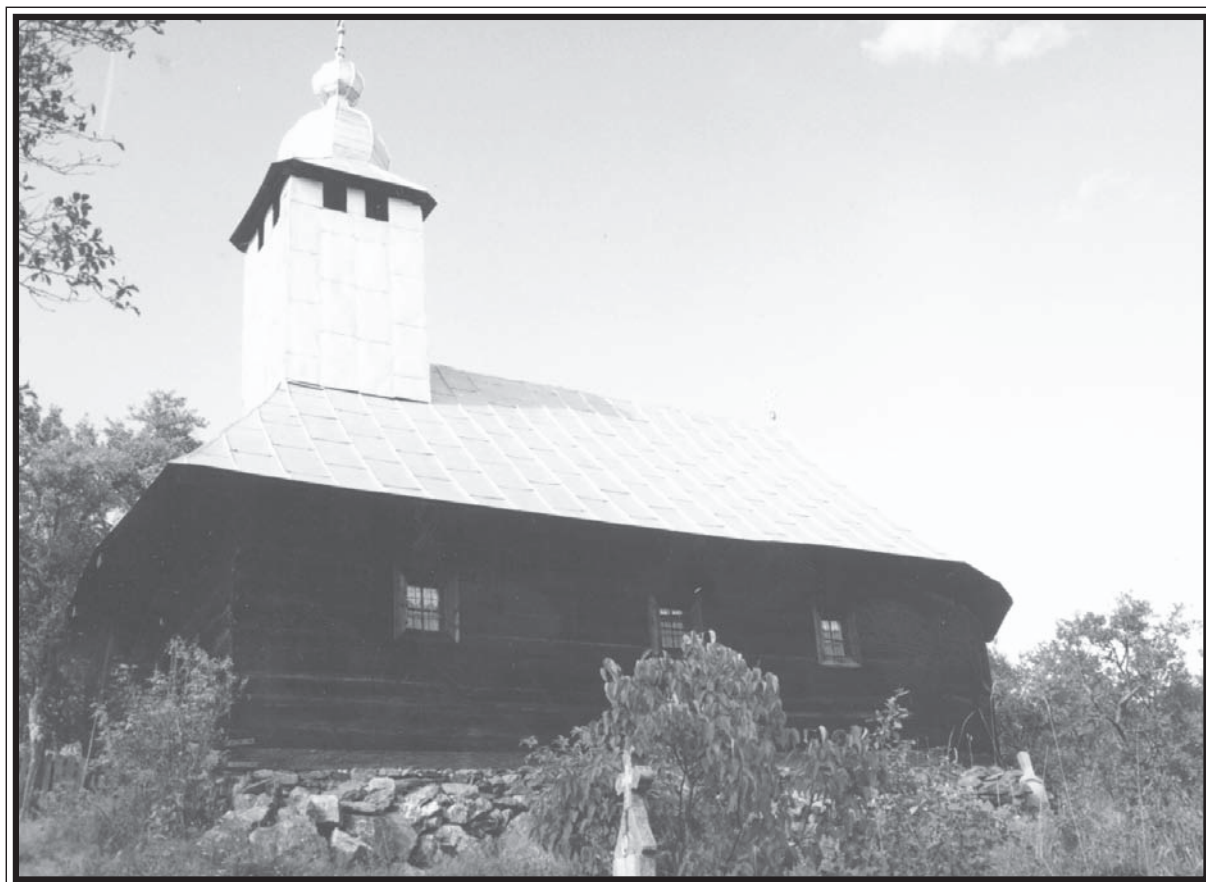
BISERICA „BUNA VESTIRE” DIN SATUL HĂRȚĂGANI

Satul este atestat documentar la anul 1439 cu numele de HERCZEGFALMA (satul lui HERCZEG). În urbariul de la 1525 al cetății Șiria este menționat cneazul HERCZEG (C.Suciu, op.cit.p.285) aspect relevant pentru legătura dintre sat și familia cnezială HERCZEG.

Biserica din lemn „Buna Vestire” a fost ridicată spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, preluând modelul unei biserici mai vechi, aflată probabil pe același amplasament, în ceea ce privește forma de plan, dreptunghiulară, absida răsăriteană decroșată, rectangulară. Spre sfârșitul secolului XX-lea edificiul a fost amplificat spre vest

(I.Cristache- Panait, op.cit. p.41) slujind ca lăcaș de cult pentru o comunitate numeroasă.

Tâmpla bisericii de la Hărțăgani este o remarcabilă operă de cultură barocă, ce cuprinde și ușile împărătești. Elemente ale stilului baroc se regăsesc și la turnul clopotniței ridicat deasupra pronaosului, cu foisorul viguros dar bine echilibrat și pleșă înaltă și suplă, realizată din succesiunea de bulbi, cu învelitoarea din tablă zincată - învelitoarea navei și altarului sunt din șită. În apropierea bisericii, pe latura sudică, se află „scaunul de judecată” alcătuit din bârne masive de stejar, având în mijloc o masă formată dintr-o piatră de moară.

COMUNA BĂTRÂNA

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL BĂTRÂNA

Tradiția păstrată din bătrâni zice că satul a fost undeva, mai la vale, de unde s-a strămutat, aducându-și și biserica. Prima atestare documentară este târzie, abia pe la 1750 (C. Suci, op. cit. vol.I ,p.65).

Biserica, cu hramul „Sfântul Nicolae”, înălțată pe la sfârșitul sec. al XVIII-lea, are o navă dreptunghiulară, de dimensiuni apreciabile (13mX7m) și o absidă poligonală

cu șapte laturi, decroșată țeșit. Clopotnița, îmbrăcată toată în tablă zincată, ca și învelitoarea acoperișului , de altfel, se termină cu doi bulbi, de factură barocă.

Ca mai toate bisericile pădurenești, nici biserica din Bătrâna n-a fost pictată. Pe peretele nordic al naosului se păstrează trei icoane împărătești, de certă valoare.

COMUNA BOȘOROD

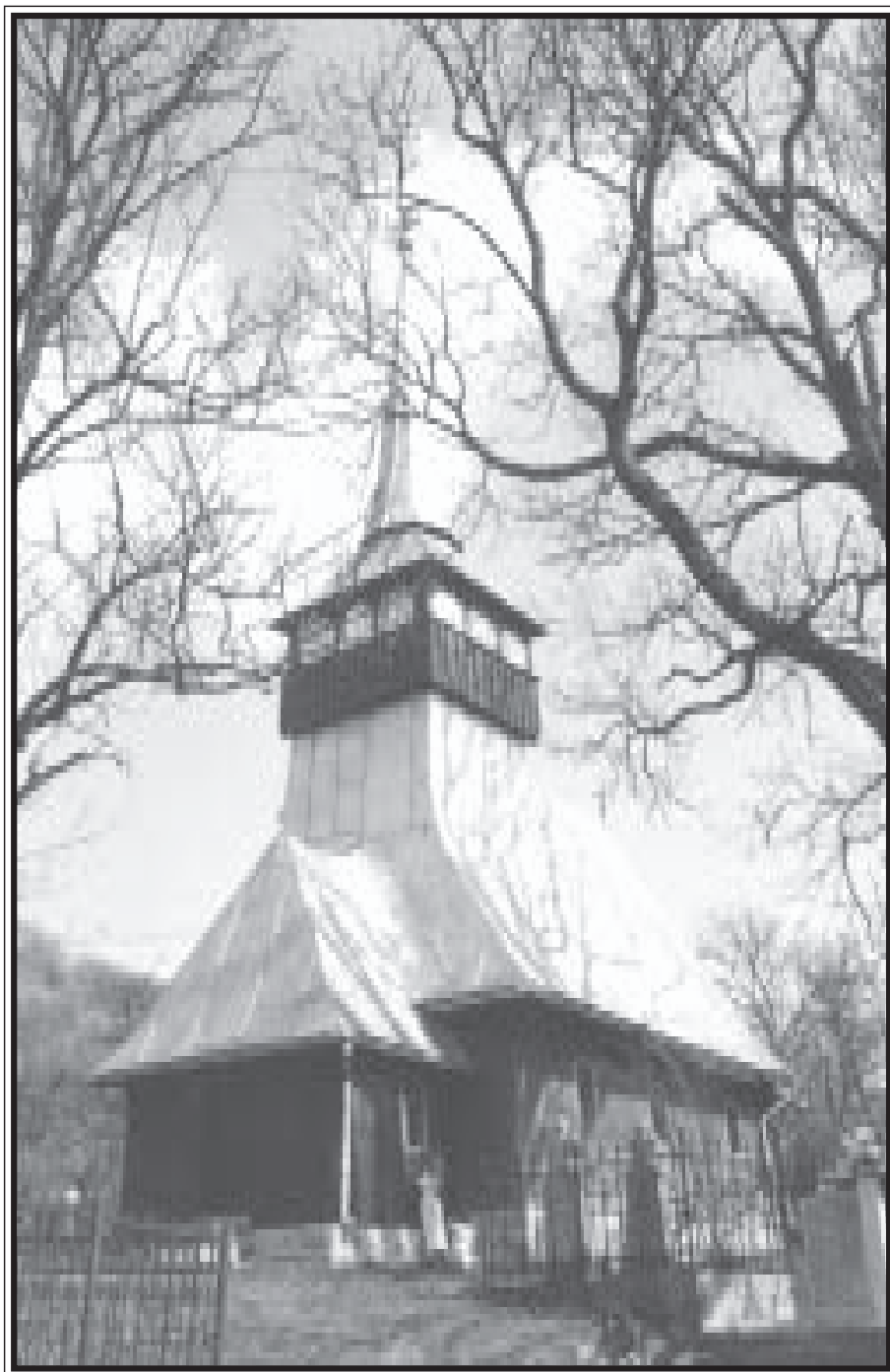
BISERCA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL LUNCANI

Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din satul Luncani, așezat la poalele munților Șureanu, este singura biserică veche de lemn din partea de sud-est a județului.

Construit în secolul al XVIII-lea, lăcașul înfățișează o formă planimetrică străveche în arhitectura lemnului, cea a dreptunghiului, cu absida decroșată, pătrată. Clopotnița, adăugată ulterior pe capătul dinspre

vest este modestă, fără foișor, cu o pleșă scurtă, ascuțită, învelită cu tablă.

Învelitoarea actuală a monumentului este din țiglă iar ușile și ferestrele au fost înlocuite cu prilejul unor reparații efectuate în urmă cu câteva decenii. Lăcașul este tencuit la interior, inclusiv catapestema, veșmântul pictat fiind executat în anul 1984.

COMUNA BLĂJENI

BISERICA „BUNA VESTIRE” DIN SATUL GROȘURI

Satul Groșuri, aflat la limita nordică a județului Hunedoara, pe culmile înalte, ce ating pe alocuri altitudinea de 1000 m., ale Munților Metaliferi, la cumpăna apelor Crișului Alb și Arieșului Mic, deși este lipsit de o atestare documentară, păstrează în toponimul său tradiția multiseculară a exploatării și prelucrării „groșilor”, a trunchiurilor de fag, stejar sau brad necesari construcțiilor.

Biserica, cu hramul „Buna Vestire”, așezată sus, pe deal, printre fagi și frasini uriași, ar putea ascunde sus

renovările și adăugirile relativ recente- tencuirea pereților exteriori, adăugarea unui pridvor închis, învelitoarea de tablă a acoperișului și clopotniței- indiciile datării anterioare anului 1853 – anul transmis pentru ridicarea lăcașului – (I.Cristache-Panait, op.cit., p.47-48)

În apropierea bisericii se află o impunătoare cruce din piatră de calcar, la fel ca și crucile de hotar din satele – Valea Verde, Luminești – sau cele din satele de pe valea Arieșului Mic.

COMUNA BLĂJENI

BISERICA „ÎNĂLȚAREA DOMNULUI” DIN SATUL OBÂRȘA

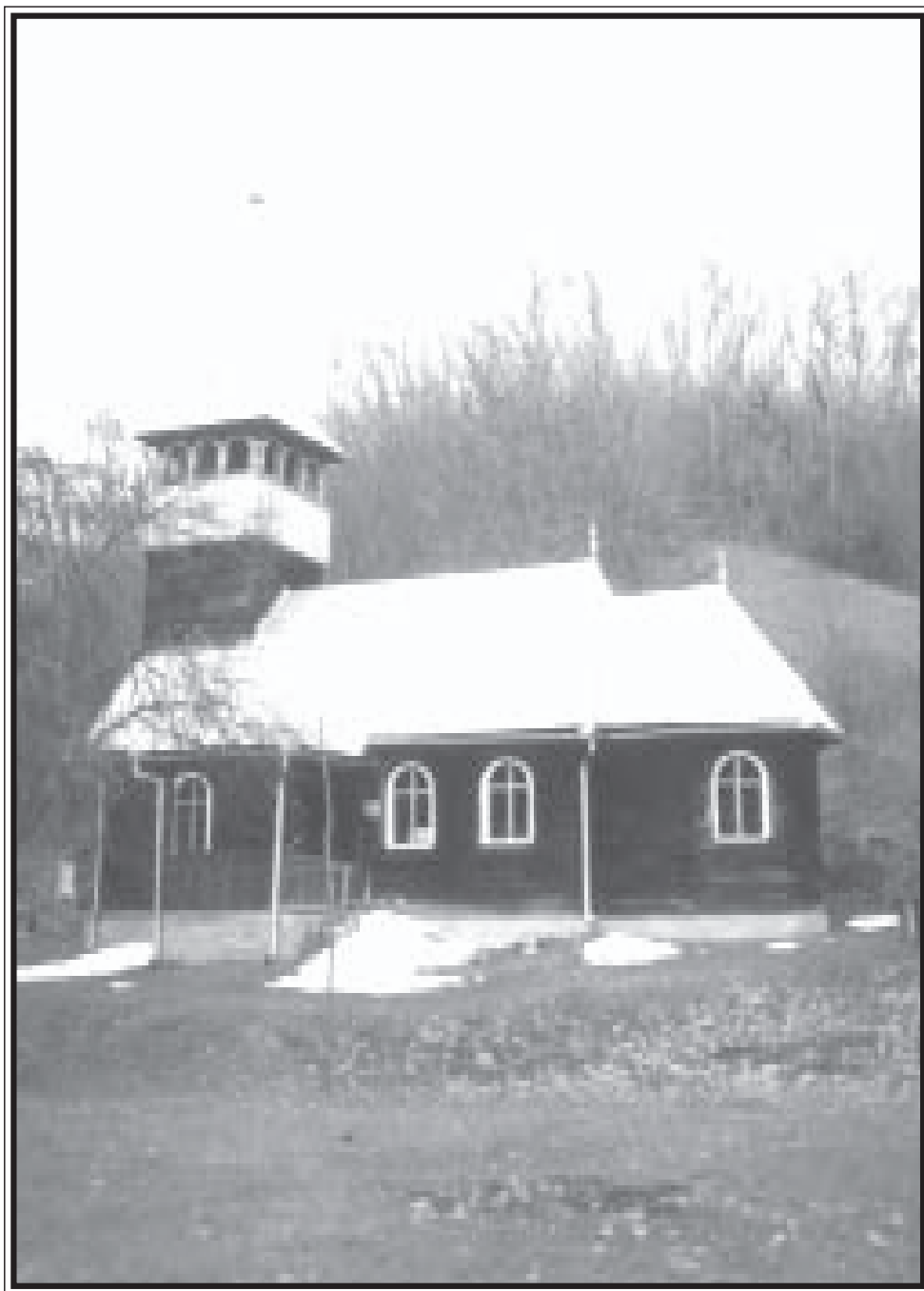
Biserica cu hramul „Înălțarea Domnului” din cătunul Obârșa al satului Sălătruc se află pe o coastă de deal, printre casele rare, risipite pe sub vârful Strâmba. Planul lăcașului este cel dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală, cu cinci laturi. Pe latura sudică a fost adăugat un pridvor închis. Învelitoarea actuală a acoperișului este de țiglă.

Inițiativa nefericită a localnicilor de a îmbrăca exteriorul bisericii în tablă zincată, ca într-o armură, de la

temelie și până sub învelitoare, inclusiv consolele masive, clopotnița cu foișor cu tot, până la crucea de pe vârful coifului, pornită probabil din bune intenții de a proteja lăcașul, dă edificiului o înfățișare inestetică și bizară.

Datarea antequem, 1830, o furnizează chivotul cu coloane sculptate, asemenea unui portic. Din aceeași vreme sau mai timpuriu sunt și ușile împărătești cu sculptura florală în ajur ce delimitează panouri pictate. (I.Cristache . Panait, op.cit.p.48-49).

MUNICIPIUL BRAD

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL POTINGANI

La început de secol XXI în satul aparținător municipiului Brad, sat atestat documentar încă de la 1441, („Potingatalwa”, C.Suciu, op.cit., V.II.p.58) aflat la vreo cincisprezece Km.de primăria susnumitului municipiu , se poate ajunge doar cu căruța sau tractorul.

Biserica, cu hramul „Sf.Arhangheli”, aflată în singurătate într-o luncă, la conflunța văii Șurilor și a Văii lui Marț, a înlocuit alt locaș mai vechi, incendiat cu prilejul evenimentelor de la 1848. Planul edificiului , de dimensiuni

apreciabile, este cel dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală, cu cinci laturi. Clopotnița de deasupra pronaosului este frumoasă, bine proporționată, cu foișor deschis, pe console și fleșă cu baza pătrată, ascuțită, învelită cu tablă. Pe sud în dreptul intrării s-a ridicat un pridvor deschis.

Lăcașul a fost reparat de curând, i-a fost consolidată fundația și împospătată vopseaua de pe învelitoarea de tablă a acoperișului. Interiorul a fost tencuit.

COMUNA CRIȘCIOR

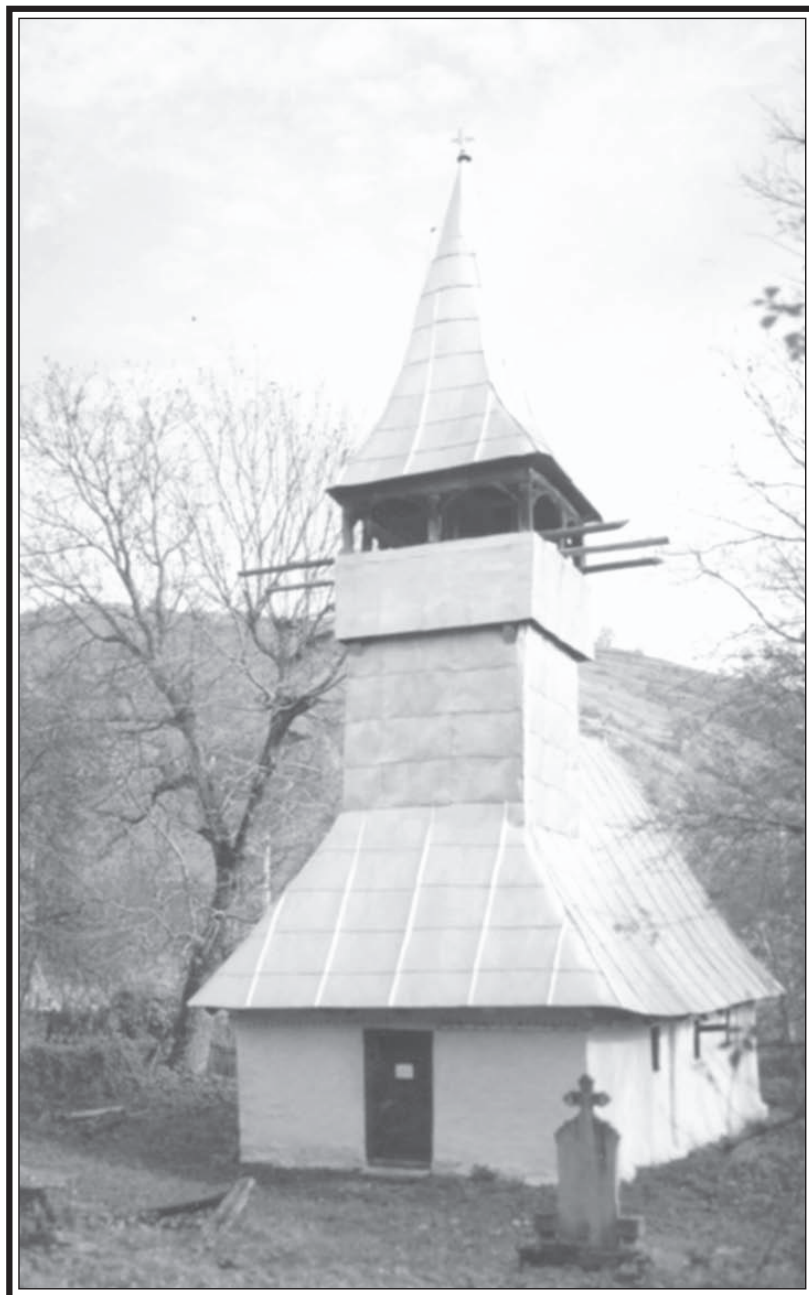
BISERICA „SFÂNTUL DUMITRU” DIN SATUL ZDRAPȚI

Biserica cu hramul „Sf.Dumitru” a fost construită în anul 1852, înlocuind un lăcas de cult mai vechi, consemnat în statisticile secolului al XVIII-lea.

Forma pereților este dreptunghiulară, cu absida decroșată, poligonală, cu cinci laturi.

În anul 1984 au fost executate ample reparații

care au afectat înfățișarea, pitorească până atunci, a edificiului: acoperișul a fost învelit cu tablă, inclusiv fleșa cu frângere pe pantă a vânosului foișor în console, deschis pe arcade, a clopotniței. Pereții au fost tencuiți la exterior și interior. Pe peretele sudic s-a adăugat un pridvor deschis.

COMUNA BRĂNIȘCA

BISERICA „ÎNTÂMPINAREA DOMNULUI” DIN SATUL BĂRĂȘTII ILIEI

Drumul ce duce spre Bărăștii Iliei este deosebit de pitoresc, urcând pe valea pârâului Bărasca ce se îngustează mereu, printre dealuri înalte, împădurite. Satul a fost atestat documentar la anul 1482 (poss. Baresth, C. Suci, op. cit. Vol. I, p. 64), numindu-se în ultimele decenii „Bărăștii Iliei” pentru a se deosebi de un alt sat Bărăști, din apropiere de Hațeg, care s-a numit și el „Bărăștii Hațegului”.

Biserica cu hramul „Întâmpinarea Domnului”, de dimensiuni modeste, are un plan dreptunghiular, cu absida nedecroșată, poligonală cu trei laturi. Clopotnița de deasupra pronaosului este robustă, cu foișor în console

și coif înalt. În ultimele decenii clopotnița, foișorul și coiful au fost învelite cu tablă, la fel ca și învelitoarea acoperișului.

Biserica a fost tencuită la exterior. Un chenar cu motivul „dinte de lup” adâncit în grosimea lemnului, dar și în tencuială, împodobește cornișa de jur-împrejur. Biserica nu păstrează urme de pictură murală, momentul ridicării se află pe la mijlocul sec. al XVIII-lea (I. Cristache – Panait, op. cit. p. 55).

În fața bisericii se mai păstrează, aproape complet putrezit, un frumos „scaun de judecată” cu o masă dintr-o piatră de moară, în centrul său.

COMUNA BRĂNIȘCA

BISERICA „SFÂNTUL GHEORGHE” DIN SATUL BOZ

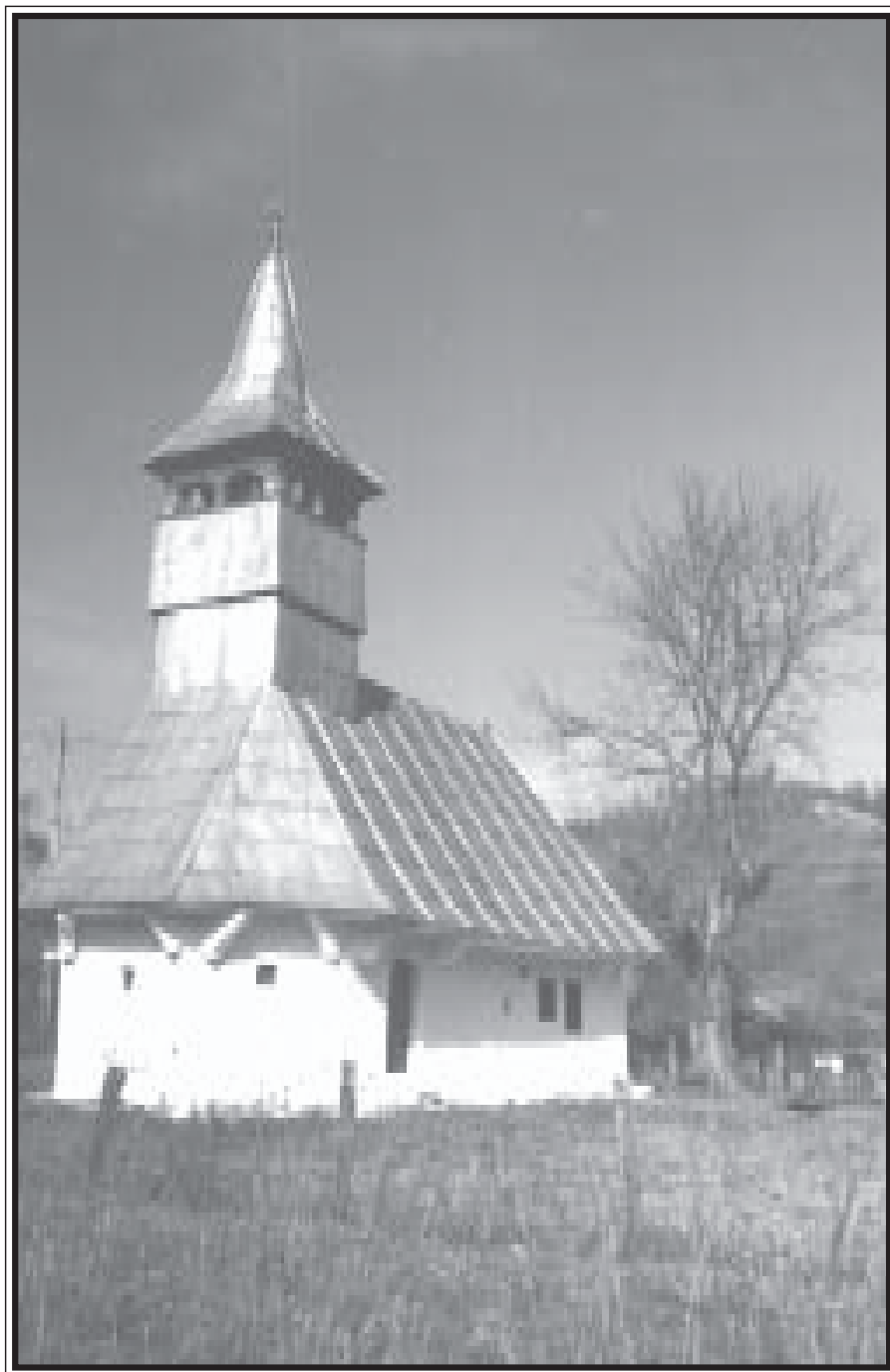
Satul ce poartă numele cunoscutei plante ierboase cu fructe negre, în ciorchini, bozul a fost atestat documentar prima dată la 1453 sub toponimul „Magyarboz”(Bozul maghiar),apoi apare în documente, în 1494 cu numele de „Thoŧhboz”(Bozul slovac), pentru ca, la 1520, să aflăm despre sat că era proprietate cnezială și se numea „Olahboz”(Bozul Valah), (C. Suci, op. cit., vol.I.p.99).

Biserica, ridicată la începutul secolului XVIII-lea cu hramul „Sfântului Gheorghe”, are o navă lungă, lăcașul fiind amplificat în două etape, prima dată

prelungindu-se nava, la care s-a adăugat apoi și un pridvor larg.

Absida răsăriteană, decroșată, este poligonală, cu cinci laturi. În anul 1868 a fost consolidată clopotnița, cu foișor în console, deschis pe arcade, cu coiful ascuțit, în ton cu acoperișul înalt ,cu pante mari, impunător, cu învelitoarea de șifă .Cu acest prilej biserica a fost tencuită la exterior.(I. Cristache Panait, op. cit. p.56)

De remarcat pictura ușilor împărătești (Buna Vestire), de o certă calitate artistică.

COMUNA BRĂNIȘCA

BISERICA „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL CĂBEȘTI

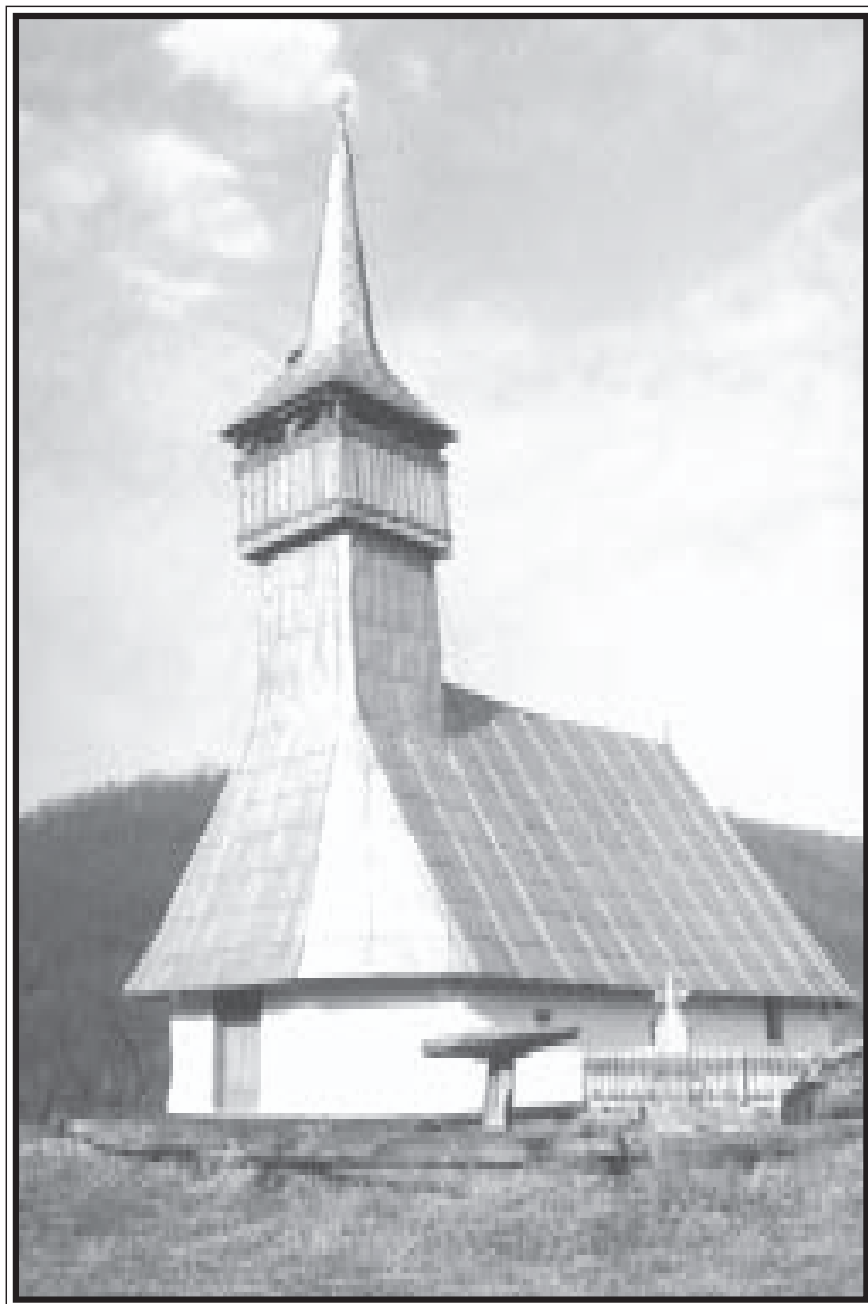
Satul Căbești, pomenit în document încă de la anul 1484, este așezat, deopotrivă pe Valea Furcșorii cât și pe Valea Gialacutei (C. Suciu, op. cit. v. I. p.122). Biserica, cu hramul „Nașterea Maicii Domnului”, ridicată în lunca largă de la întâlnirea celor două pâraie, poartă anul alcătuirii sale dăltuit pe ancadramentul ușii dintre pronaos și naos: 1673.

Planul lăcașului este cel dreptunghiular, cu capetele poligonale, nedecroșate, cu trei laturi. Deasupra

pronaosului se ridică o clopotniță viguroasă, nu prea înaltă, foișor în console și pusă ascuțită. În ultimele decenii învelitoarea de șită a acoperișului a fost înlocuită în tablă zincată. De altfel, întreaga clopotniță a fost învelită în tablă. Alături de arhaicele ferestruici, din care se mai păstrează două la pronaos, două în dreptul udosului și ușa la altar, am fost stăpunse alte trei ferestre, de mai mari dimensiuni, atât la altar cât și în dreptul naosului.

Biserica a fost tencuită, atât la exterior cât și la interior.

COMUNA BRĂNIȘCA

BISERICA „POGORÂREA DUHULUI SFÂNT” DIN SATUL FURCȘOARA

Biserica, cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, este așezată pe creasta unui deal, dominând așezarea ce se înșiră de-a lungul văii Furcșoarei. Alături de edificiu se păstrează arhaicul „scaun de judecată” cu o masă alcătuită dintr-o piatră așezată în mijlocul pătratului delimitat de bârnele groase, vechi, de stejar.

Planul lăcașului este cel dreptunghiular, cu capetele nedecroșate, poligonale, cu trei laturi.

Acoperișul este înalt, cu pante ample, străpuns deasupra pronaosului de o clopotniță impunătoare suplă și înaltă, cu foișor în console și fleșă prelungă

ascuțită. În ultimele decenii învelitoarea de șită a acoperișului a fost dublată de o față din tablă zincată. Tot cu tablă a fost învelită și clopotnița, până sus la foișor, ca și fleșa.

La exterior biserica a fost tencuită. Prin analogare cu alte monumente din zonă se apreciază că biserica aparține escolului al XVII-lea (I. Cristache-Panait, op. cit. p.58).

După mijlocul sec. al XVIII-lea biserica a fost pictată la interior. Potrivit pisaniei de pe marginea de sud a bolții naosului, monumentul a fost repictat de zugravii Simon și Gavril Silaghi din Abrud, în anul 1808.

COMUNA BRĂNIȘCA

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL GIALACUTA

Satul cu un nume atât de ciudat, format din sunete ce par a veni din îndepăratata Indie, a fost atestat documentar în anul 1484 sub numele de „poss Gelakutha”, ceea ce ar putea fi tradus din limba maghiară ca „Fântâna lui Gela”(Gelu) – (C.Suciu, op.cit., p.261)

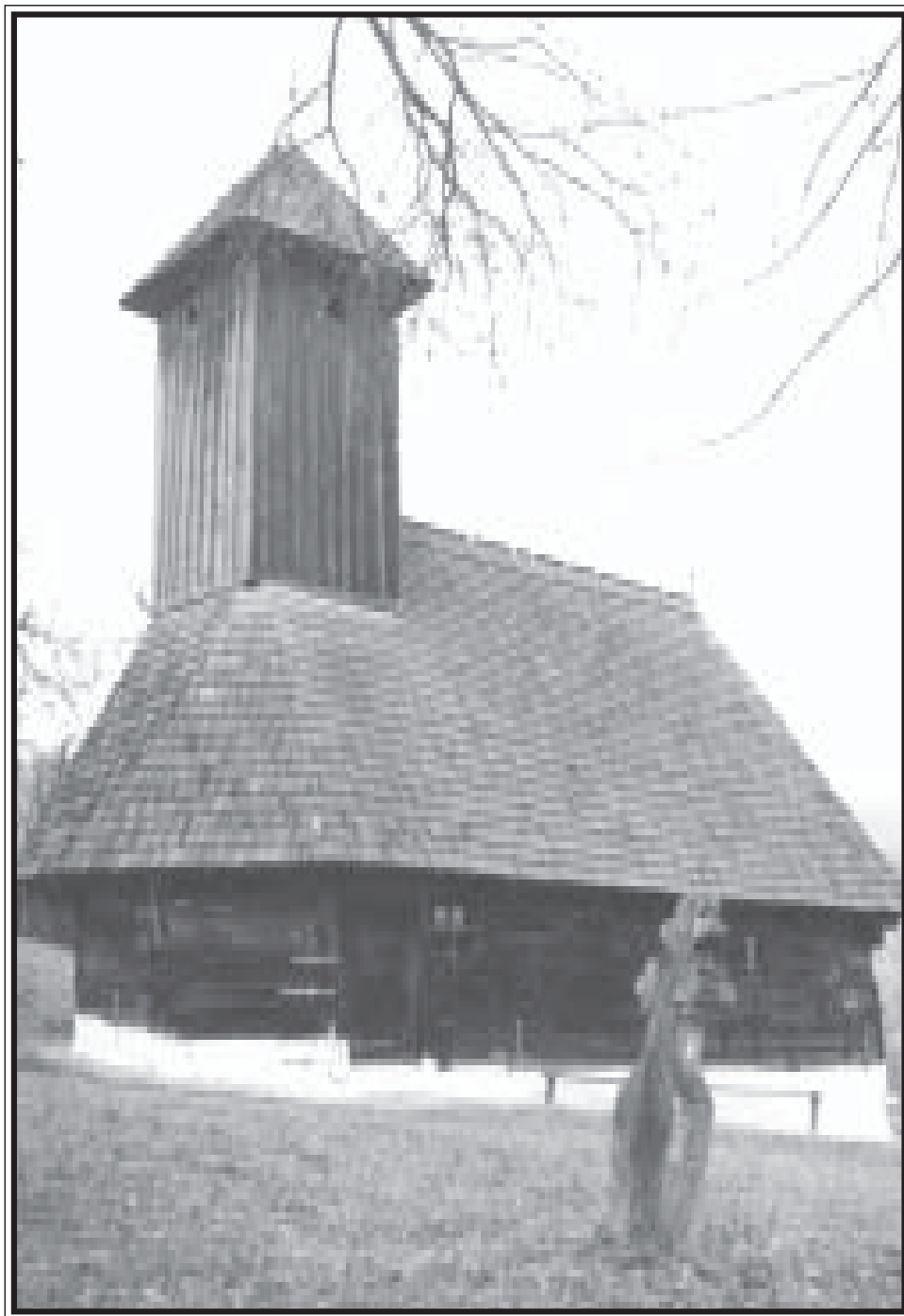
Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli” așezată pe un deal stâncos, domină micul sat răspândit pe vale și pe versanți împușinat de oameni în ultima vreme. Momentul înălțării lăcașului ar putea fi mijlocul secolului al XVII-lea. (I. Cristescu Panait, op. cit., p.61)

Dimensiunile îi sunt modeste, planul este cel

străvechi, de formă dreptunghiulară, cu pronaosul și altarul nedecroșate, poligonale cu trei laturi.

Clopotnița este scundă, cu foișor în console și coif ascuțit, învelit cu tablă zincată, ca și întreg acoperișul, de altfel.

Cu câteva decenii în urmă, lăcașul a fost tencuit atât la exterior cât și la interior. Acoperișul de deasupra pronaosului a fost prelungit, formând un fel de șopron, în fața intrării, dând o înfățișare neobișnuită edificiului. La exterior biserica a fost zugrăvită într-o culoare albastră, cu „vinețeală” asemenea caselor românești din Ardeal.

COMUNA BRĂNIȘCA

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL TÂRNAVA

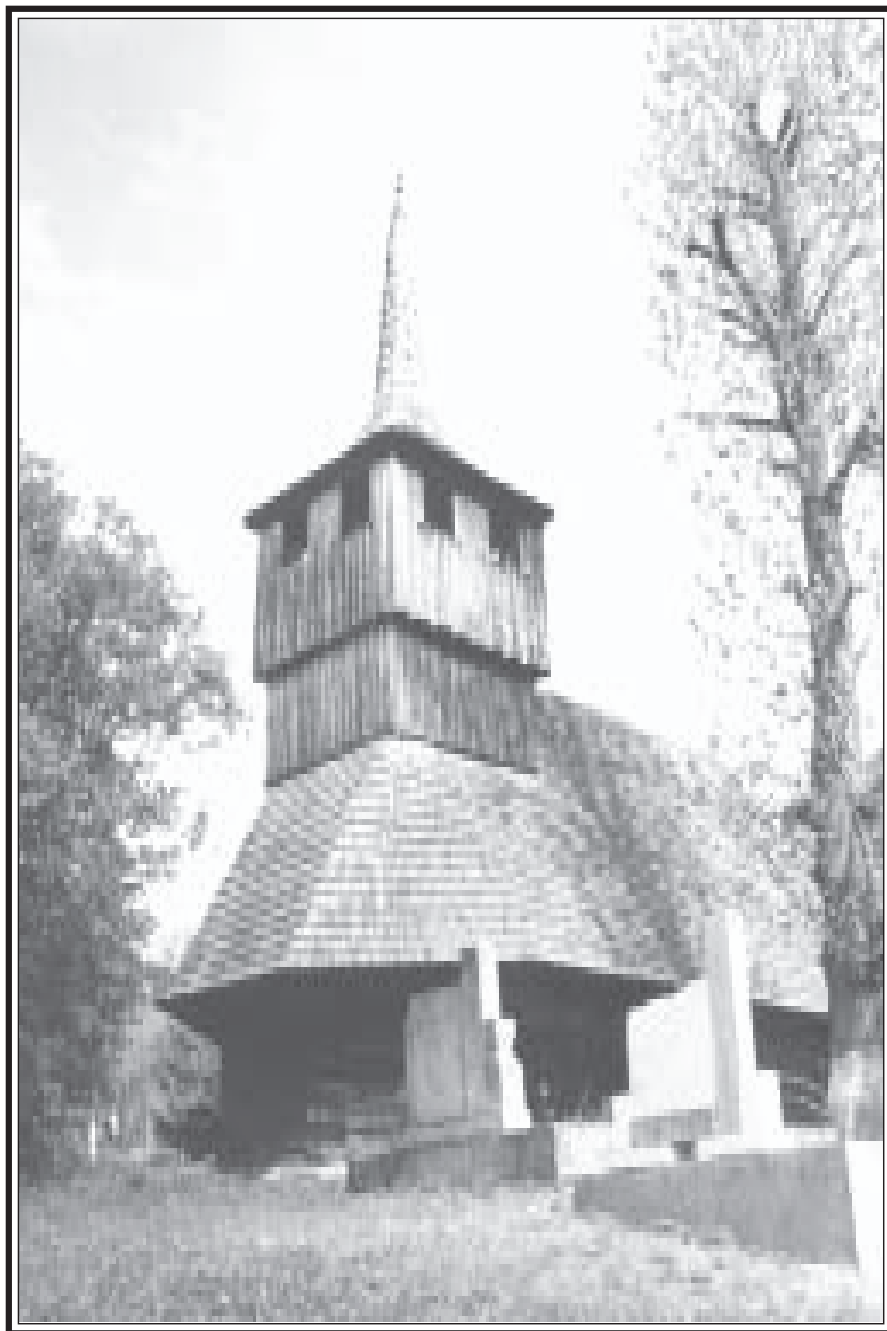
Toponimul Târnavă provine de la slavul trunu-„spin, abrupt spinos” (M.Valea și colab. - Toponimie Hunedoreană, p. 276), satul fiind atestat documentar de la 1484 (C. Suci, op. cit. v. II, p. 197).

Biserica, cu hramul „Sf. Nicolae”, a fost ridicată la mijlocul secolului al XVII-lea (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 63). Planul edificiului este cel arhaic, al dreptunghiului cu capetele de răsărit și apus nedecroșate, poligonale cu trei laturi.

Deasupra pronaosului se ridică clopotnița din scândură, fără foișor, cu coif scund, piramidal.

Învelitoarea acoperișului înalt, cu pante ample, este din șită.

Pictura murală a bisericii din Târnavă, din nefericire grav afectată de vreme și ploi, aparține, după cum arată pisania din dulapul bisericesc, zugravului popa Ioan din Deva.

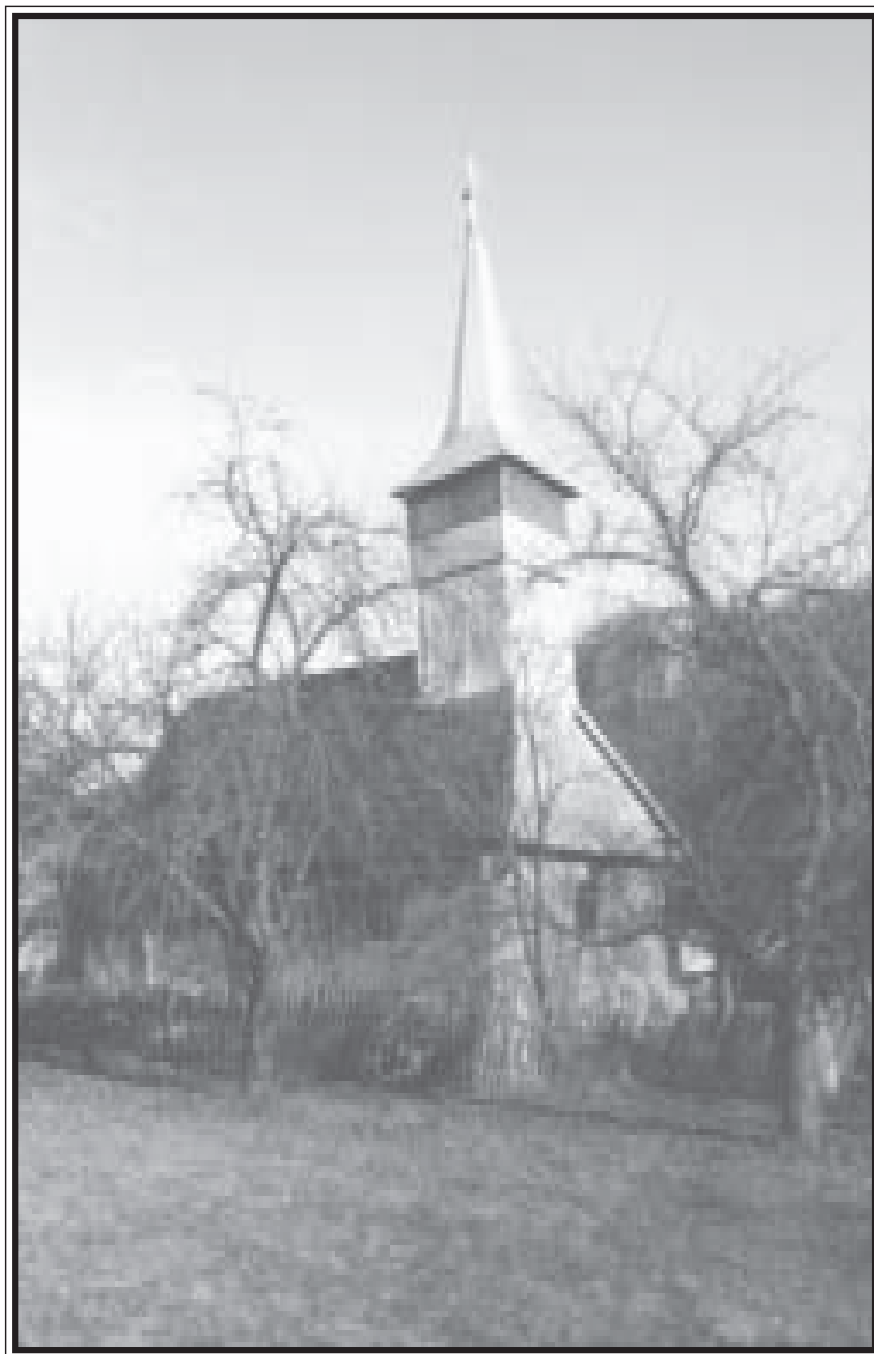
COMUNA BRĂNIȘCA

BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA” DIN SATUL TÂRNĂVIȚA

Lângă biserica din yid construită între cele două războaie, ascunsă printre coroanele unor castani uriași și tufele dese de scumpivă, se află biserica de lemn din Târnăvița, cu hramul „Curioasa Paraschiva”. Monumentul a fost ridicat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea (I. Cristache-Panait, op. cit., p. 64.), monumentul, având dimensiuni modeste, înfățișează planul străvechi, dreptunghiular, cu capetele de la răsărit și apus nedecroșate, poligonale cu trei laturi. Deasupra pronosului se ridică clopotnița scundă și viguroasă, cu foișor în console și fleșă ascuțită, învelită cu șită, la fel ca și acoperișul generos.

Pictura murală a monumentului a fost realizată în două trepte. În secolul al XVII-lea s-a pictat tâmpla și timpanul de est a naosului, pictura aparținând unui zugrav din strălucita școală târgoviștenă. Șantierul de pictură din secolul al XVIII-lea a fost redeschis după un secol, de această dată pictura aparținând, se pare, lui Constantin zugravul (I. Cristache-Panait, op., cit., p. 66).

Din nefericire, datorită nereparării la timp a acoperișului (biserica a fost restaurată în anul 1965) pictura murală a fost grav și iremediabil avariata, astăzi păstrându-se doar vagi urme de pictură din această unică operă de artă.

COMUNA BUCEȘ

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL STĂNIȚA

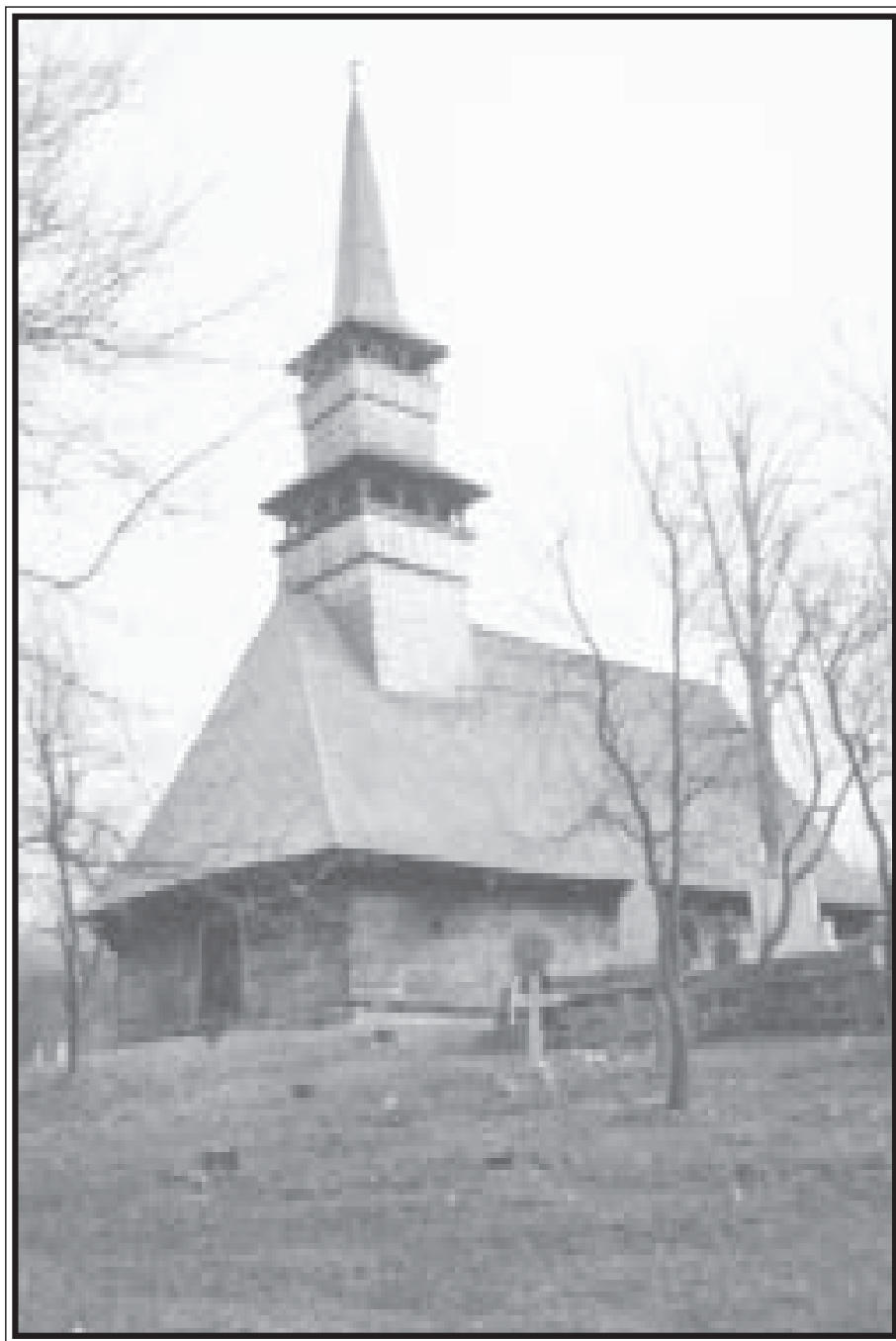
Tradiția , legată de biserica „Sf. Nicolae” din Stănița, informează că a fost adusă în anul 1840 din partea satului numită „Gura Stăniții”. Strămutarea a fost însoțită de unele modificări care i-au alterat aspectul original, respectiv tencuirea bârnelor la interior, înlocuirea ancadramentelor sculptate, adăugarea pridvorului pe latura de sud.(I. Cristache-Panait, op. cit. p. 71).

Planul lacășului, de dimensiuni modeste, este cel dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală, cu

cinci laturi. Peste pronaos se ridică clopotnița suplă, cu foișor în console, deschiderile foișorului fiind prevăzute cu obloane. Fleșa este înaltă, suplă, învelită cu tablă.

Stadiul atins în munții Apuseni, de artă penelului, după mijlocul secolului al XVIII-lea , află la Stănița, mărturii de referință, prin registrul împărătesc, atribuit și talentatului zugrav zărăndean Constantin. (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 71).

COMUNA BUCUREȘCI

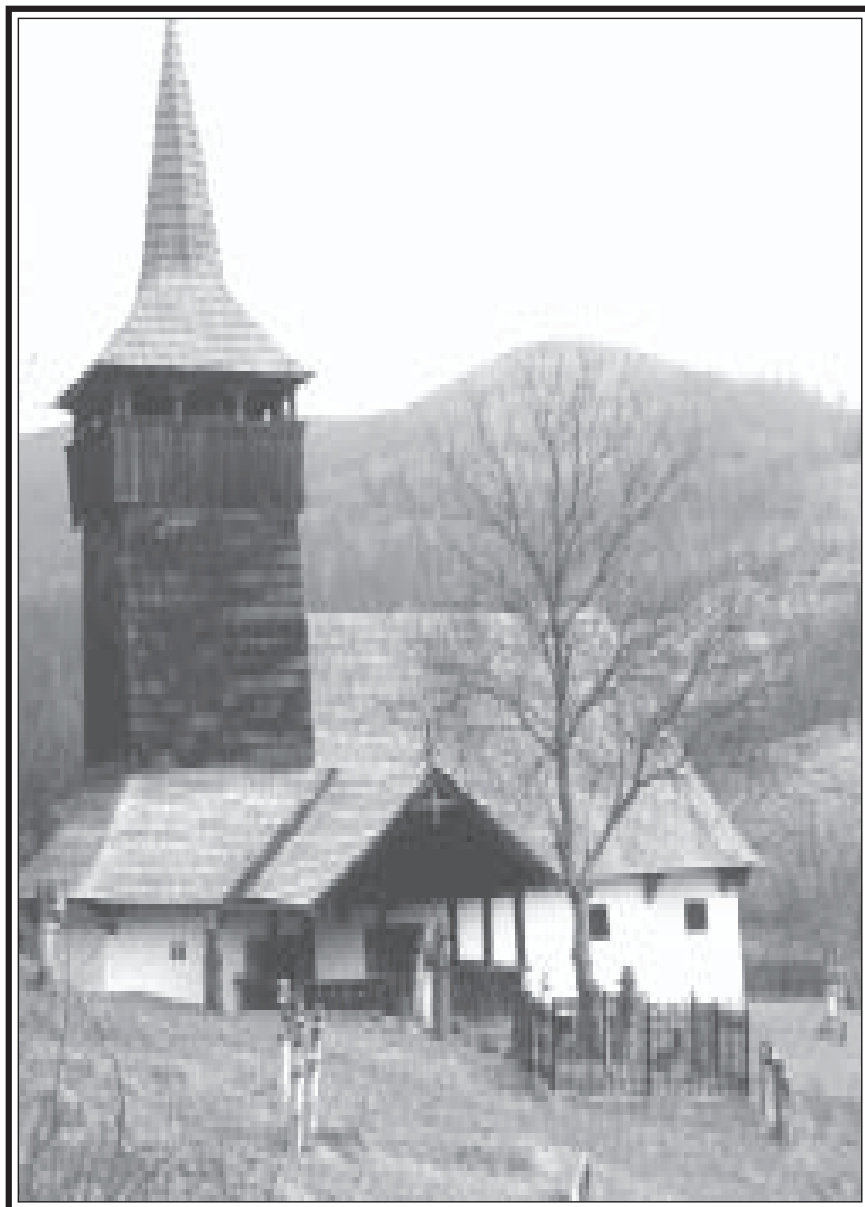
BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL CURECHIU

Biserica cu hramul „Sf. Nicolae” din Curechiu, de dimensiuni ample, înfățișează planul dreptunghiular, cu absida de răsărit decroșată, poligonală, cu cinci laturi. Deasupra pronaosului se ridică o clopotniță impresionantă, cu dublu foișor (amândouă foișoarele în console, deschise, pe arcade, cu fleșa înaltă, ascuțită). Atât acoperișul, cu pante mari, cât și clopotnița și fleșa acesteia, sunt învelite în șifă. Pereții nu păstrează urme de pictură. Pictura tâmplei, inclusiv a registrului împaratesc, a fost realizată în anul 1788, în ea recunoscându-se penelul

zugravului popa Ioan din Deva. (I. Cristache-Panait, op. cit., p.77)

În anul 1970 lăcașul din Curechiu a fost restaurat, prilej cu care s-a înlăturat tencuiala exterioară și s-a înnoit șifa de pe acoperiș și clopotniță.

La Curechiu se mai păstrează tradiția înnoirii, din vreme în vreme, a bânelor din stejar, a scaunului de judecată, alături de biserică păstrându-se unul dintre cele mai masive scaune de judecată din Ținutul Zărandului.

COMUNA BUCUREȘCI

BISERICA DIN SATUL ROVINA

Toponimul Rovina provine de la apel. „rovină” de origine slavă, înțelesul fiind de loc mocirlos, loc mlăștinos. Așa o fi fost vreodată, dar acum satul Rovina este un loc încântător, așezat în lunca largă a râșorului ononim, înconjurat de culmi muntoase împădurite.

Biserica, așezată pe dealul „Postata românească” domină prin clopotnița-i neobișnuit de viguroasă, cu foișor încâpător, în console și fleșă înaltă, impunătoare, întreaga așezare.

Pereții înscriu planul dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală, cu cinci laturi. Pe latura sudică un pridvor deschis protejează cadrele celor două intrări, bogat împodobite cu un decor sculptat, alcătuit din chenare pe

motivul frunzei trilobate și rozete ce marchează soclul.

Pictura murală, fragmentară, datează din secolul al XIX-lea realizată posibil, de zugravul Ioan Cuc din Lupșa, cu intervențiile din 1919 ale pictorului George Pop. (I.Cristache-Panait, op. cit. p. 80)

O deosebită valoare istorică și artistică o prezintă ușile împărătești, bogat împodobite cu un decor sculptat în stil brâncovenesc. Un zugrav, format în atmosfera artei brâncovenești a realizat și registrul icoanelor împărătești.

Forma de plan, dimensiunile precum și veșmântul pictat și sculptat al bisericii ne îndeamnă să apreciem vremea edificării sale undeva la începutul secolului al XVIII-lea.

COMUNA BULZEȘTII DE SUS

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL BULZEȘTII DE SUS

Satul care-și trage numele de la uriașa stâncăraie singuratică ce domină peisajul - Bulzu – a fost atestat documentar la anul 1441 (C. Suci, op. cit. V.I. p. 113).

Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli” a fost construită sau refăcută după stingerea revoluției de la 1848 (I. Cristache – Panait, op. cit. p. 83). Planul bisericii este cel dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală cu cinci laturi. Pe latura vestică s-a construit o prispă iar

pe cea de sud un pridvor, deschis, cu stâlpii ciopliți pe muchie și balustradă împodobită cu scândură traforată.

Clopotnița de deasupra pronaosului se saltă puțin peste acoperișul înalt, cu pante repezi, având foisorul deschis, pe arcade și fleșa înaltă, ascuțită.

Atât acoperișul bisericii cât și fleșa clopotniței sunt învelite cu tablă. Lăcașul a fost tencuit la exterior cât și la interior ascunzând probabil o pictură murală.

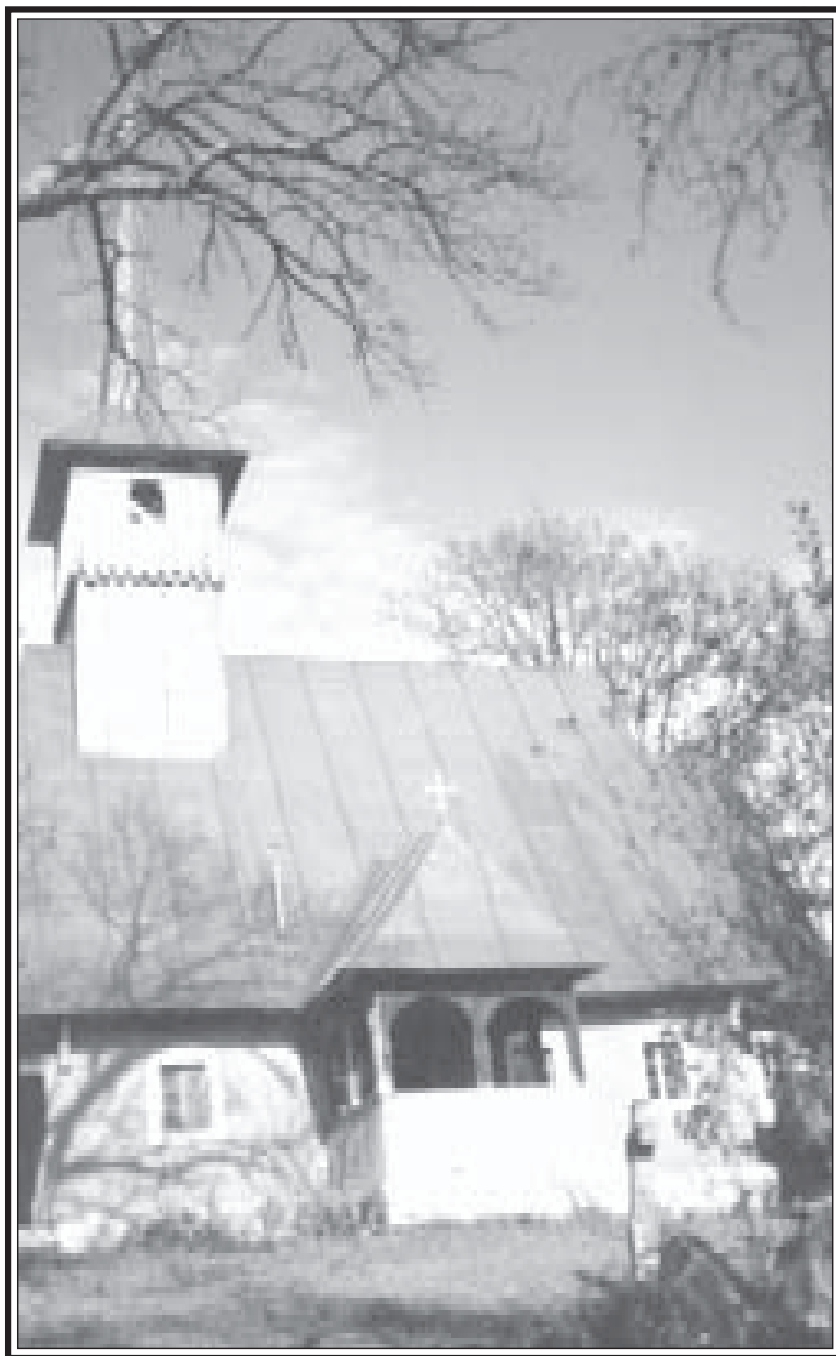
COMUNA BULZEȘTII DE SUS

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL BULZEȘTII DE JOS

Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli” a fost construită în secolul al XVII-lea, înfățișând aceeași formă tipologică pe care o întâlnim la bisericile din celelalte sate ale comunei: Bulzeștii de Sus, Grohot, Tomnatic, Străuți, și anume, planul dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală, cu cinci laturi, cu o prispă adăugată pe latura de vest și un pridvor pe latura de sud, cu clopotnița suplă,

cu foișor deschis pe arcade și fleșa cu baza pătrată, înaltă și subțire.

Lăcașul a fost tencuit atât la exterior cât și la interior iar învelitoarea de șită a acoperișului a fost înlocuită, în ultimele decenii cu o învelitoare din țiglă. Biserica este bine întreținută și atent îngrijită.

COMUNA BULZEȘTII DE SUS

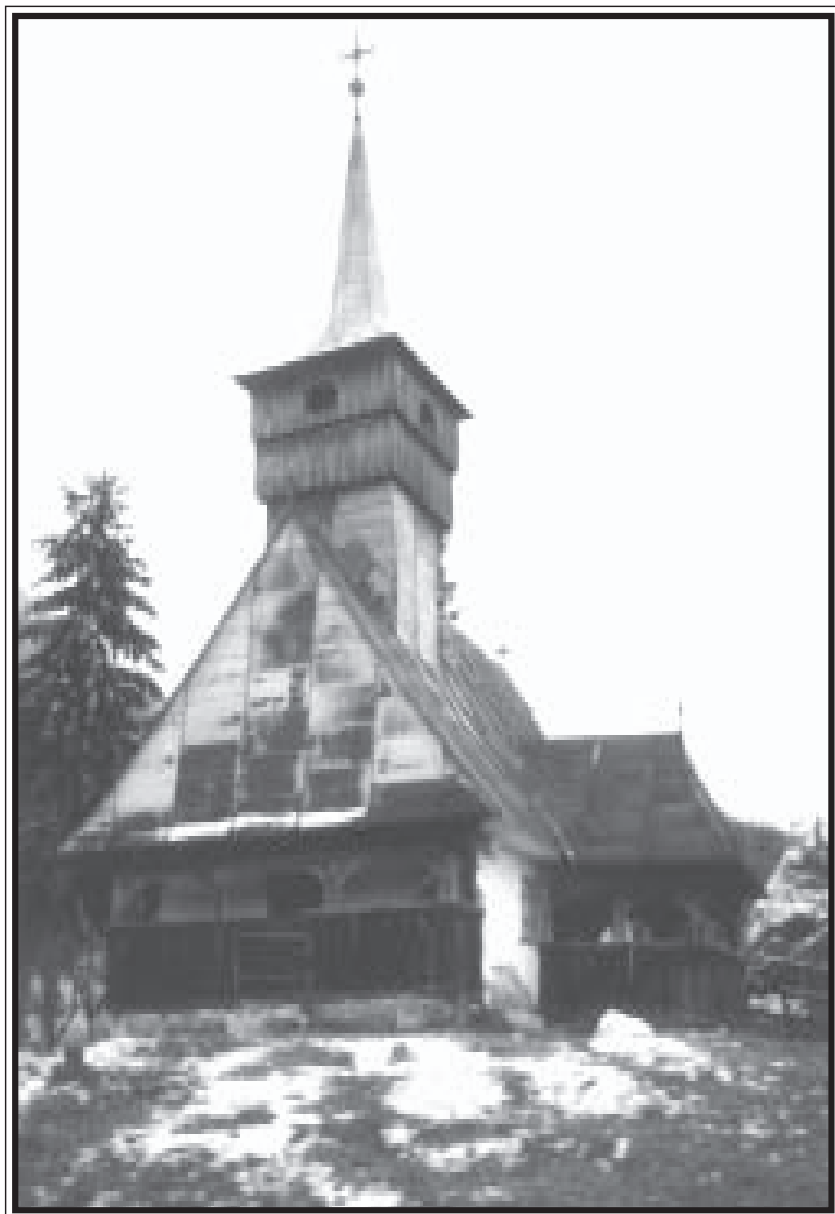
BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL GROHOT

Toponimul Grohot provine de la apelativul „grohot – loc acoperit cu bolovani, pe creasta unui munte” ceea ce corespunde întru-totul, satul Grohot, fiind așezat pe un deal calcaros, între cheile Uibăreștilor și cheile Ribicioarei.

Biserica, cu hramul „Sf. Arhangheli” este de plan dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală, cu patru laturi. La fel ca și bisericile din localitățile învecinate Bulzeștii de Jos și Bulzeștii de Sus, pe toată lungimea laturii de vest se află o prispă, iar în dreptul intrării de pe

partea sudică se află un cerdac, deschise pe arcade.

Clopotnița este înaltă, suplă, cu foișor căptușit cu scândură împodobită cu motive traforate și coif înalt, ascuțit. Acoperișul bisericii este înalt, cu pante abrupte, învelitoarea actuală fiind din tablă. Lăcașul a fost tencuit la exterior și la interior, pictura murală a fost executată în anul 1984 de către pictorul Mihai Gabor din Gura Humorului. Biserica a fost ridicată în jurul anului 1850.

COMUNA BULZEȘTII DE SUS

BISERICA „SFÂNTUL DUMITRU” DIN SATUL STRĂUȚI

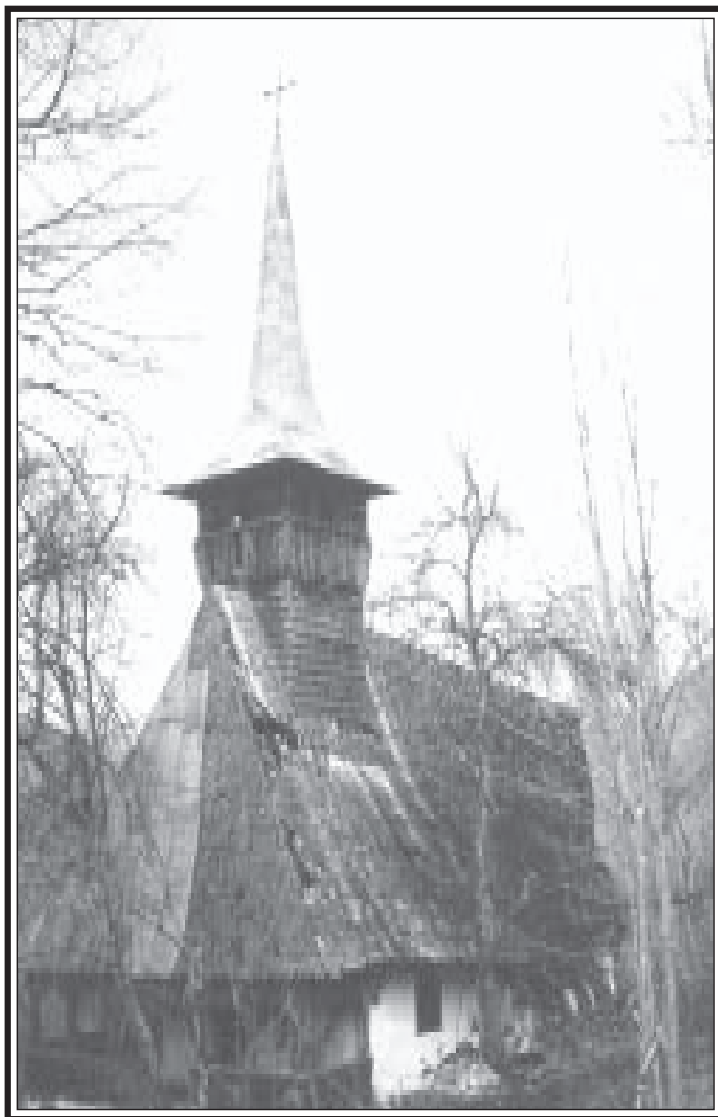
Așezarea de moți risipită pe dealurile înalte de la răsărit de vârful Piatra Bulzului (967 m), își trăiește ultimii ani de existență. Izolat de lume, fără drumuri și fără energie electrică, satul Străuți mai este locuit acum, la început de secol XXI, doar de cinci familii și acelea vârstnice. În urmă cu cinci decenii satul număra treizeci de familii, având în medie opt membrii fiecare.

Biserica cu hramul „Sfântul Dumitru”, a fost construită în anul 1866, din lemn de stejar. Planul lăcașului este dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală cu cinci laturi. Pe latura de vest se află o prismă îngustă cu arcade meștersugit combinate, „în umerăș” iar în dreptul intrării de pe latura de sud un pridvor cu arcade la fel ca la celelalte biserici din comună: Bulzeștiul de Jos, Bulzeștiul de Sus, Grohot, Tomnatec.

În anul 1937 șindrila de pe acoperișul lăcașului cât și de pe coiful înalt și suplu al clopotniței cu foișor, pe arcade, au fost înlocuite cu tablă care, acum în anul 2004, se cere grabnic înlocuită sau măcar vopsită, pentru a proteja câțiva ani monumentul.

Biserica a fost tencuită la exterior și interior. Patrimoniul de pictură este alcătuit din registrul icoanelor împărătești, de factură populară, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și din icoane din sticlă.

Risipite pe culmile ce mărginesc spre nord-est, est, sud-est, biserica, se află numeroase gospodării, formate din case, șuri și grajduri din lemn cu învelitori din paie sau șită; unele dintre acestea ridicate în urmă cu două secole sunt astăzi în cea mai mare parte părăsite.

COMUNA BULZEȘTII DE SUS

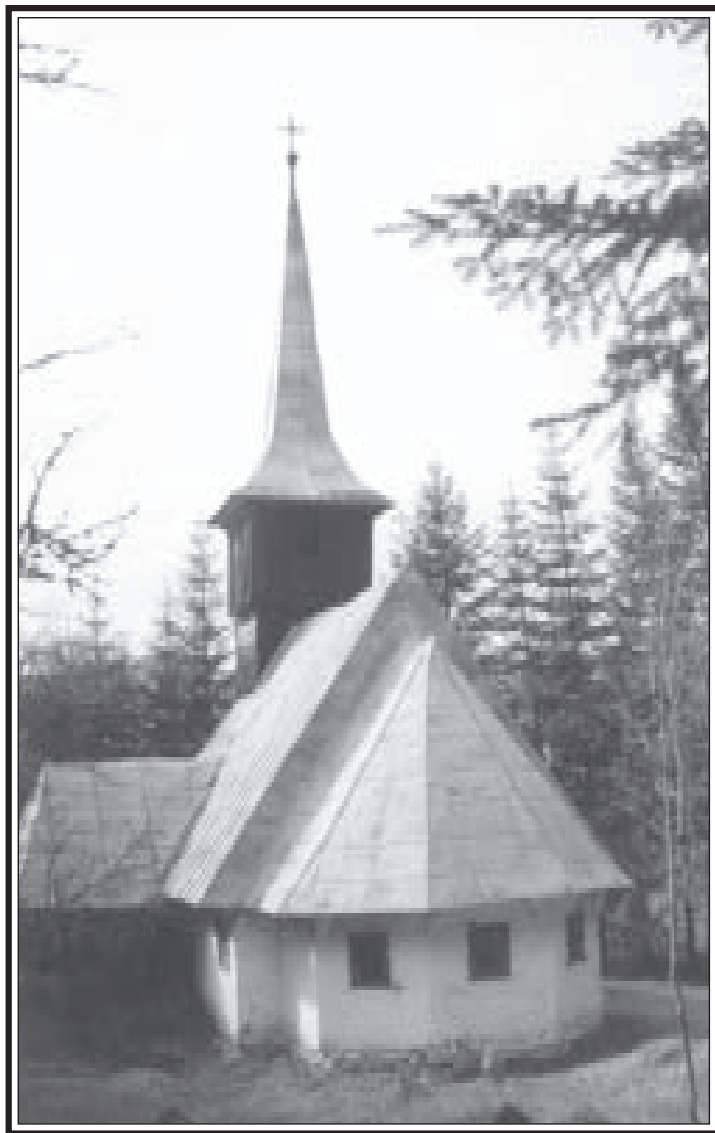
BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL TOMNATECUL DE JOS

Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” a fost construită între anii 1839 – 1842, după cum o dovedește pisania așternută pe o filă a unui Apostol din Blaj, 1814 (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 90). Dimensiunile edificiului arată că la acea vreme comunitatea din Tomnatecul de Jos era numeroasă, spre deosebire de zilele noastre, când mai trăiesc aici vreo 7-8 familii. Planul bisericii era cel dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală, cu patru laturi.

Pe latura de vest și de nord a lăcașului se află o prispă cu arcade. Clopotnița de deasupra pronaosului, cu foișorul în console, se continuă cu o fleșă înaltă, ascuțită, învelită cu tablă. Acoperișul înalt, cu pante mari, a fost învelit cu șifă. După cum rezultă din pisania, încă păstrată pe latura de sud a altarului și din pomelnicele de pe latura de nord a altarului: „Sa-u zugrăvit de Silaghi de la Abrud cu fii ..... Isidor și Adamovici, Isir și Marc, Iogi de la Cluj, la anu 1845.”

În toamna anului 2003, când am ajuns la Tomnatecul de Jos, acoperișul de deasupra naosului și a altarului bisericii era prăbușit. Ploaia și zăpada intrau în voie prin șifa distrusă, cârpită ici-colo cu coli de tablă și carton. Grinzile masive ce au susținut acoperirea interioară au putrezit și au cedat. Tencuiala exterioară a fost spălată de ploi, mobilierul și podeaua bisericii au putrezit. Încă se mai păstrau spații pictate în altar, pe timpanul de est, în culori surprinzător de vii, având în vedere situația în care se află monumentul. Cu acest prilej am recuperat ușile împărătești, pe care erau pictați sfinții Petru și Pavel și le-am dus la Muzeul local de la Crișcior. Din păcate, datorită nepăsării instituției județene cu atribuții privind cultura, cultele și patrimoniul cultural, a autorităților locale, precum și a instituțiilor bisericești, biserica din Tomnatecul de Jos s-a prăbușit, după 160 de ani de la construcție.

COMUNA BULZEȘTII DE SUS

BISERICA „BUNA VESTIRE” DIN SATUL TOMNATECUL DE SUS

Satul Tomnatec, atestat documentar la 1523 (C. Suciu, op. cit. V.II. p. 200), împărțit mai târziu în două așezări („de jos” și „de sus”), la începutul sec. al XX-lea era alcătuit din 10 crânguri în care trăiau aproximativ 300 de familii. La începutul anilor 40 mai locuiau în Tomnatic 171 de familii, la începutul anilor 80 rămăseseră 38 de familii iar la intrarea în mileniul III mai trăiau aici 8-10 familii.

Biserica din Tomnatecul de Sus, cu hramul „Buna Vestire” este databilă în sec. al XVIII-lea, elementul de datare antequen, fiind clopotul, din 1805.

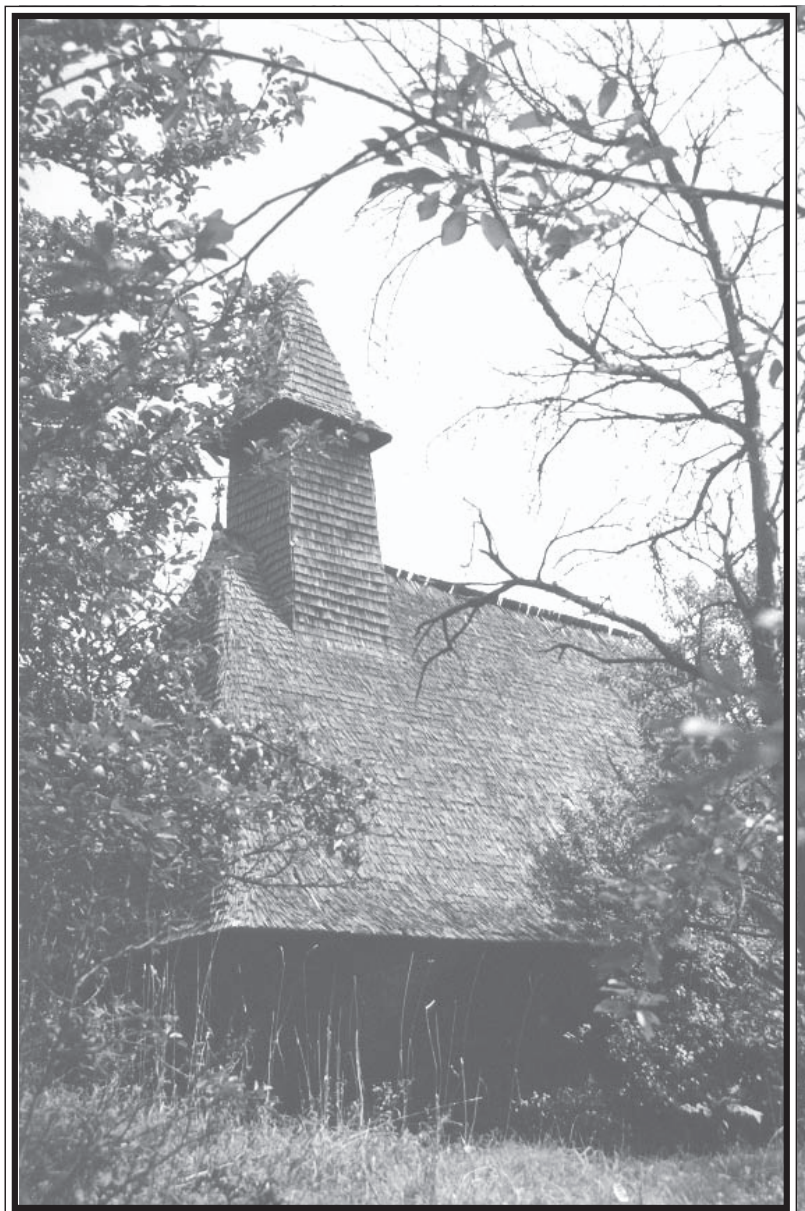
Din incinta înconjurată de brazi deși și înalți se vede doar fleșa înaltă și ascuțită a clopotniței învelită cu tablă zincată. Lăcașul este de plan dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală cu cinci laturi. Pe latura de vest a fost adăugată o prispă cu arcade iar intrarea dinspre sud este protejată de un pridvor cu arcade. Acoperișul,

destul de înalt, cu pante rezezi este învelit cu tablă.

Clopotnița al cărei foișor cu arcade, căptușit cu scândură, se ridică puțin deasupra acoperișului, se continuă cu o fleșă înaltă, cu baza pătrată.

Pisania de pe peretele de sud al altarului dovedește că biserica a fost zugrăvită în 1807. În anul 1848 lăcașul a fost pictat din nou, după cum arată pisania, de către „zugravul Selagescu Simeon din Abrud și Moțoc Caroli de la Brad”. Pictura murală s-a păstrat destul de bine, întregul edificiu, de astfel, se află într-o stare bună. Crâsnicul bisericii, pe care l-am întâlnit în toamna anului 2003, avea peste 80 de ani și n-a plecat din Tomnatic, deși avea un fiu care avea casă în Brad, pentru că bărbații din familia sa au fost crâsnici la biserică din tată în fiu, și el n-avea cui lăsa biserica.

Dar când bătrânul crâsnic nu va mai fi ?

COMUNA BUNILA

BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL ALUN

Marele etnograf Romulus Vuia aprecia biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din Alun ca fiind cea mai veche din ținutul Pădurenilor, pomenind tradiția construirii lăcașului în urmă cu șapte sute de ani. (R. Vuia, Țara Hațegului și regiunea Pădurenilor, p.496-497)

Satul Alun este atestat documentar în anul 1482(C. Suci, op. cit.,vol.I,p.37)

Biserica a fost ridicată în sec.XVII-lea, preluând de la cea anterioară nu numai tradiția și câteva bârne ci și forma arhaică a întâlnirii în ax a laturilor dinspre est ale absidei. Planul lăcașului este dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală cu patru laturi.(I. Cristache - Panait, op. cit. p. 97-98)

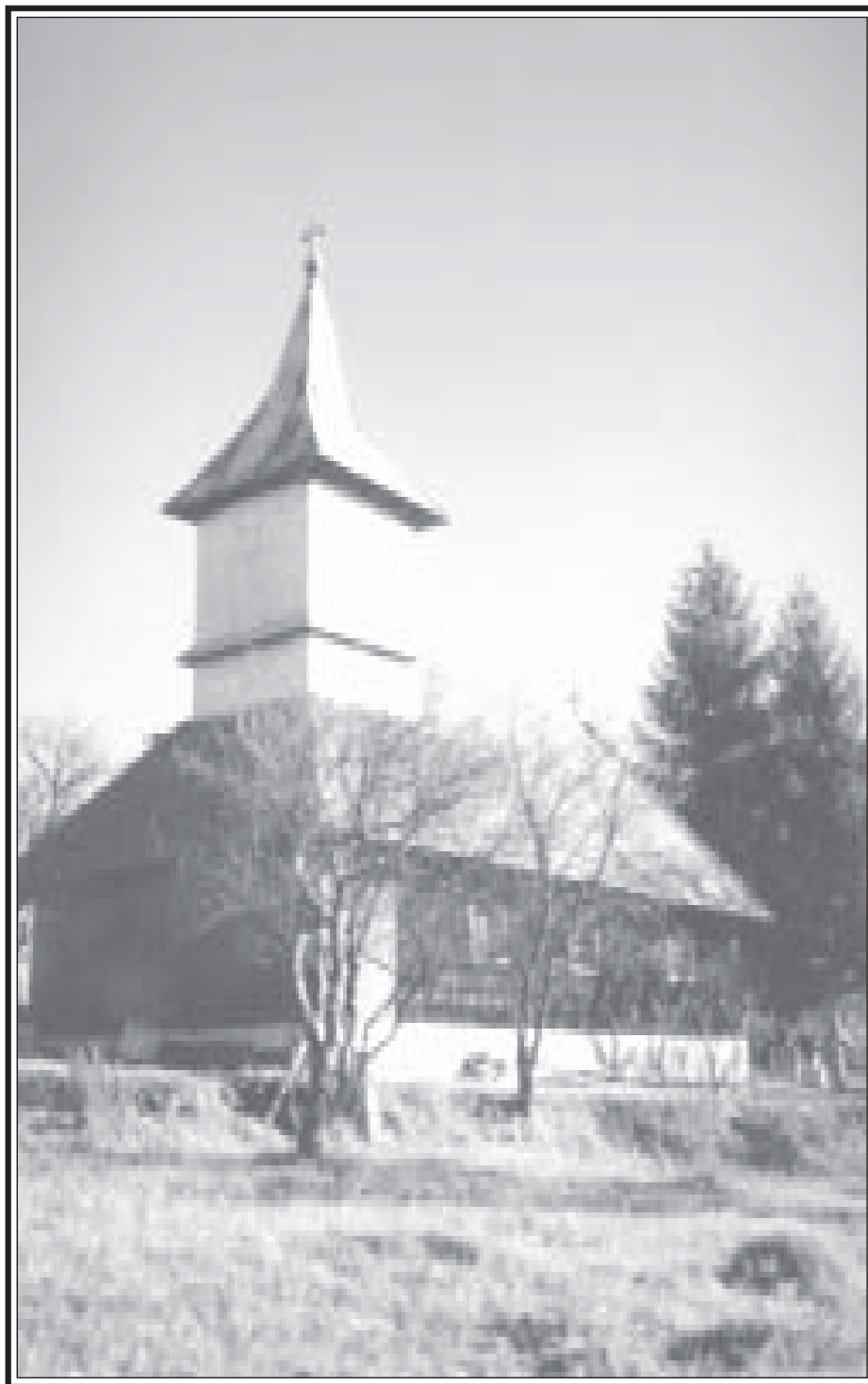
Nava a fost amplificată spre vest, cuprinzând și impunătoarea troiță, bogat împodobită cu semne

sculptate, ca și cadrul intrării dinspre pronaos în naos.

Acoperișul înalt, cu pante mari, are învelitoarea din șită, la fel ca și mica clopotniță terminată într-un vârf scurt, piramidal, în patru laturi.

Din nefericire, trecerea vremii și ploile pătrunse prin acoperiș au deteriorat grav și iremediabil pictura lăcașului.

După mijlocului sec. XVIII. lea , în tâmplă a fost tăiat un gol semicircular în cadrul căruia se profilează trei cruci și doi pilaștrii, bogat împodobite cu sculptură. Din păcate, cu acest prilej, s-a pierdut o bună parte din pictura tâmplei. De remarcat ușile împărătești, cuprinzând compoziția Bunei Vestiri, pictată de un penel îndemânic, cel al pictorului „Ion, zugrav din Arden”, autor și al icoanei Mariei cu Pruncul, datată 1731(I.Cristache - Panait, op.cit., p.100)

COMUNA BUNILA

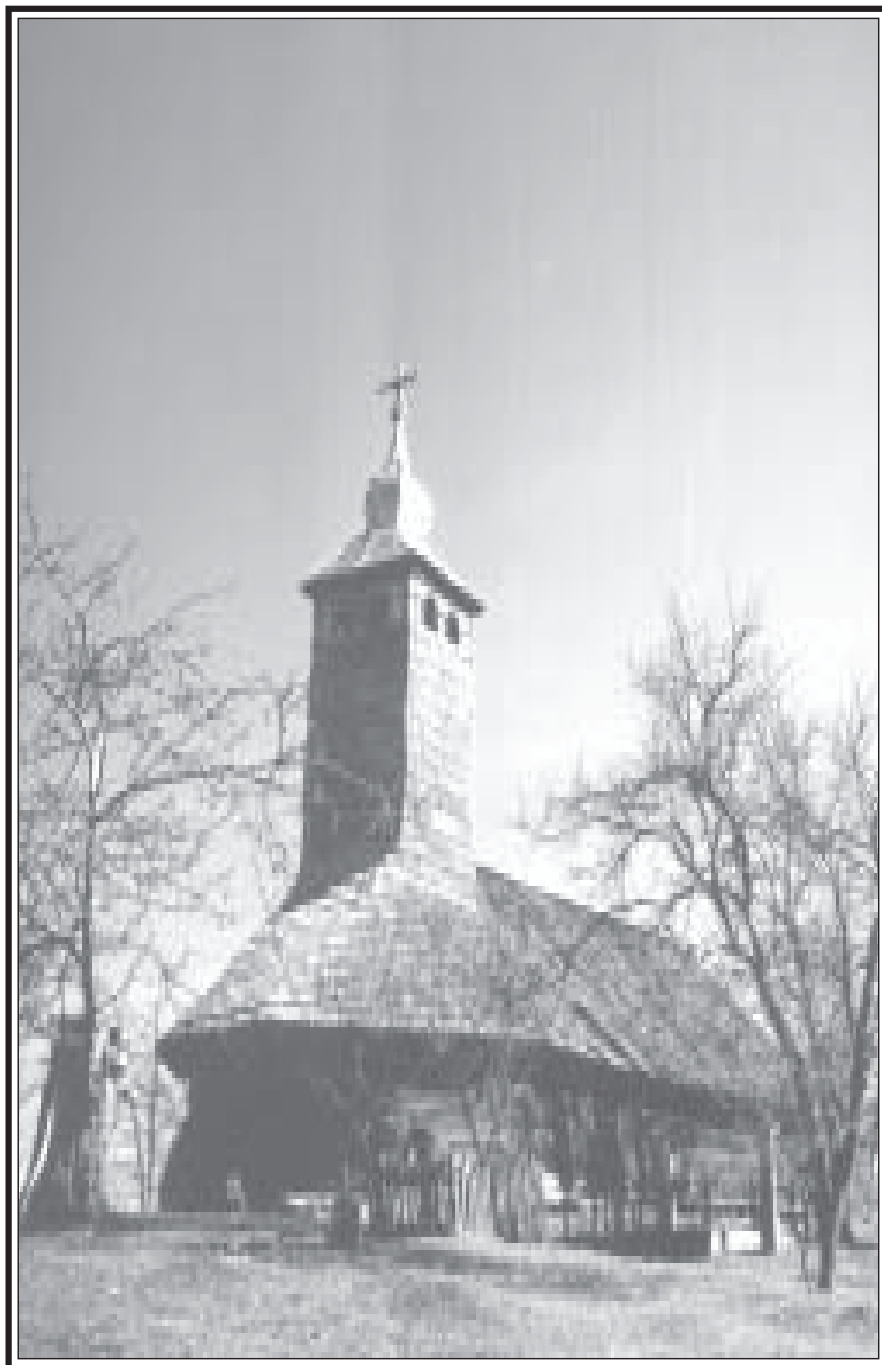
BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL BUNILA

Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli” se află așezată la marginea de vest a satului, înconjurată de pruni și brazi, dar și de mormintele câtorva generații de pădureni, având cruci din lemn la căpătâi, sculptate în rozete.

Lăcașul a fost construit în anul 1903, înfățișând, în dimensiuni modeste, planul stăvechi al dreptunghiului

cu altarul poligonal cu trei laturi, în continuarea navei. Clopotnița de deasupra ponaosului este viguroasă, cu foișorul înfundat, în ultimele decenii, cu tablă.

Singura intrare se află pe latura sudică, pereții exteriori fiind acoperiți cu șită. Invelitura actuală a acoperișului este din țigla.

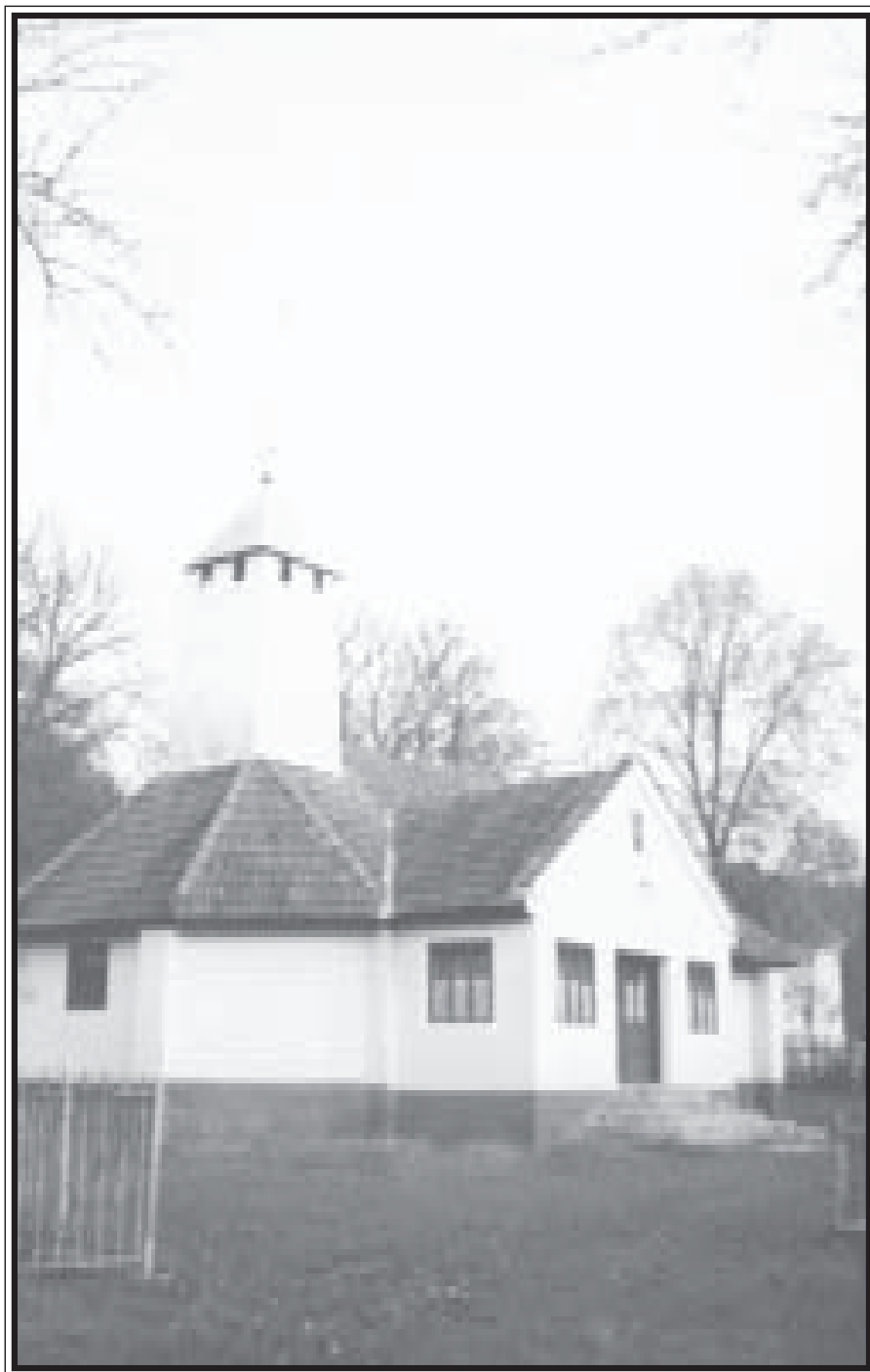
COMUNA BURJUC

BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL BRĂDĂȚEL

Drumul de țară ce pornește de la marginea Zamului străbate vre-o 10 km., de-a lungul văii Zamului, printre muncii împăduriți, până într-o largă depresiune în care se află risipit satul Brădățel, dominat de silueta mândră a clopotniței cu coif baroc al bisericii cu hramul „Adormirii Maicii Domnului”.

Forma de plan, elementele de construcție, aparțin secolului al XVII-lea, veacurile următoare aducându-i modificările legate de amplificarea spațiului. Pereții din

bârne de stejar, îmbinate în „coadă de rândunică” și prinse în „melci” („mădulari”) înscriu un plan dreptunghiular, cu capetele de la răsărit și apus nedecroșate, poligonale cu cinci laturi. În sec. al XVIII-lea sau la începutul celui următor, înainte de 1820, spațiul a fost amplificat ca lungime, prin introducerea unei nave. Este posibil ca inițial capetele poligonale de la est și vest să fi avut numai câte trei laturi, sporirea lor fiind cerută de lărgirea spațiului. (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 106)

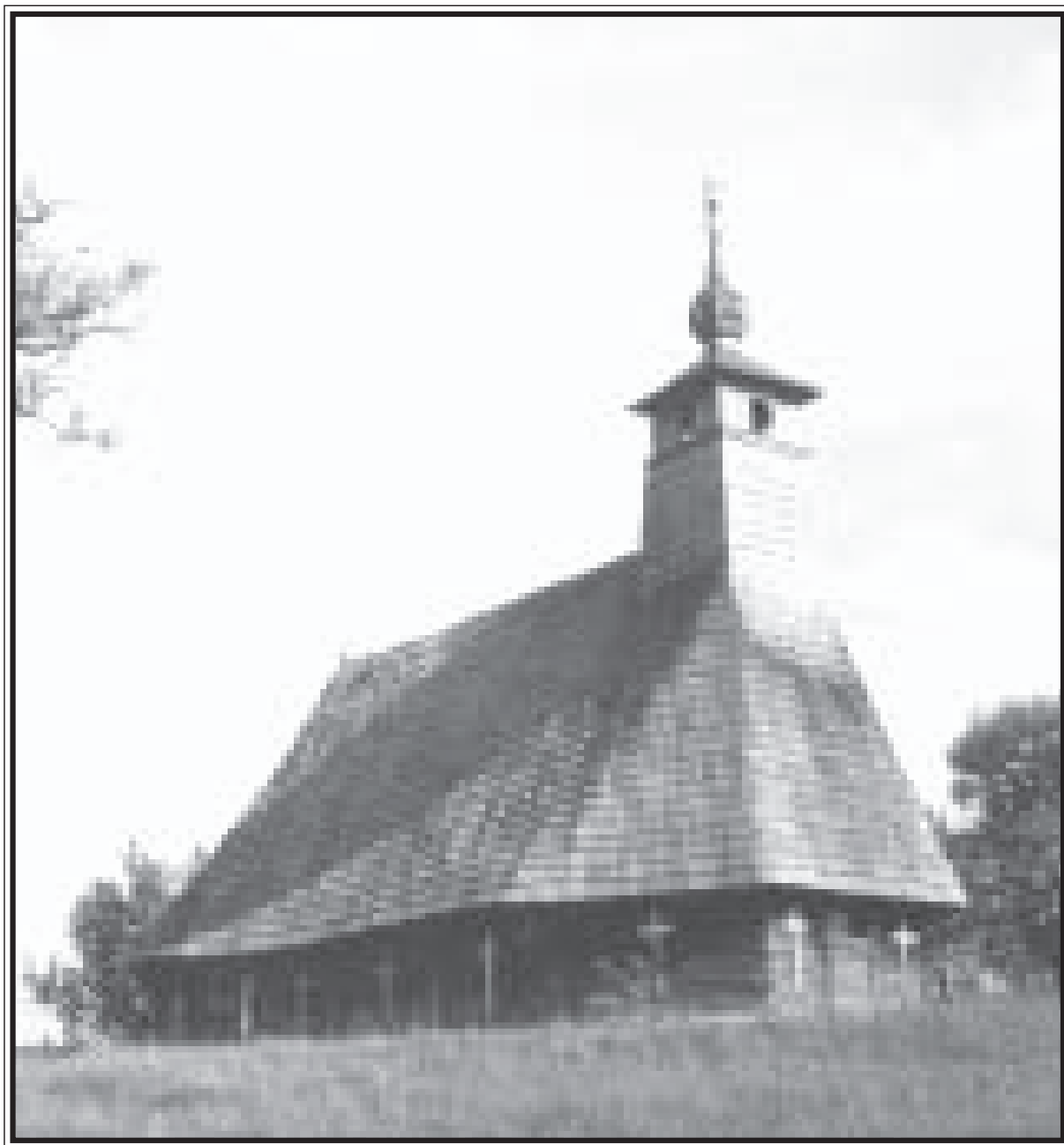
COMUNA BURJUC

BISERICA „BUNA VESTIRE” DIN SATUL GLODGHILEȘTI

Greu de recunoscut în actualul lăcaș din Glodghilești, cu hramul „Buna Vestire”, o veche biserică de lemn. Modificările substanțiale ce i s-au adus cu prilejul mai multor reparații i-au schimbat înfățișarea. Pereții exteriori au fost tencuiți, s-au adăugat niște contraforți din zidărie la colțurile clădirii, pe latura sudică s-a construit un pridvor închis, cu ferestre, învelitoarea acoperișului

este din țiglă. Mica clopotniță cu foisor simplu a fost învelită cu tablă iar la interior pereții au fost căptușiți cu scândură.

Forma de plan original este cea dreptunghiulară, cu absida răsăriteană cu patru laturi, prezentând particularitatea unghiului în ax iar partea de vest poligonală cu trei laturi.

COMUNA BURJUC

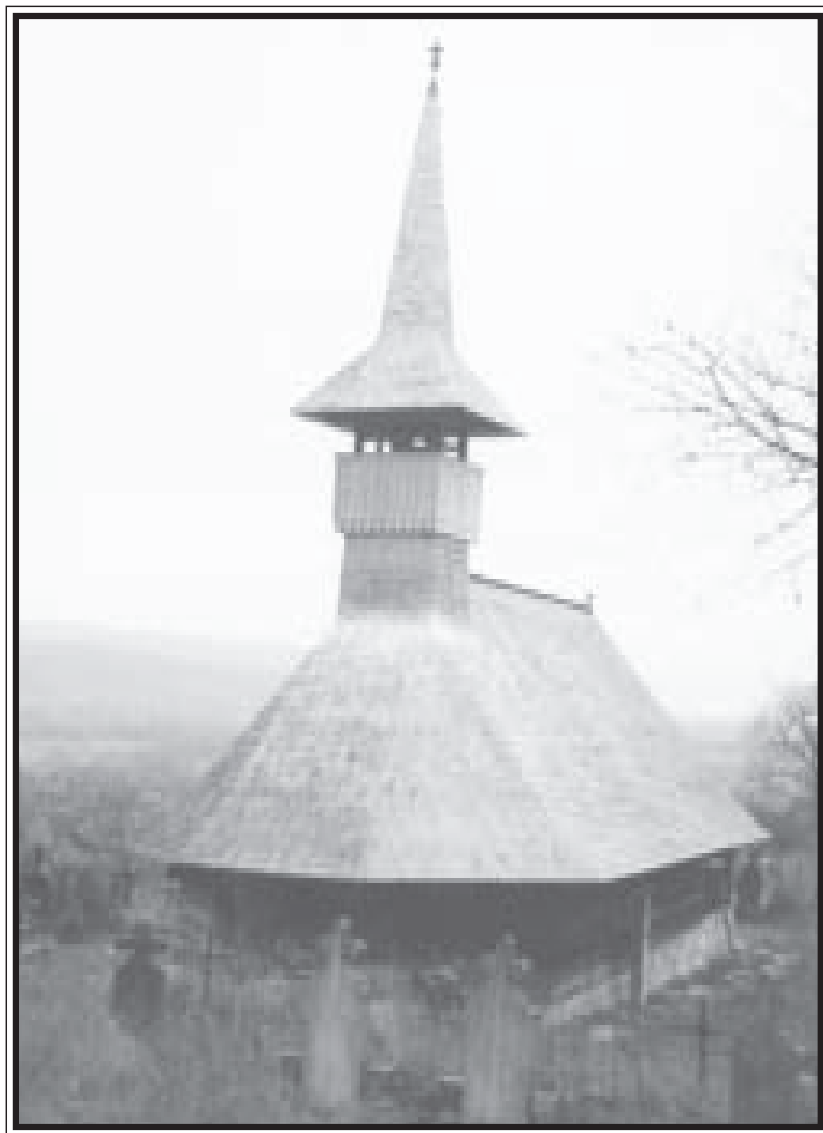
BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL TĂTĂRĂȘTI

Satul cel bătrân, atestat documentar la 1418 sub numele de „villa Tatárfalva” (satul Tătarilor, în limba maghiară), era răsfirat pe munceii ce coboară din Munții Metaliferi spre Valea Mureșului. (C.Suciu, op.cit., Vol.II., p.184)

Biserica, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” se ridică impunătoare, printre vechi cruci de piatră și stâlpi ai înălțării încrustați cu litere chirilice. Planul lăcașului este cel străvechi, cu pronaosul poligonal cu trei laturi iar altarul deținând particularitatea unghiului în ax (I.Cristache – Panait, op.cit.p.108)

Acoperișul bisericii, cu învelitoarea din șifă, este impunător, depășind de peste trei ori, înălțimea pereților. Deasupra pronaosului se ridică o clopotniță modestă în comparație cu acoperișul, având un mic foișor și o fleșă cu un bulb, de inspirație barocă, influență a lăcașurilor din Valea de jos a Mureșului.

Biserica a trecut prin mai multe reparații, a fost mărită și i s-a adăugat un pridvor pe latura sudică a naosului. Pereții exteriori ai lăcașului sunt împodobiți cu cruci de lemn sculptate în rozete și stâlpi ai înălțării, unele de secol al XVIII-lea.

COMUNA BURJUC

BISERICA „POGORÂREA DUHULUI SFÂNT” DIN SATUL TISA

Satul Tisa, așezat pe malul stâng al râului Mureș, este atestat documentar în anul 1491 (poss. *Thysa et Kys Thysa*”, C. Suci, op. cit. V.II. p. 195)

Ca și la alte biserici din lemn din județul Hunedoara și în cazul lăcașului din Tisa, cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, s-a păstrat tradiția aducerii din altă parte, respectiv din localitatea Chelmac, de lângă Lipova, din josul Mureșului. Ne permitem să punem la îndoială tradiția, nefiind justificată aducerea unei biserici, pe plute, în susul curentului apei, în condițiile în care se găsea din belșug lemnul necesar construirii unei biserici pe dealurile ce domină satul Tisa.

Planul bisericii este cel străvechi, cu nava dreptunghiulară, pronaos și altar nedecroșate, poligonale în trei laturi. De curând șita acoperișului a fost înnoită, cu acest prilej modificându-se și clopotnița suplă și scundă, cu foișor, prelungită cu o fleșă înaltă, subțire, cu o bază

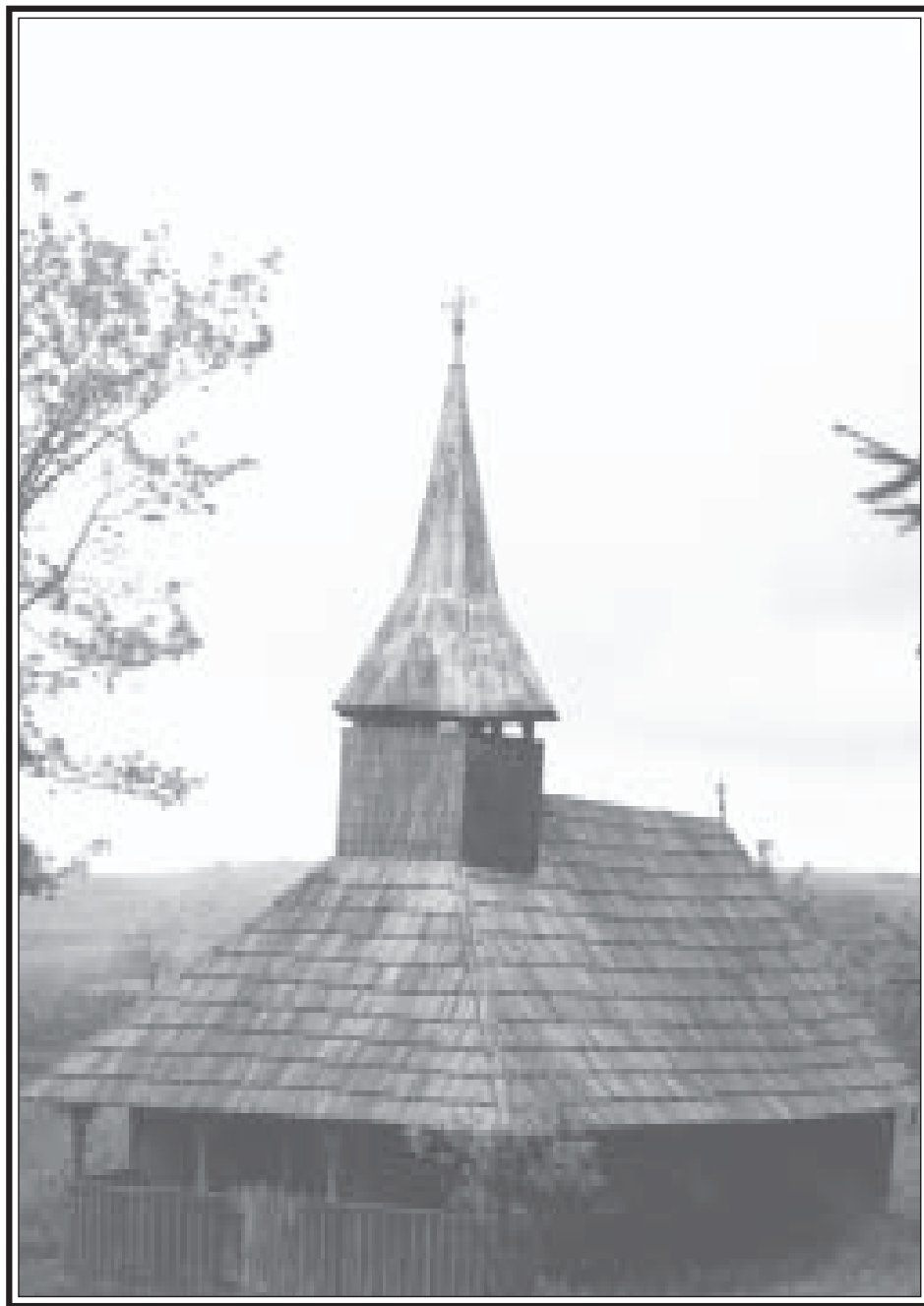
pătrată la pornire și continuată cu un con înalt, ascuțit, învelită cu șita.

La Tisa există, de veacuri, un locaș de cult, care în preajma anului 1733 este înlocuit sau poate doar refăcut. În anul 1793 pereții monumentului amplificat au fost pictați, data, scrisă cu vopsea pe cadrele intrărilor, potrivit-se spiritului decorativ baroc al picturii.

Pe partea intrării de vest este săpat anul 1780 cu caractere chirilice, el reconstituind astfel datarea antequem a renovării. Sub această dată este, săpat în cifre arabe, anul 1784, cu gândul rememorării zilelor răscoalei.

Legat de aceasta, în registrul de sus al naosului, lângă medalionul Pantocratorului, zugravul sfârșitului de veac XVIII, a reprezentat martirajul tragerii pe roata. Chipul supus cumplitei osânde corespunde fizionomiei lui Horea (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 108).

COMUNA CERBĂL

BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA” DIN SATUL MERIȘORUL DE MUNTE

Satul de pădureni Merișor a fost atestat documentar de la 1491 (C. Suci, op. cit. vol. I, p. 391). Biserica cu hramul „Cuvioasa Paraschiva” se află așezată pe o coastă de deal, sub un muncel ce atinge înălțimea de 850 m, la marginea satului.

A fost înălțată la sfârșitul secolului al XVIII-lea,

din lemn de brad, pereții înscriind un plan dreptunghiular, cu absida nedecroșată, poligonală, cu trei laturi. Intrarea este pe latura de vest, unde s-a construit un târnaț îngust. Turnul este scund, cu un foișor abia schițat, învelit în tablă. Învelitoarea din șîță a acoperământului, înnoită în ultimele decenii, este încă în stare bună.

COMUNA CERBĂL

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL POIENIȚA TOMII

Sat de pădureni așezat pe culmea munților Poiana Ruscă, între văile Zlaștiului și Bătrânei, Poienița Tomii a fost atestată la 1482; la 1506 fiind pomenit un cneaz de Poienița (C. Suci, op. Cit. vol. II, p.44).

Biserica actuală, cu hramul „Sf. Nicolae” a fost ridicată în anul 1805, pe un deal de la marginea dinspre nord a satului.

Înconjurat de către frasini uriași, lăcașul are un plan dreptunghiular, cu absida nedecroșată poligonală

cu cinci laturi. În fața intrării de pe latura vestică s-a construit un târnaț îngust.

Turnul este masiv, cu foișor, învelit în tablă zincată, ca și coiful ascuțit. În anii 1960 învelitoarea acoperișului, din șită, a fost înlocuită cu o învelitoare din tablă zincată.

Pereții interiori au fost căptușiți cu scândură și împodobiiți cu icoane pe sticlă și xilogravuri.

COMUNA CERBĂL

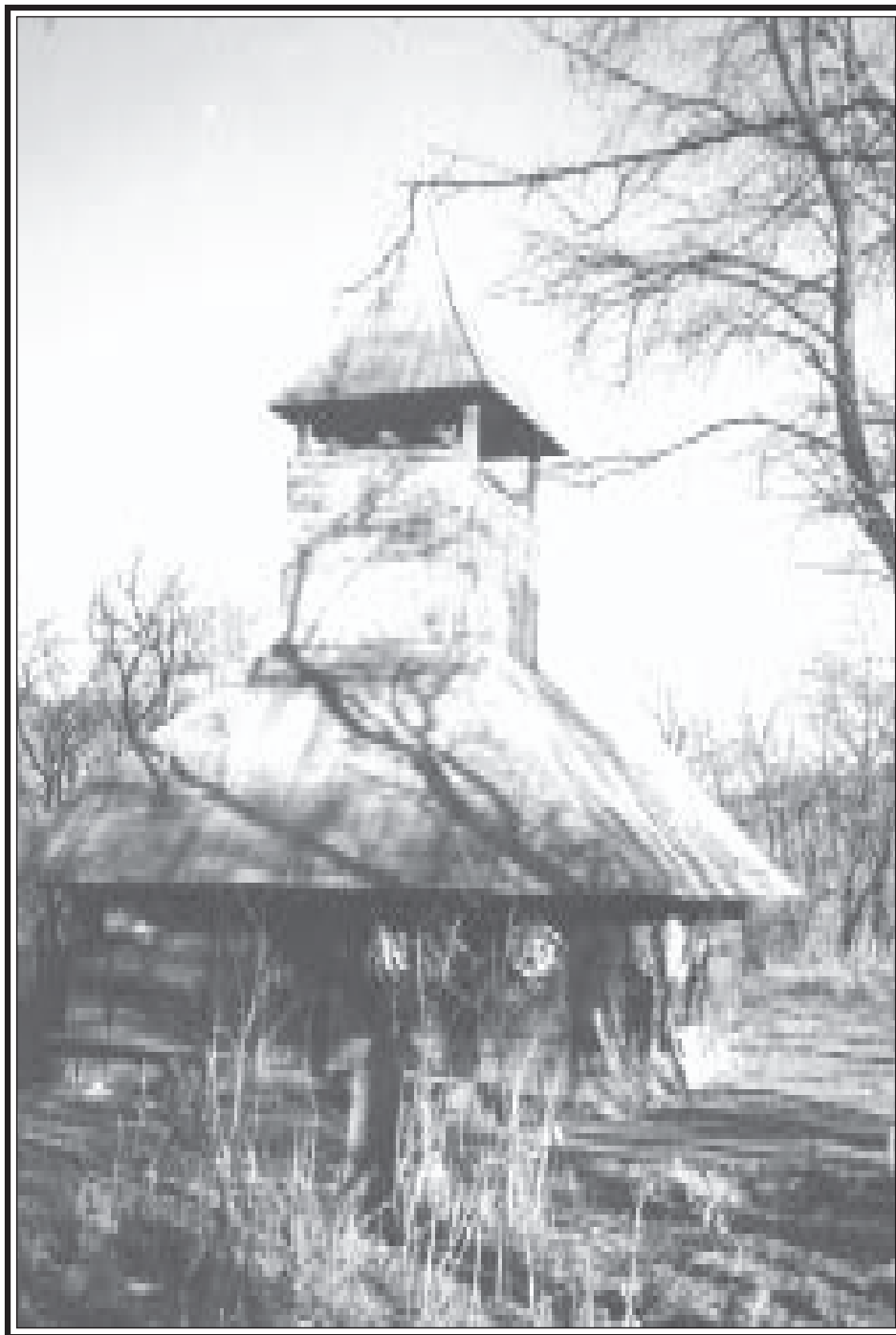
BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA” DIN SATUL SOCET

La marginea dinspre Cerbăl a satului Socet – sat de pădureni, atestat încă de la 1482 – (C.Suciu, op.cit.V.II.p.138) – printre cruci de lemn și brazi funerari, ascunsă în iarba înaltă se ridică o bisericuță acoperită cu țiglă roșie.

Lăcașul, cu hramul „Cuvioasa Paraschiva” prezintă un plan dreptunghiular cu absida poligonală nedecroșată, poligonală cu cinci laturi. Intrarea este pe latura de vest, protejată de un târnaț. Clopotnița captușită

cu scânduri, fără foișor, este acoperită de un coif piramidal, cu învelitoarea din țiglă.

Interiorul bisericii a fost tencuit, probabil peste o pictură murală. Pe pragul de sus a intrării este dăltuit anul 1793, cu caractere chirilice, dar după modestia dimensiunilor, modul de îmbinare în coadă de rândunică a bânelor absidei și gratiile arhaice de la una din ferestrele de pe latura sudică a navei, biserica ar putea fi mai veche decât sfârșitul secolului al XVIII-lea.

COMUNA CÂRJIȚI

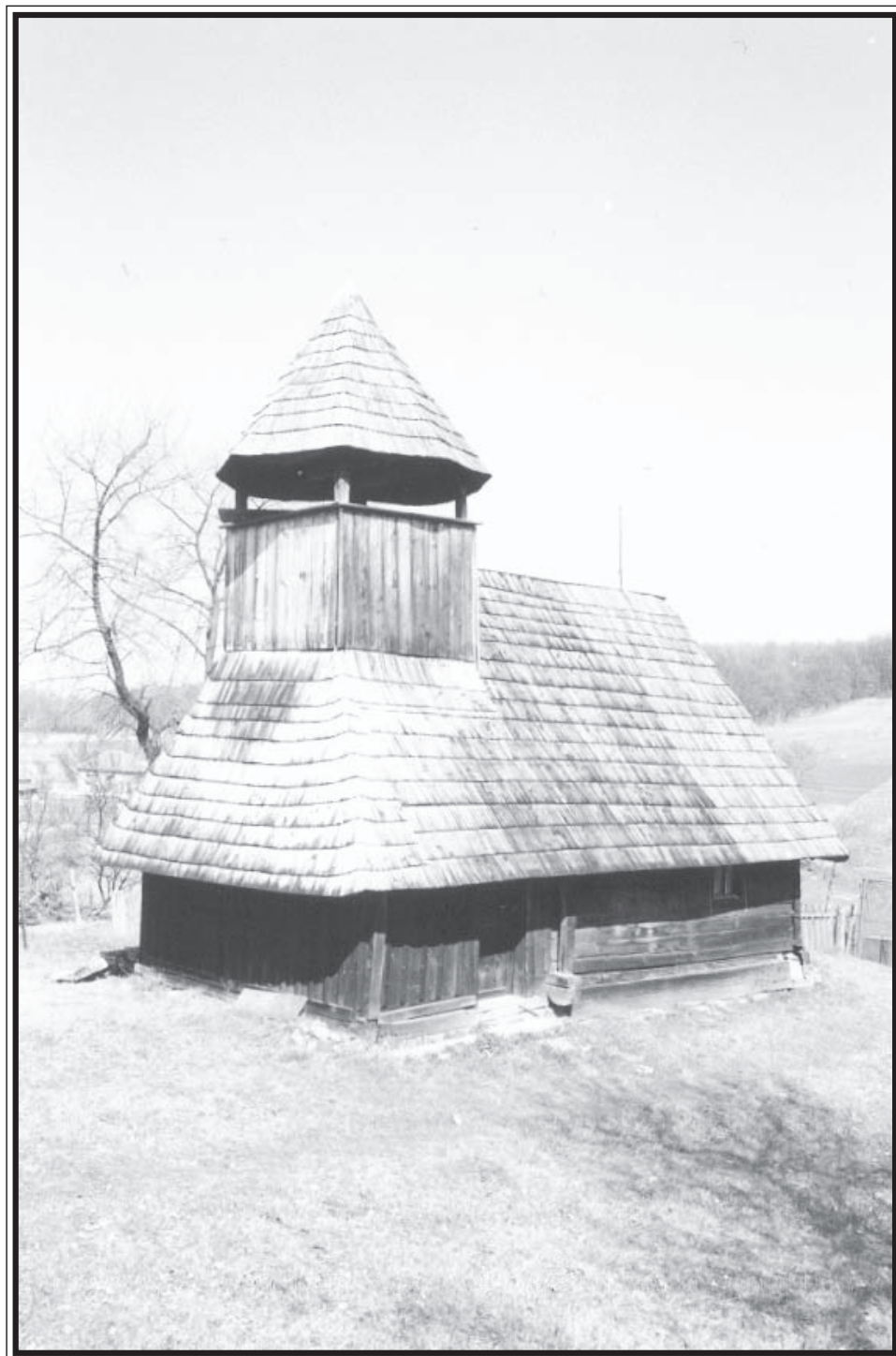
BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA” DIN SATUL GHERGHEȘ

Așezat pe dealurile ce se ridică la sud-vest de Deva, satul Ghergheș a fost atestat în documente la 1406 („possessio volahalis Kergeș”, C. Suciu, op. cit. V.I. p. 138)

Biserica cu hramul „Cuvioasa Paraschiva”, construită din bârne de stejar, cândva pe la sfârșitul sec. al XVII-lea, înscrie planul dreptunghiular, cu absida răsăriteană în continuarea navei, poligonală cu trei laturi. Clopotnița de deasupra pronaosului este scundă, cu foișor

simplic și coif scurt, piramidal. În ultimele două decenii toată clopotnița a fost învelită cu tablă iar învelitoarea din șită al acoperișului a fost înlocuit cu panouri din azbociment.

La interior biserica a fost căptușită cu scânduri ascunzând probabil fragmente de pictură murală, al cărei autor ar putea fi același slujitor fidel al artei postbrâncovenești care a zugrăvit și tâmpla. (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 122)

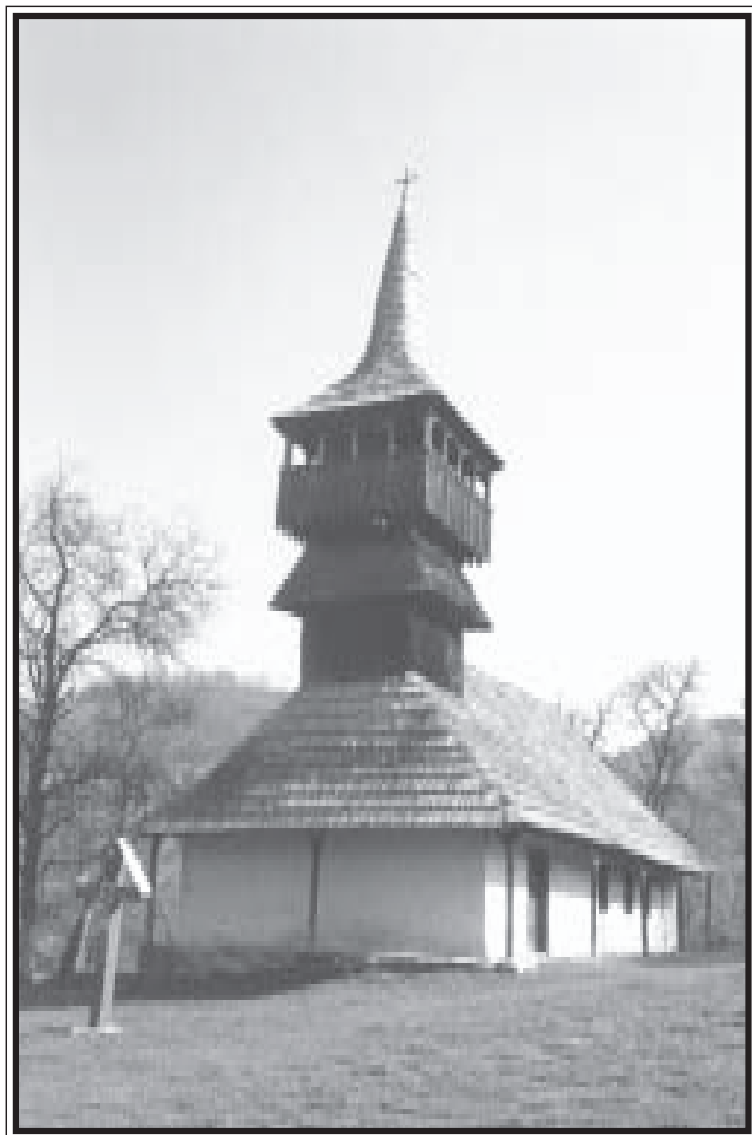
COMUNA DOBRA

BISERICA „POGORÂREA DUHULUI SFÂNT” DIN ABUCEA

Satul Abucea este atestat documentar încă de la 149, sub numele de „Poss Habucea”(C.Suciu , op.cit.p.24).

Biserica, cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt” având dimensiuni modeste (7,5m X 4m), cu pereții din bârne de gorun groase, îmbinate în coadă de rândunică aparține secolului al XVII-lea (I.Cristache-Panait, op.cit.p.125). Tipul de plan este cel dreptunghiular, cu

absida altarului, în prelungirea navei, poligonală cu trei laturi. Învelitoarea este din șită, deasupra căreia se ridică o clopotniță scundă, cu foișor simplu și un coif scurt, cu bază poligonală, învelit cu șită. Se remarcă consolele cu creștături ce sugerează capul de cal, element constructiv arhaic.

COMUNA DOBRA

BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA” DIN RĂDULEȘTI

Din Valea Mureșului, nu departe de Dobra, prin satul Lăpușnic, pe drumul ce urcă abia simțit alături de pâraul Lăpușnicului, se ajunge în satul Rădulești, așezat la confluența văilor Strigoanei și a Plaiului, pâraie ce-și au obârșia pe sub vârful plaiului din Munții Poiana Ruscă.

Localitatea este atestată documentar în anul 1491 (Coriolan Suci, Dicționar istoric al localităților din Transilvania, vol.II,p..71)

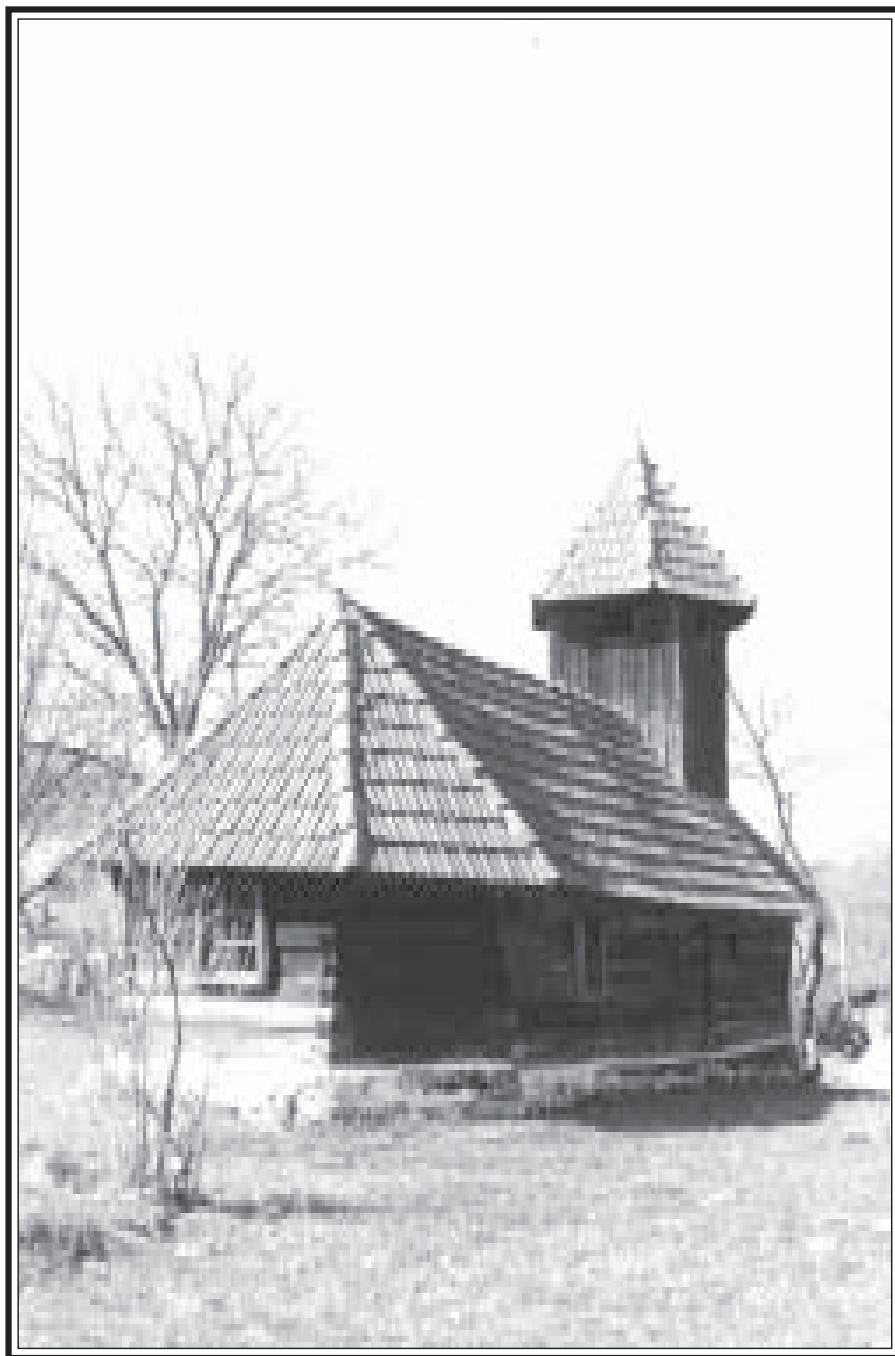
Biserica cu hramul „Cuvioasa Paraschiva”, monument istoric, se află în mijlocul satului, ridicându-și mândră eleganta clopotniță dintre prunii ce o înconjoară. Planul inițial al lăcașului a fost dreptunghiular, cu absida nedecroșată, poligonală cu trei laturi, proporțiile fiind modeste. Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, pentru a câștiga spațiu, pereții au fost lărgiți, adăugându-se în acest scop două laturi la absidă și intercalându-se o travee pe lungime. Tot atunci s-a executat o nouă tâmplă,

alcătuită din medalioane cu chipurile profeților, pe trei medalioane în care este zugrăvită. Răstignirea, Crucea Răstignirii și moleniile, de mici dimensiuni.

În anul 1888 biserica este renovată, adăugându-i-se târnațul de pe laturile de sud și vest, prilej cu care s-au tencuit pereții atât la interior cât și la exterior. (I.Cristache, Arhitectura de lemn din județul Hunedoara, p. 126-127).

Pictura altarului, relativ bine păstrată, executată pe lemn, cu fâșii de pânză la întâlnirea bârnelor, înfățișează Maria cu Pruncul, Domnul Savaot, Arhanghelii Mihai și Gavril, ierarhi și arhidiaconi.

Învelitoarea bisericii este din siță, peste care se ridică o frumoasă clopotniță, cu foișor în console și o poală de siță, asemenea celei de la biserica din Lăpugiu de Jos.

COMUNA DOBRA

BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA” DIN SATUL STÂNCEȘTI

Pereții, din bârne aparente, ai bisericii cu hramul „Cuvioasa Paraschiva”, înscriu o navă dreptunghiulară cu absida răsăriteană nedecroșată, poligonală cu trei laturi.

Forma de plan precum și dimensiunile modeste ale edificiului îi coboară vremea înălțării la sfârșitul secolului al XVII-lea sau începutul celui următor.

Deasupra pronaosului se ridică o clopotniță scundă, din scândură, fără foișor, acoperită cu un coif modest. În deceniul patru al secolului al XX-lea biserica

ajunsesse într-o precară stare de conservare. A fost reparată în anii 1939-1940, înlocuindu-se învelitoarea de șită cu una de țigla.

Din păcate, ploaia pătrunsă prin șita deteriorată a afectat iremediabil pictura murală, dispărută din pronaos și vizibil depreciată în naos și altar.

Ușile împărătești, cu tema Bunei Vestiri, aparțin aceluiași zugrav, cu desen sigur și caldă paletă coloristică, pe care o vom regăsi în pictura murală de la Almaș-Săliște. (I.Cristache-Panait, op. cit. p. 120)

COMUNA GURASADA

BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA” DIN BOIUL DE JOS

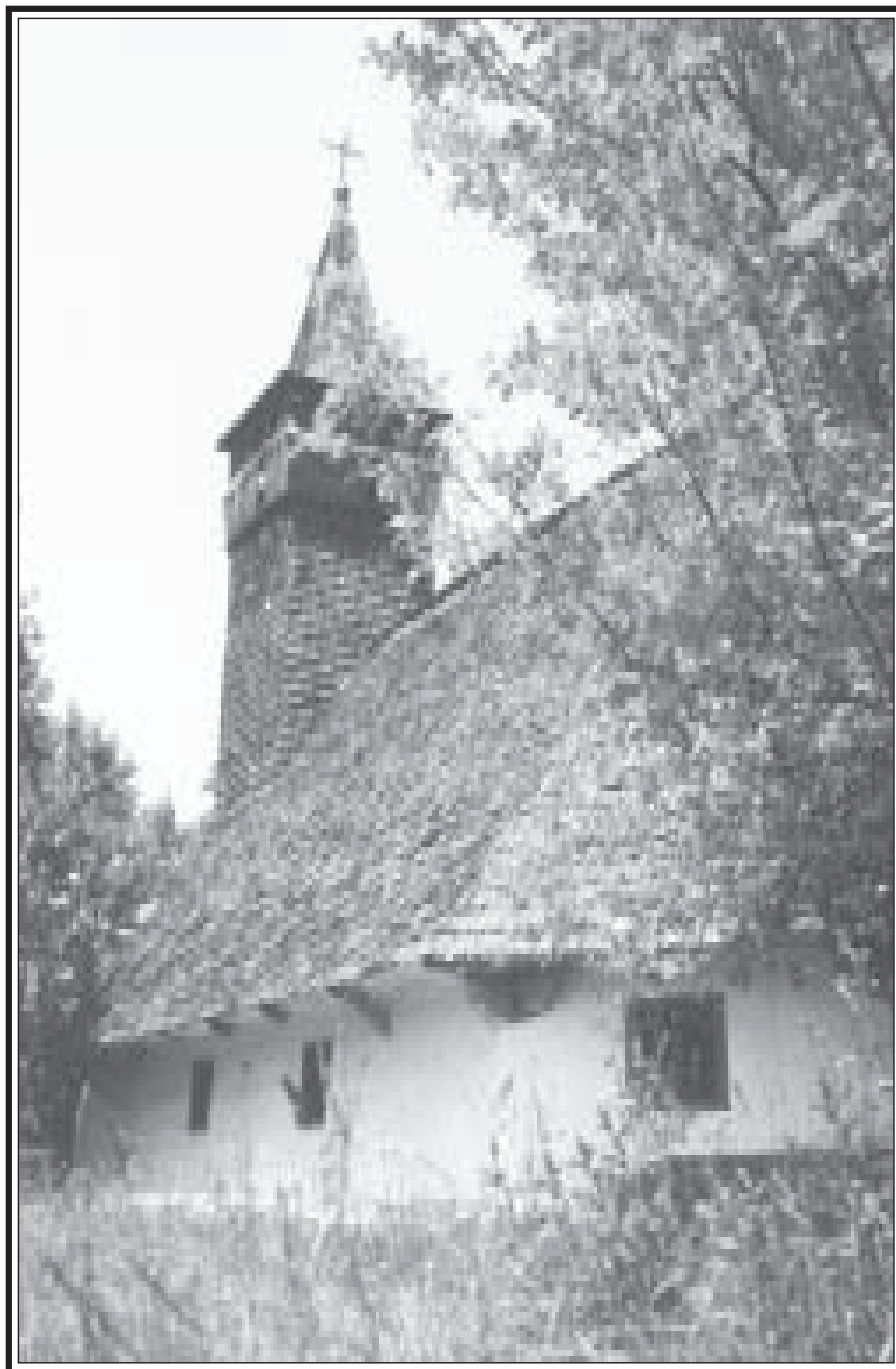
Localitatea Boiul de Jos, așezată pe valea Boiului, un părau ce izvorăște de sub vârful Gorgan din Munții Metaliferi, a fost atestată documentar în anul 1485.

Biserița cu hramul „Cuvioasei Paraschiva”, ridicată pe un deal ce domină întreg satul, înfățișează un plan dreptunghiular, cu absida nedecroșată, poligonală, cu trei laturi. Deasupra pronaosului se ridică clopotnița modestă, cu foișor și coif ascuțit, învelit în tablă zincată.

Monumentul a fost înălțat pe la jumătatea sec.

al XVII –lea. Intrarea este pe latura de nord, după un model străvechi, regăsit în puține cazuri, în așezări din Munții Apuseni. Peretele de sud al pronaosului păstrează un luminator arhaic, de forma crucii. (I.Cristache-Panait, op.cit.p.132).Lăcașul a fost tencuit atât la interior cât și la exterior. Este posibil ca tencuiala interioară să acopere o mai veche pictură murală.

În ultimele decenii învelitoarea din șită a acoperișului a fost tencuită cu tablă zincată.

COMUNA GURASADA

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL CĂRMĂZĂNEȘTI

Tipul de plan pe care îl prezintă biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli” din satul atestat documentar la anul 1468 („poss. Kâmârzenesth”- I.Suciu, op. cit. V.I. p. 127) este cel dreptunghiular, cu capetele de est și vest nedecroșate, poligonale cu trei laturi. Deasupra pronaosului se ridică clopotnița înaltă, suplă, cu foișor pe arcade și fleșă zveltă, învelită, ca și întreg turnul de altfel, în șită.

În anul 1922 bârnele au fost cuprinse în tencuială, îngropându-se și ancadramentele, probabil cele

originare, cu răboj scris și sculptat, din care s-a transmis, prin grija vârstnicilor, anul 1725. Clopotul cel mic „făcut în 1741 George Nemeș”, poate constitui astfel un element de datare antequem, ca și antimisul de la Dionisie Novacovici, din 1762. Cu ani în urmă se mai observau, pe bolta naosului, fâșii de pânză cu urme de culoare, vestigii ale picturii murale, atribuită lui popa Ioan zugravul, care a semnat, în 1773, registrul împărătesc al tâmplei (I.Cristache-Panait op. cit. p. 133).

COMUNA GURASADA

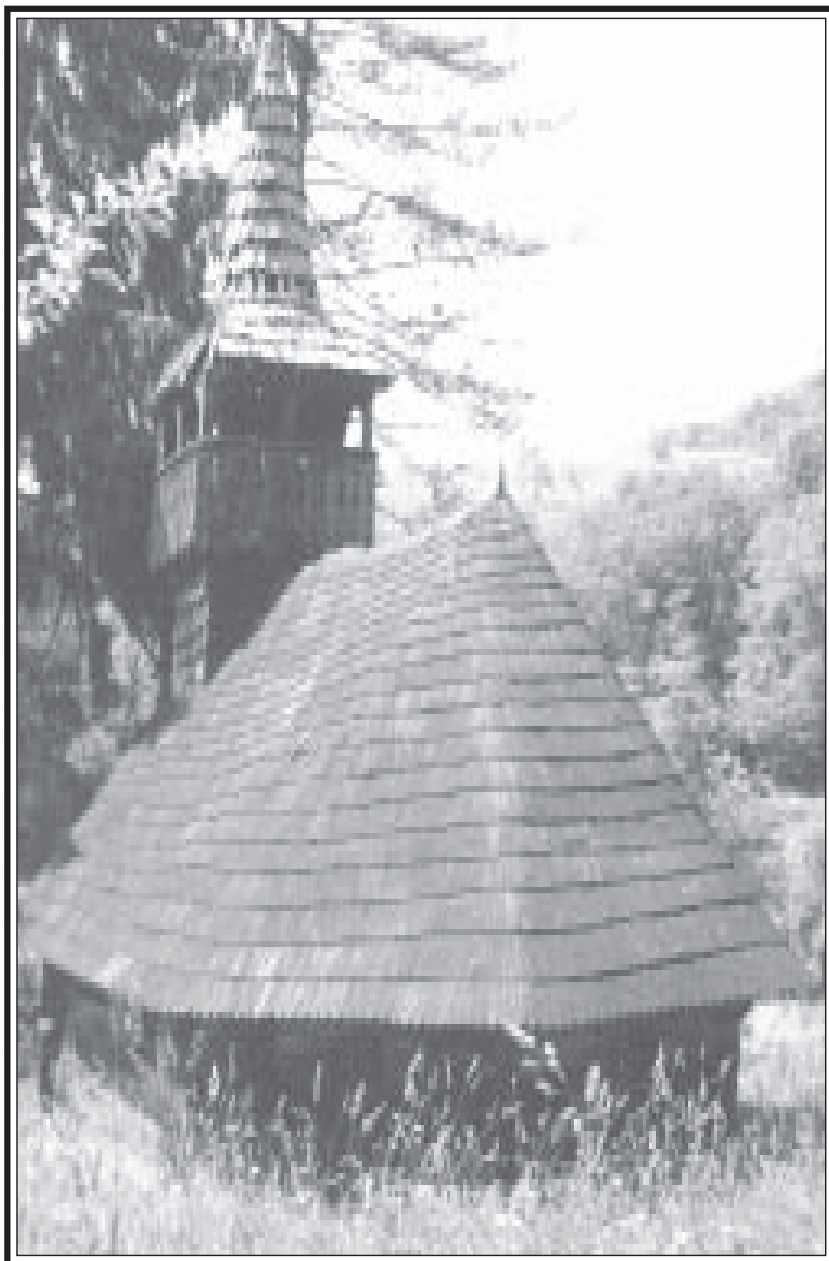
BISERICA DIN SATUL CÂMPURI DE SUS

După ce urci pantele abrupte ale dealurilor ce mărginesc Valea Mureșului în dreapta localității Câmpuri Surduc, sus, pe sub dealul Cihu (540 m.), întâlnești, într-adevăr, câmpuri întinse, cultivate cu porumb, cartofi și livezi. Este satul Câmpuri de Sus, atestat documentar la 1485 sub numele de „poss Kampus”.

Biserica, de mari dimensiuni, având pereții din bârne așezați direct pe pământ, înscrie planul străvechi, al navei dreptunghiulare cu altarul și pronaosul în prelungire, poligonale, cu cinci laturi. Acoperișul înalt, cu pante mari, pe conturul pereților, este învelit cu șită.

Deasupra pronaosului se ridică un turn modest, cu foisorul căptușit cu tablă și cu un coif subțire și ascuțit.

De-a lungul vremii edificiul a suferit mai multe modificări, au fost mărite cadrele ușilor, s-au tăiat goluri pentru ferestre, mai mult decât atât, în ultimii ani cuiva i-a venit ideea năstrușnică de a tăia un gol în acoperiș pentru a monta un fel de luminator, afectându-i grav aspectul. Numeroasele reparații modificări au afectat iremediabil și pictura murală, executată probabil de același zugrav Ioan, care a pictat și bisericile de la Dumbrăvița și Valea Lungă (I.Cristache –Panait, op.cit.,p.134).

COMUNA GURASADA

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL DĂNULEȘTI

„Satul lui Dănilă”, toponimul sub care aflăm Dănuleștiul în documentele din anul 1468 (poss. Danylafalwa” – C. Suci, op. cit. V. I. P. 192) se află la capătul unui drum anevoios, ce urcă de la Gurasada, prin Cărmăzinești, mereu pe lângă pârâu Gurasada, până sub crestele Munților Metaliferi.

Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli” se află așezată pe la mijlocul satului, într-un loc de un pitoresc aparte, în umbra unui brad uriaș, de 4-5 ori mai înalt decât edificiul, plantat probabil odată cu înălțarea construcției.

Planul bisericii, de dimensiuni mărunte, este cel dreptunghiular, cu capetele de la apus și răsărit nedecroșate, poligonale, cu trei laturi. Clopotnița - una

dintre cele mai frumoase din câte am văzut – de un uluitor echilibru al proporțiilor, are foișorul împodobit cu trafor, în console, deschis pe arcade, cu o bază pătrată la pornire, continuată apoi cu un con înalt, ascuțit, îmbrăcat în șiță. Din păcate învelitoarea din șiță a acoperișului și a coifului clopotniței sunt în mare parte distruse, necesitând o grabnică înlocuire, măsură ce ar prelungi viața monumentului.

Forma de plan a bisericii, cu proporții modeste, îi coboară vremea înălțării în secolul al XVII-lea. Pictura murală, la care o fi ostenit tot popa Ioan, zugravul, și-a pierdut urmele (I.Cristache-Panait, op. cit. p. 136)

COMUNA GURASADA

BISERICA „DUMINICA FLORIILOR” DIN SATUL GOTHATEA

Toponimul satului, atestat încă de la 1418, ne poate duce la goți, poporul migrator de neam germană ce a trecut și prin Transilvania, prin secolele IV-V, după Christos.

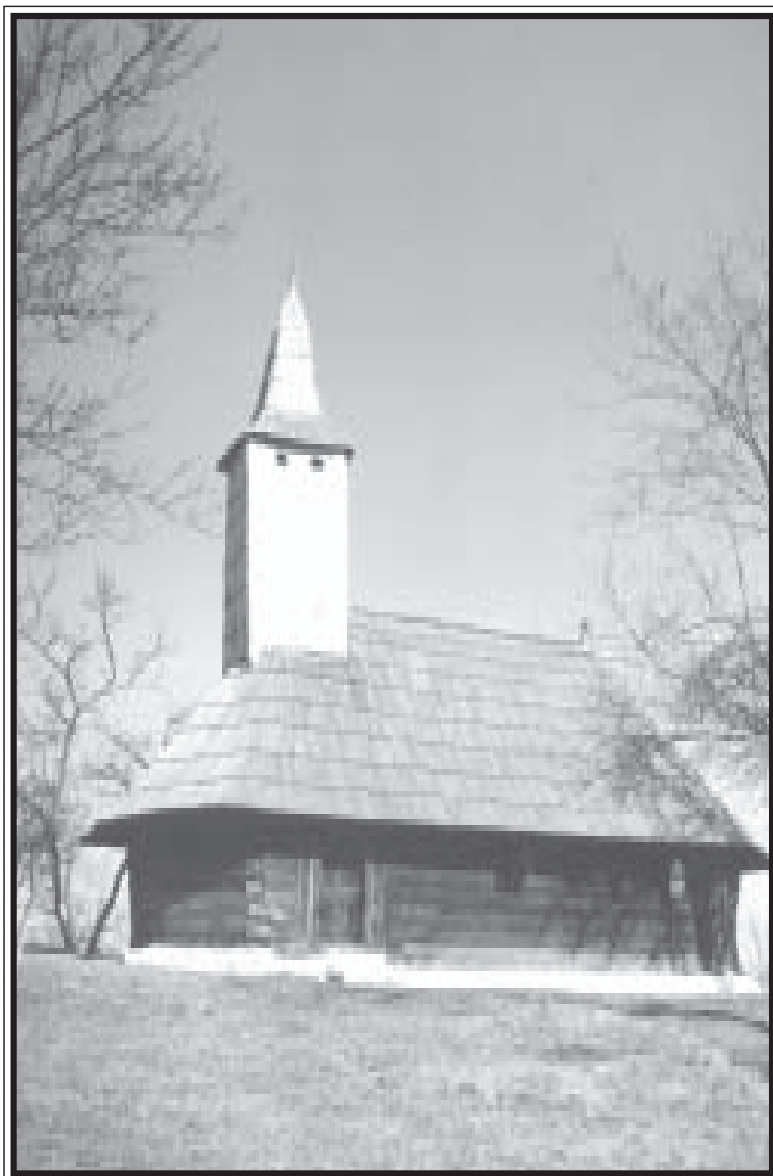
De fapt, numele satului provine din limba maghiară, „Kuthatya” (1418, villa volahalis Kwthathya, C. Suci, op. cit. v. I, p. 260) putând fi tradus prin „Dosul fântânii”.

Biserica, cu hramul „Duminica Florilor”, prezintă planul străvechi al dreptunghiului, cu absida în continuarea navei, poligonală cu cinci laturi. Deasupra ponasului se ridică o clopotniță suplă, cu foișor în con-

sole și coif pe bază pătrată, învelit, ca și acoperișul bisericii, în șiță.

Pe baza elementelor de tehnică și planimetrie, i se poate stabili înălțarea în secolul al XVII-lea. În decursul timpului a fost înnoită, o etapă desfășurându-se la mijlocul secolului al XVIII-lea, iar alta la 1835, când s-a renunțat și la cadrele originale ale intrărilor.

În ultimul deceniu interiorul bisericii a fost căptușit cu scânduri, inclusiv bolțile, exeptie făcându-se la altar, unde se mai păstrează fragmente de pictură, atribuită zugravului popa Ioan din Deva (I, Cristache-Panait, op., cit., p.136).

COMUNA GURASADA

BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVĂ” DIN SATUL RUNCȘOR

Runcșor ar fi însemnând un loc-mai mic- din pădure, unde copacii au fost tăiați. În conscripția de la 1750, unde este pomenit pentru prima dată satul în documente i se zice chiar „Runcșor Mika”, semn că pădurea ar fi fost defrișată pe o suprafață mică. Chiar și acum, în al XXI-lea veac ajungi cu greu în mica așezare dintre muncii ce străjuiesc valea Mureșului, doar un drum forestier nu prea umblat duce din satul vecin Vica, spre Runcșor.

Pe o colină, străjuită de pomi fructiferi ,lăcașul cu hramul „Cuvioasa Paraschiva”, dăinuie , cu certitudine , din sec. al XVII-lea (I. Cristache-Panait , op. Cit.,p.137).

Alcătuiți din stejari tăiați din „runcșor” pereții descriu planul navei dreptunghiulare, cu altarul și pronaosul poligonale, cu trei laturi, în continuarea navei. Turnul-clopotniță, înalt și suplu, cu foișorul închis și

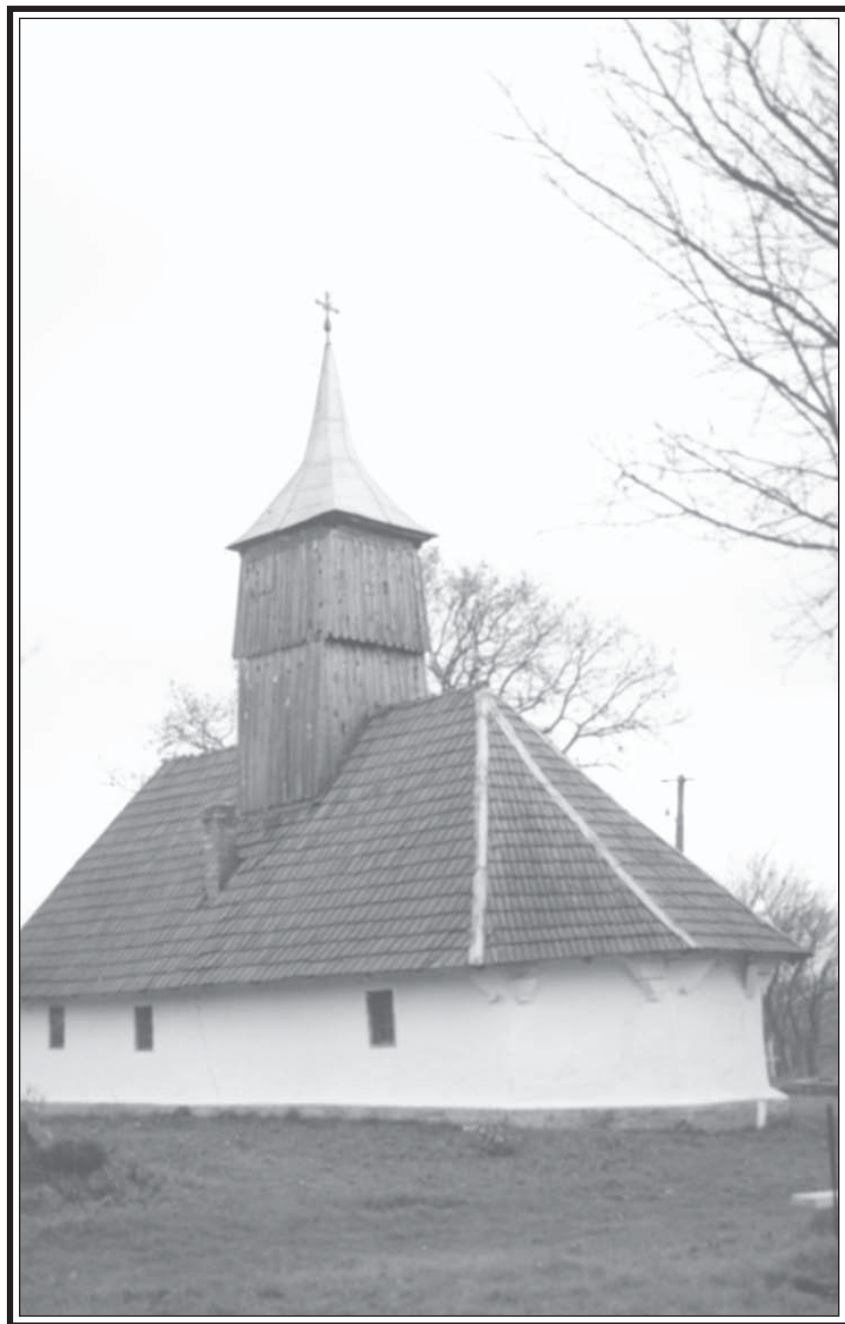
căptușit cu șită, după o ultimă reparație de prin anul 2000, cu coiful ascuțit, învelit și el în șită, se ridică deasupra panaosului.

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea biserica a fost pictată, după cum se mai poate citi din pisania rămasă, de către cunoscutul zugrav de biserici, popa Ioan din Deva. În ciuda trecerii vremii, a ploilor și zăpezii pătrunse prin învelitoare, nereparată întotdeauna la timp, pictura lăcașului s-a păstrat surprinzător de bine.

Crâsnicul bisericii a înnoit învelitoarea de șită prin anul, 2000, soluția aleasă fiind cea la îndemâna sa , folosind în loc de șită tradițională un fel de „șită” tăiată la circular, rezolvând astfel, pentru o vreme, problema reparării acoperișului.

Valoarea deosebită a monumentului merită însă o restaurare temeinică și științifică.

COMUNA ILIA

BISERICA „SFÂNTULARHANGHEL MIHAIL” DIN SATUL BACEA

Biserica cu hramul „Sfântul Arhanghel Mihail” domină de pe un deluț satul așezat în lunca Mureșului , atestat documentar încă de la 1468 (C. Suci , op. cit. V.I. p. 51). S-a păstrat în sat tradiția aducerii bisericii de la Ilia, târgușorul din apropiere, probabil după 1792, când se ridică acolo o biserică din piatră.

Forma pereților este cea dreptunghiulară , cu capetele dinspre est și vest poligonale, cu trei laturi. Edificiul a fost extins prin intercalarea unei travee, fără a muta cu acest prilej și clopotnița (din scândură, cu foișorul înfundat cu scândură și pleșă ascuțită, învelită cu tablă)

deasupra noului pronaos, astfel că acum silueta bisericii este ciudată, cu clopotnița așezată pe la jumătatea clădirii. Pereții au fost tencuiți la exterior iar la interior bârnele au fost acoperite cu scânduri, păstrând dedesubt fragmente de pictură.

Cadrul original al intrării a fost scos , probabil cu prilejul șantierului de extindere, și a fost păstrat în naos. Pe pragul de sus se află inscripția; „Făcutu-s-au această biserică în zilele lui Apahi Mihaiu, craiul din Ardealu, leat D. 1678.”

COMUNA ILIA

BISERICA „SFÂNTUL DUMITRU” DIN BRETEA MUREȘANĂ

Biserica cu hramul „Sfântului Dumitru” se află așezată la marginea satului, spre valea Mureșului, străjuită de câțiva stejari uriași, frați buni cu cei din care s-au tăiat, cu mai bine de trei veacuri în urmă, bârnele late din care s-a rostuit lăcașul.

Forma planului este cea dreptunghiulară, cu capetele de la răsărit și apus în prelungirea navei, poligoanele, cu trei laturi.

Inscripția, în limba română, săpată în pragul de sus al singurei intrări, aflată pe latura de nord, ne spune că sfânta biserică a fost ctitorită de familia Giurgeștilor: „Mihoc cu muierea Ana, Pătru cu Sorica și Nede, Brândușe, cu toată cheltuiala, acești creștini, ca să fie blagosloviți de Domnul Hristos. Cu tot neamul star la „ziua” cea de județ, amin, 1653 martie 3”. (I. Costache-Panait, op. cit., p.145).

Cadrul ușii bisericii este valoros nu numai datorită inscripției păstrate ci și datorită frumuseții ornamentației sculptate, plină de adânci semnificații: discul solar, dinte de lup, trifoi cu patru foi înscris în cerc, etc.

De remarcat arhaismul ferestruicilor în formă de cruce și gaură de cheie. Biserica a fost reparată de mai multe ori, una din reparații, cea din 1914 fiind consemnată pe o bârnă. Din nefericire, lucrările de restaurare s-au întâmplat, atât în 1965 cât și în 1999, când lăcașul era în pragul prăbușirii, astfel că acoperirea interioară, tâmpla și urmele de pictură au fost iremediabil pierdute.

Ultima restaurare, făcută temeinic și științific, au redat frumusețea vechii ctitorii a Giurgeștilor, înlocuind, pe lângă câteva grinzi din talpa lăcașului și învelitoarea de șită de pe acoperiș și de pe turnul suplu, cu foisor și coif înalt, ascuțit, frumos.

COMUNA ILIA

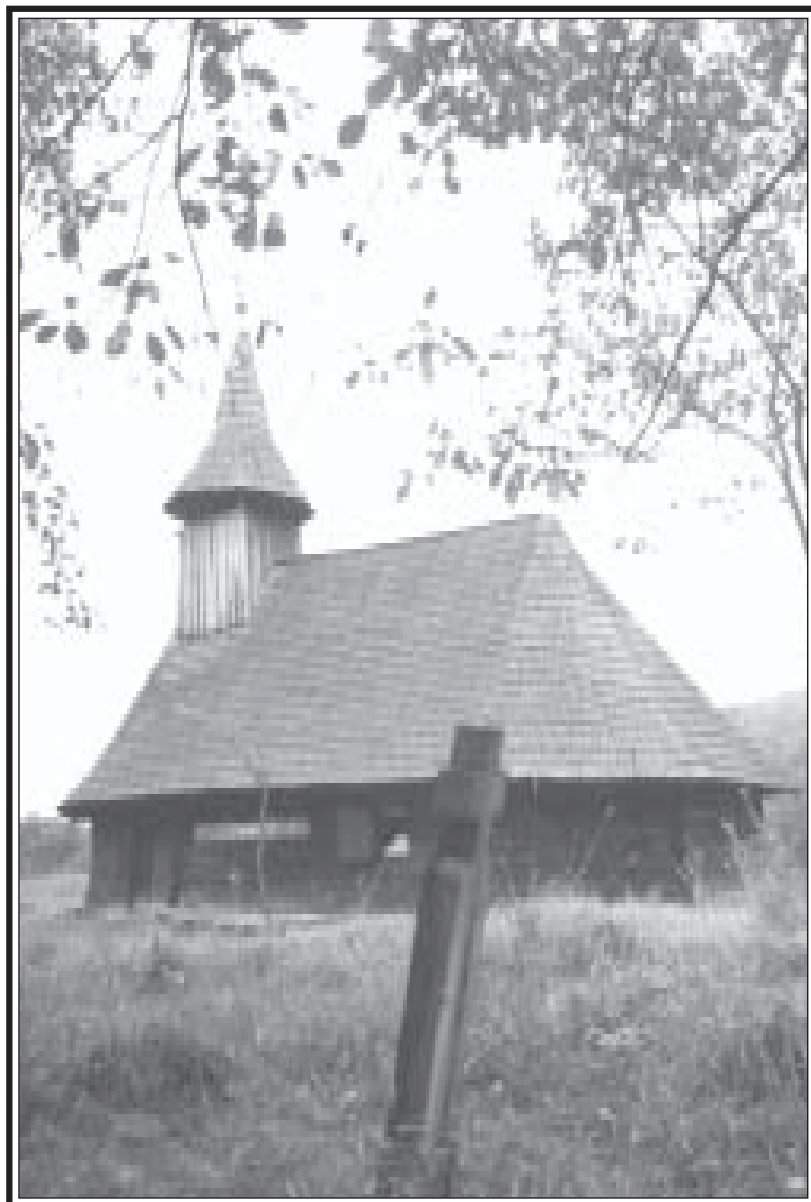
BISERICA DIN SATUL BRĂZNIC

După cum o dovedește prima atestare documentară a satului, cea de la 1491, și la acea vreme ca și în zilele noastre, exista o așezare sus, între dealuri (poss. Felsew Breznek-Brâznicul de Sus-în limba maghiară) și așezarea de jos, unde este și actualul centru al satului. (C.Suciu, op. cit. vol.I., p. 106). Toponimul provine de la apelativul slav „bereza”- mesteacăn. (M. Valea și colab., Toponimie hunedoreană,p170), numele satului, însemnând „mestecăniș”. Biserica s-a ridicat, cândva pe la mijlocul sec. al XXII-lea, în vatra Brâznicului de Sus.

Pereții, din bârne late, fiind necesare doar câte cinci bârne pentru ridicarea pereților, înscriu un plan dreptunghiular, cu absida altarului nedecroșată, poligonală cu trei laturi.

După mijlocul sec. al XVIII-lea, biserica a fost reparată și pictată. Puținul rămas din pictura murală dezvăluie mâna unui zugrav de școală postbrâncoveanescă, fapt susținut și de alegerea și distribuția temelor iconografice.(I. Costache-Panait ,op. cit. p.147)

Biserica a fost extinsă spre vest, probabil în sec. XIX. ,înainte de construirea bisericii din zid din centrul actual al satului, prilej cu care s-a ridicat și turnul suplu și puțin înalt, cu foișor și coif ascuțit. În ultimele decenii învelitoarea, din șiță, a fost înlocuit cu alta, din țiglă iar coiful clopotniței a fost învelit cu tablă zincată.

COMUNA ILIA

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL DUMBRĂVIȚA

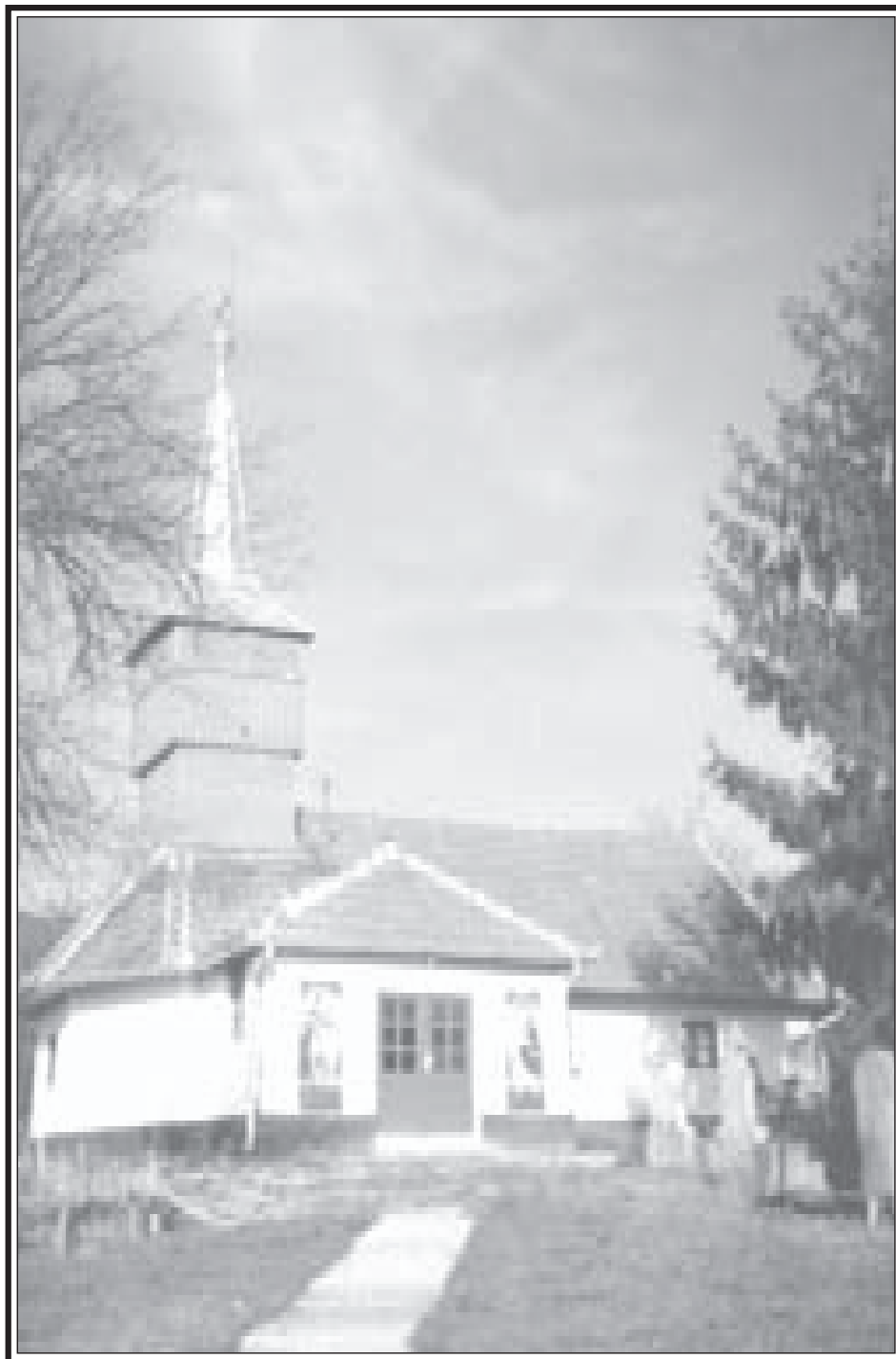
Dumbrăvița și-a luat numele de la pădurile de stejar ce acoperă dealurile dinprejurul satului, dumbravă însemnând „pădure de stejari”. Satul este atestat documentar la anul 1453. (C. Suci, op. cit. X.I. p. 214).

Biserica cu hramul „Sf. Nicolae” se află pe un deal izolat, la oarece depărtare de ulițele satului, tradiția păstrată susținând că în vechime vatra Dumbrăviței se afla pe lângă biserică.

Pereții edificiului, așezați pe o fundație rudimentară formată din câteva lespezi de piatră brută, descriu forma de plan dreptunghiulară, cu capetele de est și vest poligonale, cu trei laturi, în prelungirea navei. Dimensiunile monumentului sunt modeste, pereții fiind realizați din bârne de stejar prinse în coadă de rândunică și „mădulari”.

Deasupra pronaosului se ridică o clopotniță scundă, construită din scândură cu un mic foișor simplu, terminată cu un coif cu baza circulară, aproape conic, învelit în șiță. Acoperișul de două ori mai înalt decât pereții lăcașului și cu pante repezi, este învelit cu șiță.

Pisania de deasupra ușii consemnează faptul că „În zilele cinstului de Dumnezeu iubit împăratul Io (sif.), s-au zugrăvit această sfântă biserică, 1763”. Pictura aparține cărturarului polivalent, zugrav și copist Ioan sau Urean cel Tânăr, cel care a realizat și impresionantul ansamblu iconografic de la Valea Lungă. Biserica de la Dumbrăvița, ridicată la sfârșitul sec. al XVII –lea este un monument de mare valoare istorică și artistică. (I. Cristache- Panait, op. cit. p. 16).

COMUNA ILIA

BISERICA „SFÂNTUL ARHANGHEL MIHAIL” DIN SATUL SÂRBI

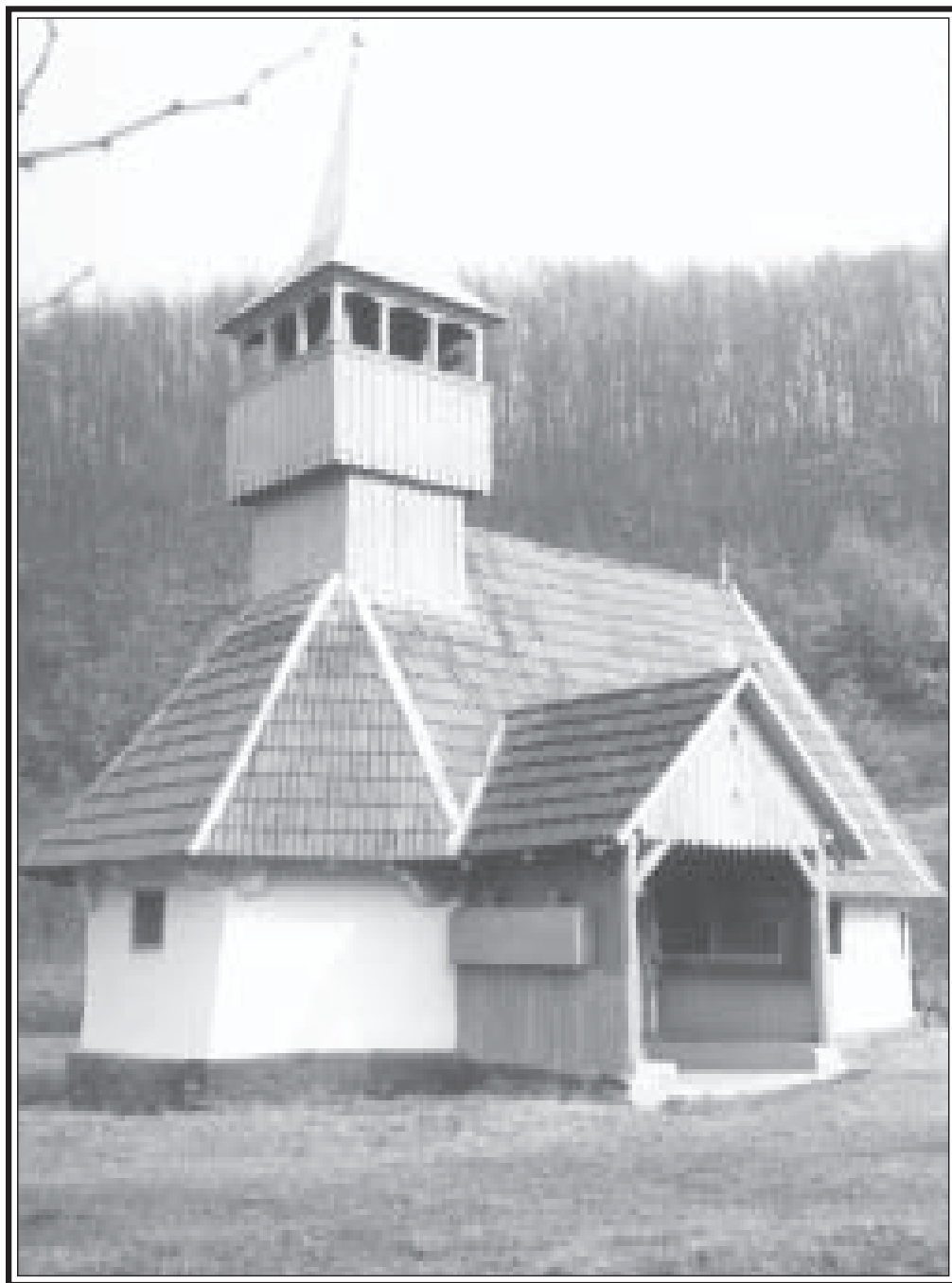
Deși satul a fost atestat documentar la 1494 cu numele de „Thothfalu”, ceea ce înseamnă în limba maghiară „Satul Slovac”, la începutul sec. al XVIII-lea satul se va numi „Sârbi” denumire generică românească pentru slavii sudici.

Conform tradiției păstrate, vechiul sat a fost ars de către turci pe la 1700 și vatra satului a fost părăsită. Probabil, după așezarea satului pe actuala vatră a fost construită și

biserica, cu hramul „Sf. Arhanghel Mihail”.

Planul edificiului este cel dreptunghiular, cu partea de vest și cea de est poligonale, cu trei laturi. Clopotnița este viguroasă, cu foișorul în arcade, căptușit cu scândură și coif înalt, învelit cu tablă zincată.

Pereții au fost tencuiți la exterior și la interior, pe latura sudică a fost adăugat un pridvor din zid. Învelitoarea este din țiglă.

COMUNA ILIA

BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA” DIN SATUL VALEA LUNGĂ

Satul a fost atestat documentar la 1468 (C. Suciu, op. cit. V.II. P. 220) iar biserica, cu hramul „Cuvioasa Paraschiva” s-a ridicat cel mai târziu în secolul al XVII-lea. Planul monumentului este cel dreptunghiular, cu capetele de la est și vest poligonale, cu trei laturi, în prelungirea navei.

Dimensiunile lăcașului sunt modeste, deasupra pronaosului se ridică însă o clopotniță mândră, cu foișor deschis, pe console și pleșa ascuțită, învelită cu tablă. Singura intrare, aflată pe latura sudică este protejată de un pridvor din scândură, adăugat în ultimele decenii.

Biserica a fost tencuită la exterior, iar învelitoarea de șită a acoperișului a fost înlocuită cu țiglă.

Pictura murală a bisericii din Valea Lungă contribuie în mare măsură la conturarea valorii artistice a monumentului. O paletă luminoasă, plăcut armonizată, un desen al chipurilor plin de farmec și omenesc, alcătuiesc harul artistic al zugravului al cărui nume îl transmite pisania din naos, de deasupra ușii, într-o plăcută și corectă grafie din cea de-a doua parte a secolului al XVIII-lea: Urzan cel Tânăr de la Valea Lungă.

COMUNA LĂPUGIU DE JOS

BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL BAȘTEA

Satul Baștea se află la marginea de sud-vest a județului Hunedoara, ascuns într-o vale, doar la vre-un kilometru de șoseaua Lugoj – Deva. Așezarea a fost atestată documentar abia în anul 1733 („Basty” C.Suciu, op.cit V, I, p.58). Toponimul ar putea proveni de la numele de persoană „Bastea”, dar, la fel de bine ar putea proveni și de la vre-un turn de pază, acum dispărut, ce ar fi putut exista cândva aici, satul fiind în imediata apropiere a vechii granițe dintre Transilvania și Banatul ocupat cândva de turci, „Bástya” în limba maghiară însemnând „bastion” sau „turn de apărare”.

Satul, așezat atât de aproape de șosea, înconjurat de terenuri agricole, cândva cultivate, într-un peisaj pitoresc, își trăiește în mod paradoxal ultimii ani de existență, aici mai locuind doar 2-3 familii.

Biserica, așezată pe un deal împădurit, a fost părăsită. Prin învelitoarea de țiglă, distrusă pe alocuri, a pătruns ploaia, tavanul din grinzi masive, a putrezit și s-a prăbușit pe unele porțiuni.

Planul actual al edificiului este rezultatul unei etape de extindere, probabil de la începutul secolului al XIX-lea, când biserica a fost mărită spre vest păstrându-se absida veche, poligonală, cu trei laturi îmbinată în „coada de rândunică”, în continuarea navei dreptunghiulare. Clopotnița, din scândură este scundă și suplă, cu o pleșă modestă, cu frângere pe pantă, de inspirație barocă. Pe partea de vest s-a adăugat o polată, învelită cu țiglă, la fel ca și acoperișul bisericii, probabil rezultat al unei ultime reparații efectuate în urmă cu câteva decenii.

Lăcașul nu păstrează urme de pictură, probabil fiind împodobit cu xilogravuri sau icoane pe hârtie.

În biserica părăsită se mai păstrează două sfeșnice masive din metal și un prapur, surprinzător de bine păstrat, având în vedere faptul ca de vre-o cincisprezece ani lăcașul a fost lăsat în grija ploilor, a vântului și a zăpezii.

COMUNA LĂPUGIU DE JOS

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL HOLDEA

Așezarea, aflată ca și Baștea, la hotarul de sud-vest al județului Hunedoara, însă de partea cealaltă a șoselei Lugoj – Deva, la aproximativ doi kilometri depărtare, a fost atestată documentar, în conscripția lui Clain, la 1733 („Holdelye” C.Suciu, op.cit.V.I, p.202), toponimul provenind de la întinsele holde - acum în bună parte necultivate – ce înconjoară satul ce mai numără acum vre-o douăzeci de familii.

Biserica de lemn, cu hramul Sfinților Arhangheli, potrivit tradiției ar fi fost adusă din satul Costeiu, din Banat, cândva, prin secolul XIX.

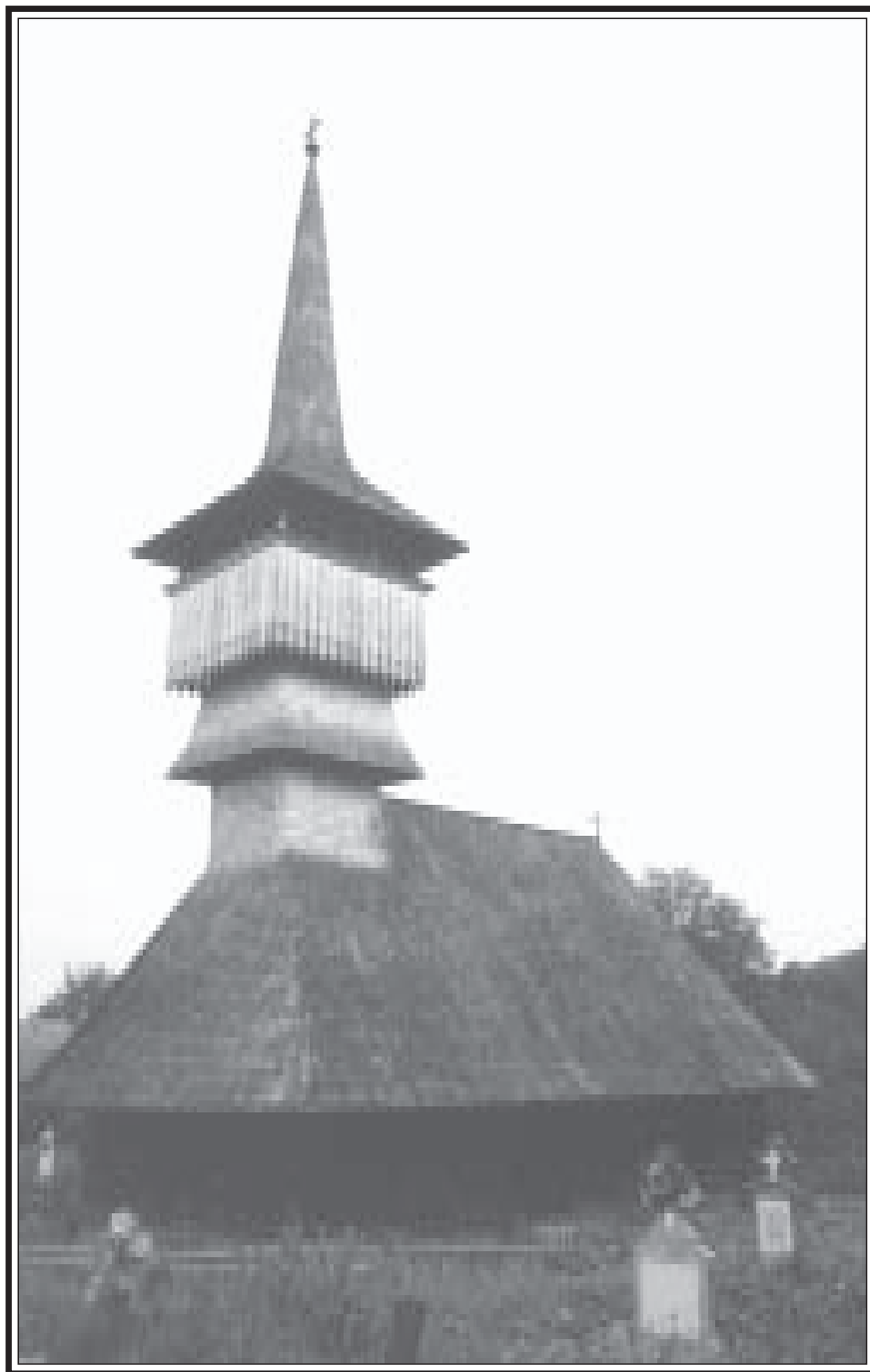
Forma de plan este cea dreptunghiulară, cu absida decroșată, poligonală, cu șapte laturi, specifică Banatului. Lăcașul a fost extins spre vest, probabil odată cu mutarea și remontarea acestuia, în secolul al XIX-lea.

Clopotnița scundă, fără foișor, cu fleșă de inspirație barocă, cu bulb, este învelită în tablă, la fel ca și acoperișul bisericii.

Pictura, plăcută, a fost realizată pe pereții căptușiți cu scândură, de un înzestrat zugrav popular, spre mijlocul secolului al XIX-lea.

Din păcate, satul așezat atât de aproape de șosea precum și de o parte și de alta a căii ferate Lugoj – Deva, având și gara, între holde nesfârșite cu pământ mânos, se afla într-un lent dar continuu proces de depopulare. Continuarea acestei tendințe ar face ca într-un deceniu sau două, dăinuirea lăcașului din Holdea să fie pusă sub semnul întrebării, la fel ca și în cazul bisericii din satul vecin, Baștea...

COMUNA LĂPUGIU DE JOS

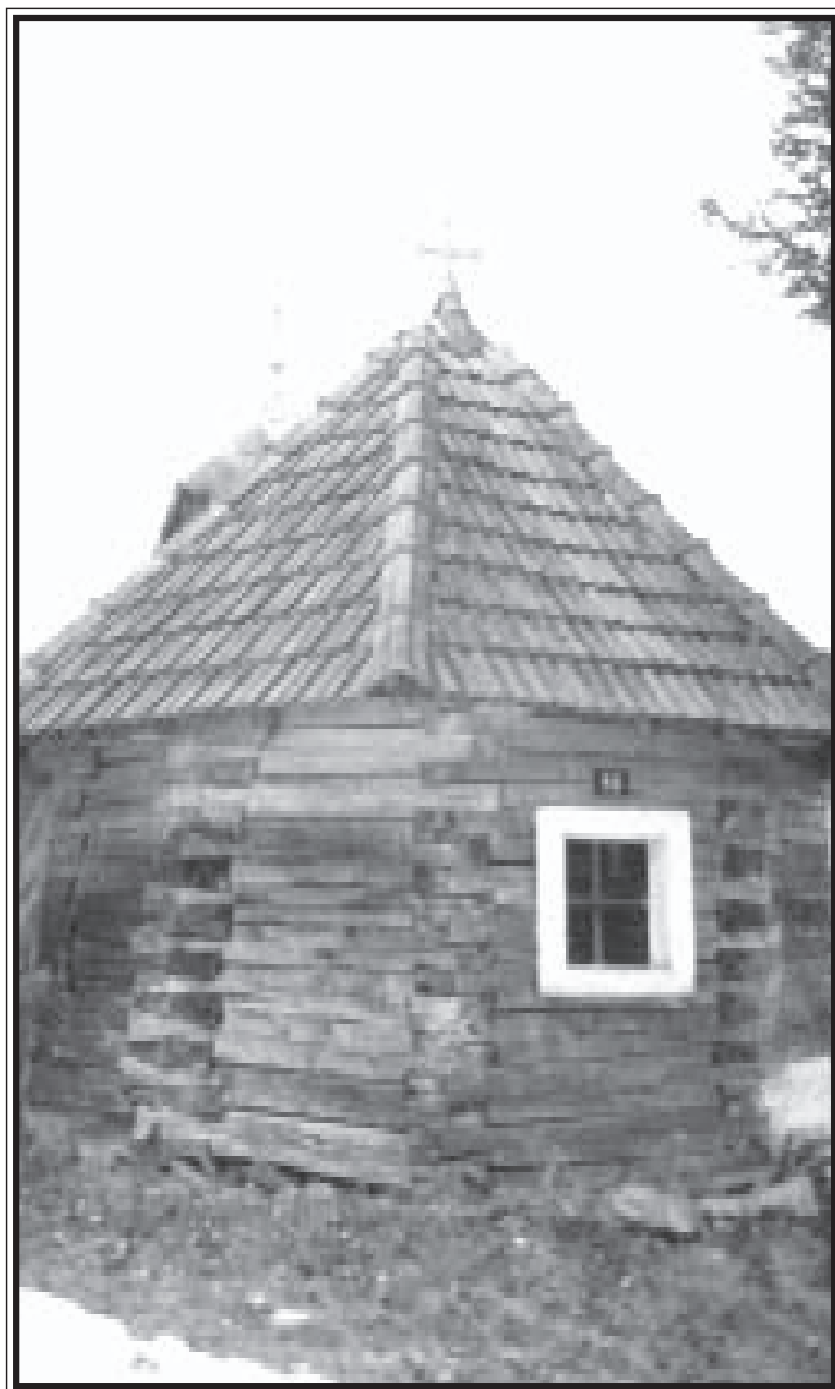
BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL LĂPUGIU DE JOS

Lăcașul de lemn cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” aparține celei de a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea. O datare antequem , 1765 îl oferă clopotul cel mic.

Forma pereților descrie un dreptunghi , cu absida altarului nedecroșată, poligonală cu trei laturi. De un pitoresc aparte , este clopotnița, cu foișor masiv, deschis pe console, împodobită cu trafor, coborâtă spre coama acoperișului printr-o polată de șită. Spre cer se înalță un coif elegant, pornit de la o bază pătrată și continuându-

se conic, suplu și ascuțit.

Decorația pictată a ajuns prejudiciată și împrăștiată de ploile ce au pătruns, uneori, prin acoperișul nereparat, așa cum l-a surprins, în 1927, și etnograful Tache Papahagi. Pictura îi este atribuită zugravului Petru Nicolici Moler. (I. Cristache-Panait op. cit. p. 158). De remarcat pe peretele de vest a pronaosului , în „ A doua venire” Arhanghelul Mihai , în cămașă și ițari , are chipul lui Cloșca, așa cum trăsăturile i-au reieșit din portretul realizat de Martin Stock.

COMUNA LELESE

BISERICA DE LEMN DIN RUNCU MARE

Sat de pădureni ce se înșiră pe mai mulți kilometri de-a lungul Văii Runcului din munții Poiana Ruscă, așezarea a fost atestată documentar la 1482 (C.Suciu, op.cit., V.II, p.88)

Biserica, așezată sub o coastă de deal, undeva, pe la „mijlocul” satului, este de mici dimensiuni, așezată direct pe pământ dacă facem abstracție de cei câțiva bolovani care sprijină, ici-acolo, construcția. Tipul de plan

este cel dreptunghiular, cu absida în prelungirea navei, poligonală cu cinci laturi. Turnul este scund, fără foișor, cu coiful piramidal, acoperit cu tablă. Învelitoarea acoperișului probabil din siță cândva, a fost locuită în ultimele decenii cu o învelitoare din țiglă.

În fața bisericii încă mai stă în picioare o impunătoare cruce din lemn, împodobită cu rozete. Centrul troiței este legat roată, prin umerăși.

COMUNA LUNCOIU DE JOS

BISERICA DE LEMN, DIN CIMITIR, DIN SATUL LUNCOIU DE JOS

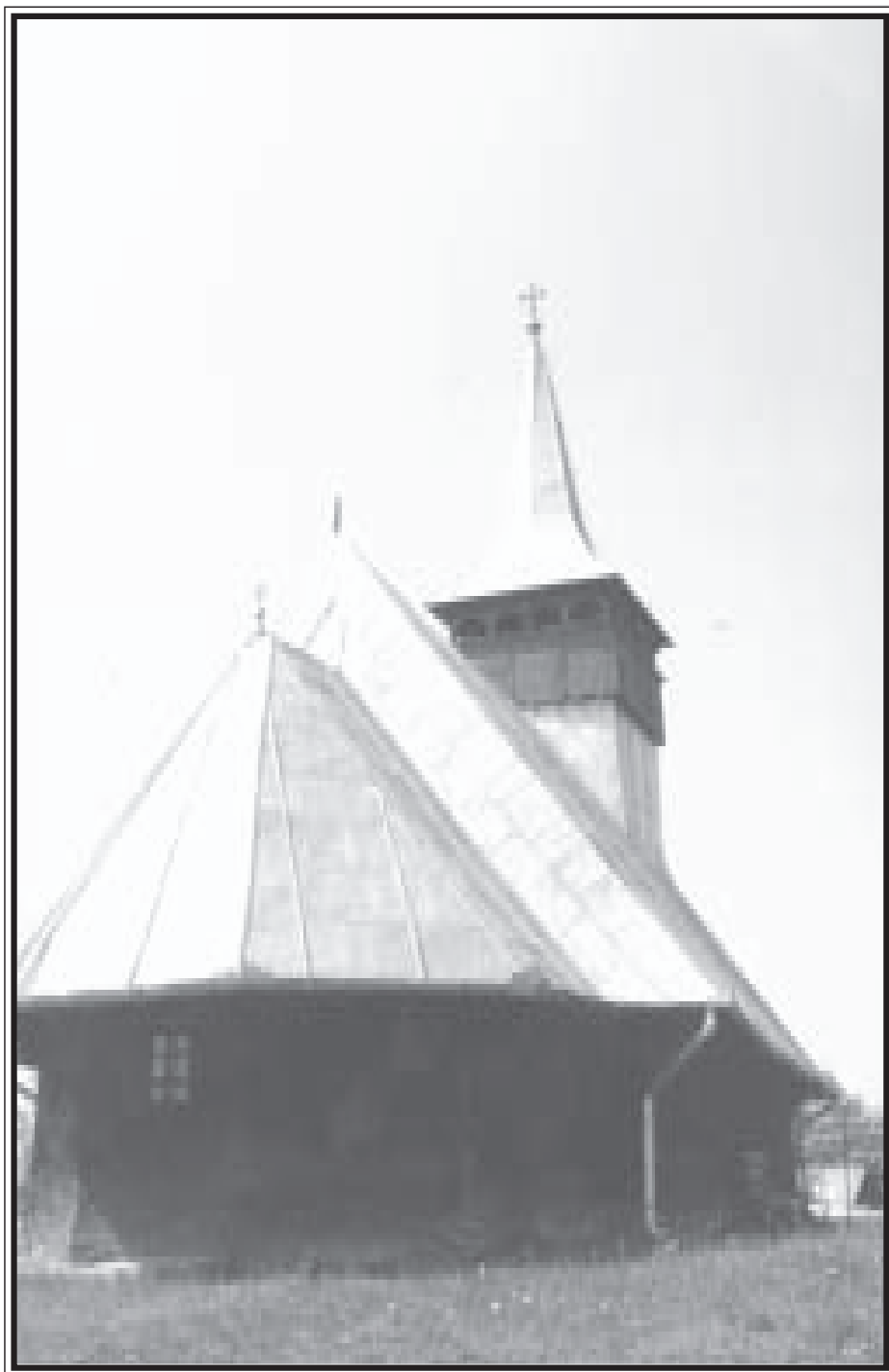
Conform tradiției, o biserică veche de lemn, ce se află pe locul denumit „sub biserică”, a fost arsă în anul 1784, din pricina participării sătenilor din Luncoi la răscoala lui Horea. În anul 1787, pe același loc, se va ridica un alt lăcaș din lemn, care a pierit și acesta în zilele revoluției pașoptiste.

În anul 1849 se va ridica biserică din cimitir, de dimensiuni modeste, având un plan dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală cu cinci laturi. Alături de lăcaș, în dreptul absidei răsăritene se află o construcție

ce pare să fi fost folosită ca și clopotniță.

Clădirea a suferit anumite modificări, a fost tencuită la exterior și la interior, pe latura de vest s-a construit o prispă largă, acoperișul a fost învelit cu țiglă, bolțile au fost înlocuite cu tavan drept.

După construirea bisericii din zid, din vatra așezării clădirea bisericii din cimitir a fost folosită pentru ținerea de pomeni și părăstase, fiind dotată cu mobilierul necesar (mese, scaune, bănci etc.) nemaifiind ca și lăcaș de cult.

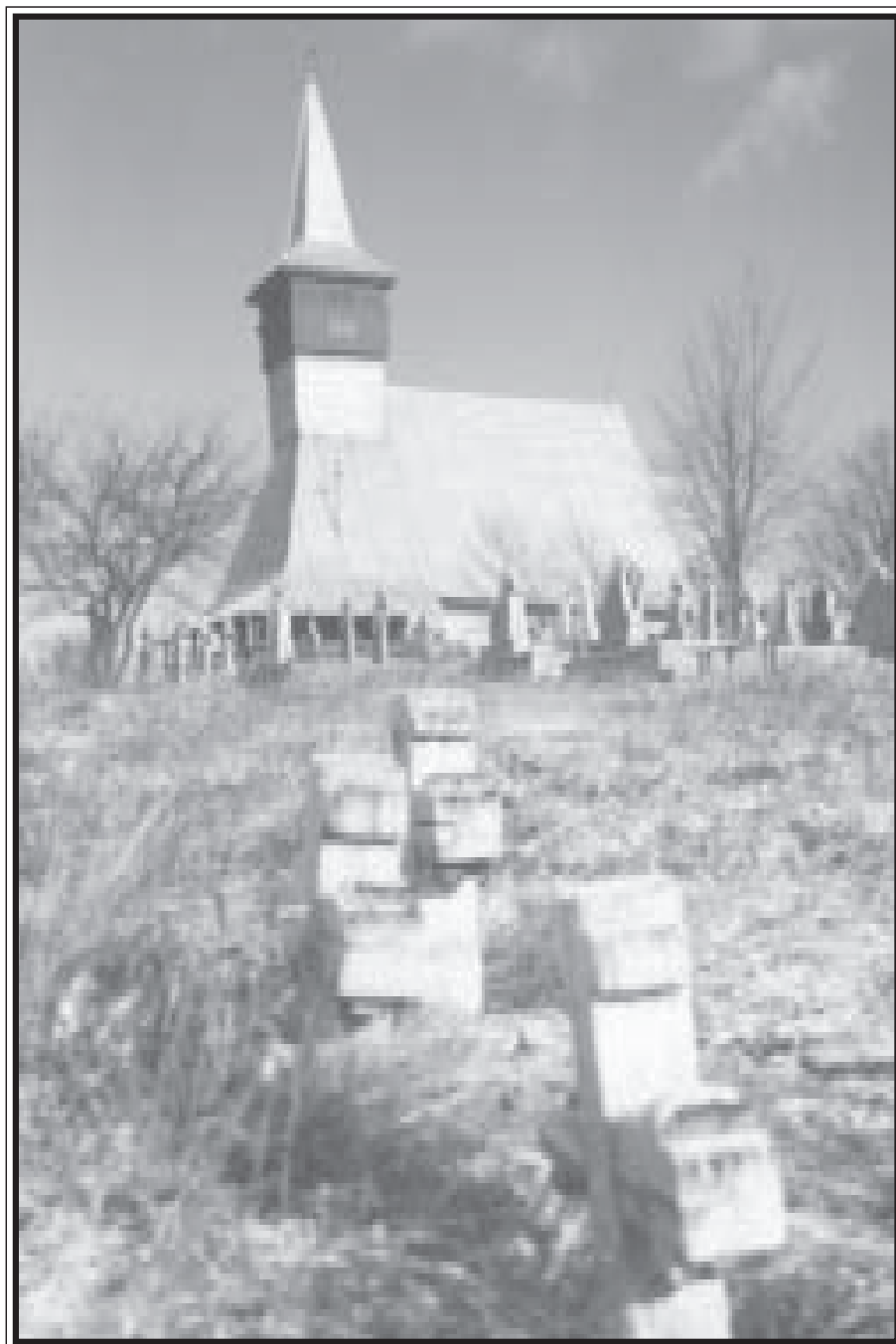

COMUNA LUNCOIU

BISERICA „ADORMIREAMAICII DOMNULUI” DIN SATUL LUNCOIU DE SUS

Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” se află așezată pe o culme ce domină întreaga localitate, formată din mai multe pâlcuri de case risipite, până în vale. Planul edificiului este cel dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală, cu cinci laturi. Turnul-clopotniță este viguros, cu foișor în console și coif ascuțit.

În ultimii ani învelitoarea din șită a acoperișului a fost înlocuită cu tablă, arcadele foișorului clopotniței înfundate cu placaj. Pe cadrul ușii, spre naos, stă scris : „S-a făcut 1803, scris-am eu Popa Dănilă din Luncoiu de Sus”. Satul a fost atestat documentar la 1439. (C.Suciu., op.cit.,p.368).

COMUNA LUNCOIU DE JOS

BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL PODELE

Toponimul Podele reprezintă forma de plural a apelativului „podeu”, cu înțelesul topografic de „platou, terasă” (M. Valea, Toponimie Hunedoreana, p. 248)

Biserica, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, a fost înălțată la începutul secolului al XIX-lea pe un deal ce domina nu numai gospodăriile satului, risipite pe dealuri și numeroasele terase, ci întreaga vale a Luncoiului, de la biserică deschizându-se perspective spre depresiunea Brad și întreaga vale a Crișului Alb, până departe, spre Munții Metaliferi și Munții Bihorului.

Planul edificiului este cel dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală, cu cinci laturi.

Deasupra pronaosului se ridică clopotnița, cu foișor masiv, în console închis cu obloane și fleșa bine proporționată, învelită cu tablă, la fel ca și acoperișul amplu cu pante repezi, a întregului edificiu. Pe latura de vest s-a construit un pridvor, care se continuă și pe partea de sud, în dreptul pronaosului.

Edificiul a fost tencuit la exterior.

COMUNA LUNCOIU DE JOS

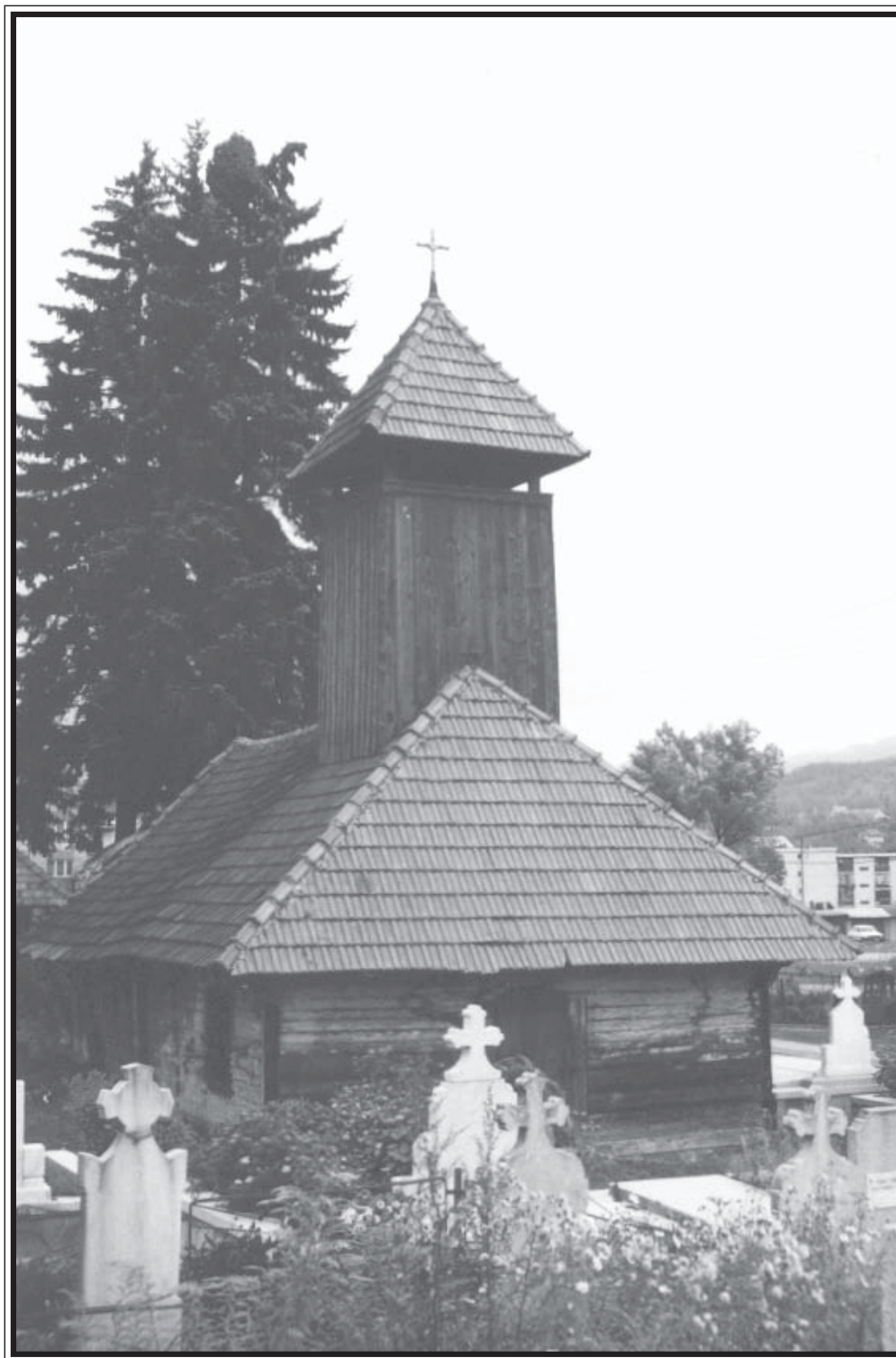
BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL STEJĂREL

Vechea denumire a localității a fost Scroafa, fiind atestată documentar la anul 1439 (C. Suciu , op. cit. V.II., p. 144)

Biserica, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” a fost construită la mijlocul sec. XIX-lea, în locul celei vechi dispărută în zilele revoluției pașoptiste.

Planul edificiului este cel dreptunghiular , cu

absida decroșată, poligonală cu cinci laturi . Intrarea , de pe partea de vest , este protejată de un pridvor deschis. Turnul de deasupra pronaosului este zvelt , cu foișor în console cu deschidere pe arcade, cu fleșă înaltă, ascuțită, învelită cu tablă. Invelitoarea actuală a acoperișului este din țiglă. A fost tencuită atât la exterior cât și la interior.

ORAȘUL LUPENI

BISERICA „POGORÂREA SFÂNTULUI DUH” DIN BĂRBĂTENI

Construită pe la mijlocul sec. al XVII-lea de către momârlanii din satul Bărbătenii de Sus, azi cartier al orașului Lupeni, biserica, cu hramul „Pogorârea Sf. Duh” prezintă forma de plan dreptunghiulară, cu absida altarului poligonală, cu patru laturi. Turnul – clopotniță cu foisor și coif scurt, piramidal, învelit cu țiglă, se ridică printre

cei câțiva brazi falnici ce înconjurau cândva lăcașul. Învelitoarea bisericii, din șită, cândva, a fost înlocuită în deceniile din urmă cu o învelitoare din țiglă. Construindu-se în apropiere o altă biserică din zid, vechea biserică a momârlanilor a fost părăsită, fiind lipsită de catapeteasmă și de tot mobilierul interior.

COMUNA PEȘTIȘUL MIC

BISERICA DIN SATUL ALMAȘUL MIC

Puține localități din județul Hunedoara au o atât de veche atestare documentară și au avut, de-a lungul secolelor, atâtea denumiri ca și satul aflat la vre-o 5 km de șoseaua ce leagă Deva de Hunedoara, sat ce se numește, în zilele noastre, Almașul Mic.

Astfel, pe la 1406 se numea Almașul de Jos (poss. Volahalis Alsoalmas), la 1418 apare sub denumirea de Almașul Mic (Vila Volahalis Kysalmas) în anul 1475 apare în documente sub denumirea de Almașul Creștin (poss. Keresthyenalmas), în 1491 se numea Almașul Popesc (Papalmas,, în anul 1496, într-un document în care sunt pomeniți cnejii Hercz și Balk, satul se numea simplu Almaș (Hercz et Balk, cnezii înnobilați de Almaș) iar în anul 1750

localitatea se numea Almașul Golgotei (Almașul Golgocsei). Înainte de a se numi Almașul Mic, pe la 1850 purta un nume ciudat, Almașul Gîrgotsului. (C. Suci, op. cit. V.I. p. 32).

Biserica de lemn, încă în ființă, datează din anul 1623, dată culeasă din inscripția de pe bolta naosului.

Pereții, din dulapi deosebit de lați de stejar, până la 0,85 m. . fiind suficienți trei dulapi pentru alcătuirea peretelui, înfățișează o formă planimetrică străveche în arhitectura lemnului, cea a dreptunghiului cu absida decroșată, pătrată. Pentru streșină, cosorobul este dispus în interior pe grinzi prelungite, cu funcție de console. De jur împrejurul pereților este așezată o talpă în care sunt

Vechi biserici de lemn din județul Hunedoara

înfipți stâlpii ce pornesc de sub cosorob.

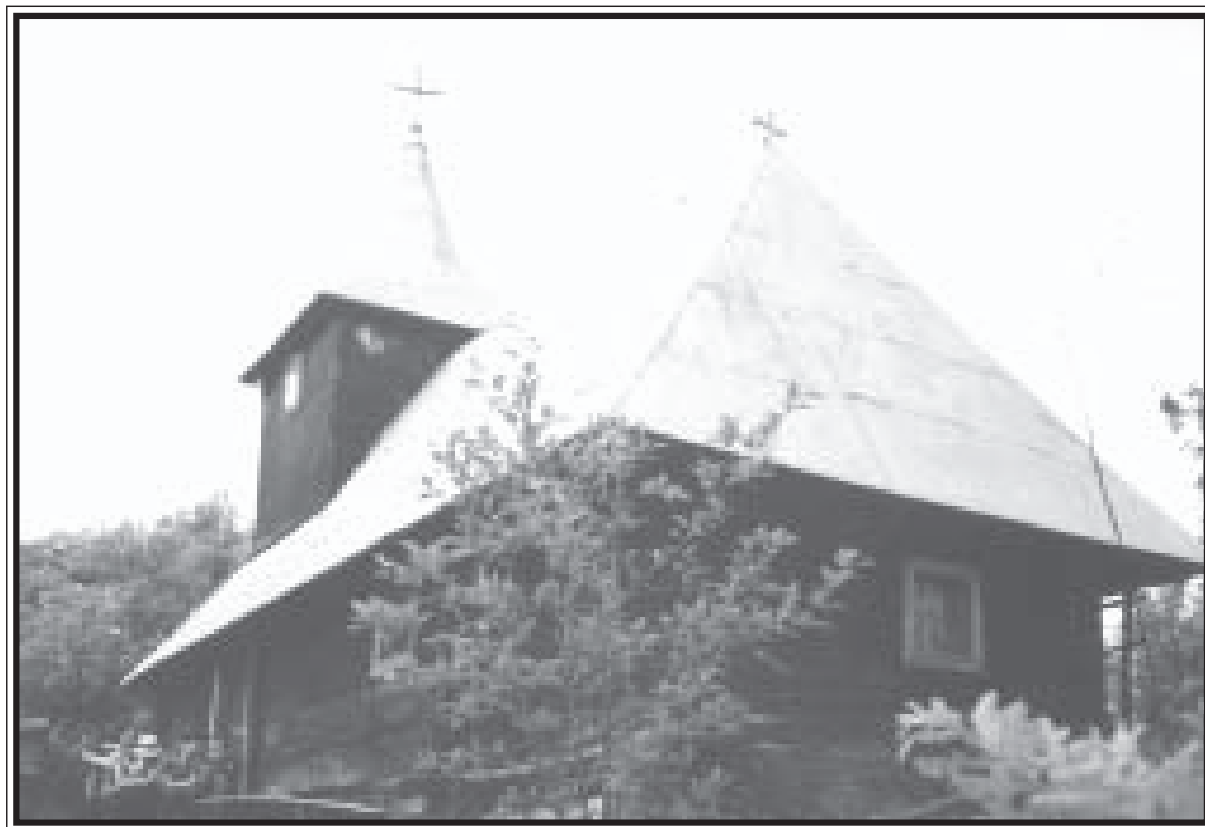
Bolta, în legătura naosului, este susținută de un arc , cu pornire de la podea, pe care sunt săpate 30 de rozete ale căror petale alternează cu motivul triunghiului, motiv săpat și între brațele crucilor ce însoțesc fiecare rozetă (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 168)

Pe arcul ce susține bolta, printre alte inscripții greu de descifrat , se poate citi inscripția în limba maghiară „B.G. ideiben, probabil „B(ethlen) G(abor) ideiben”. Reamintim faptul că Bethlem Gabor a fost principe al Transilvaniei între 1580-1629.

Biserica se află într-o avansată stare de degradare. Învelitoarea acoperișului, din șiță, este aproape în totalitate distrusă, nu mai are uși și ferestre, podeaua a putrezit, pereții, grinzile, arcul ce susține bolta, acoperișul interior al bolților sunt îmbibate de umezeală, în mare parte distruse. Pe tâmplă se mai văd vagi urme de pictură.

Încă o iarnă cu ploi, zăpezi și vânturi vor duce la prăbușirea monumentului de la Almașul Mic, poate cea mai veche mărturie a arhitecturii de lemn din județul Hunedoara.

COMUNA PEȘTIȘU MIC

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL CUTIN

Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae”, este așezată pe dealul Dobroiu, deasupra micului sat de pădureni, în mijlocul unui pâlâc de stejari ce înconjoară tot mai strâns lăcașul. Dimensiunile edificiului sunt modeste, pereții construiți din dulapi înalți de stejar așezați pe o mică fundație din piatră brută, înscriu un plan arhaic, dreptunghiular, cu absida decroșată, pătrată. Clopotnița

este scundă, abia depășind vârful acoperișului. În ultimele decenii învelitoarea din șifă de pe acoperiș ca și de pe coiful ascuțit al turnului au fost înlocuite cu tablă, iar interiorul, inclusiv bolțile naosului și ale altarului, au fost acoperite cu placaj. Pictura tâmplei aparține pictorului popa Ioan din Deva (I. Cristache – Panait op.cit., p.169)

MUNICIPIUL PETROȘANI

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” (SÂNONILOR)

Sânoni trebuie să fi fost vre-un sat sau cătun, ori vre-un crâng, contopit cu localitatea Petroșani. Toponimul provine de la numele de familie „Sân” des întâlnit printre jienii din Depresiunea Petroșani, derivat cu sufixul – oni, la fel ca și în cazul localităților „Oproni” (localitate contopită cu orașul Uricani) sau „Ononi”, crâng din comuna Răchitova.

În anul 1788 turcii au pătruns prin pasul Vulcan și au incendiat casele și bisericile jienilor din bazinul superior al Jiului. În locul bisericii pustiite de turci s-a construit în lunca Jiului, în crângul Sânoni, biserica de lemn, cu hramul „Sfinții Arhangheli” fiind terminată, cu podoaba picturii, în anul 1795. Tipologic face parte din grupul numeros al monumentelor de plan dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală cu cinci laturi (I.Cristache-Panait, op.cit.p.170). De remarcat elementul arhaic al luminatorului de pe latura de est, sub forma gaurii de cheie ca și îmbinările în „coadă de rândunica” ale absidei.

În anul 1872 spațiul edificiului a fost amplificat

printr-un nou pronaos, cel vechi fiind cuprins în naos, și un pridvor, cu stâlpi sculptați.

Deasupra noului pronaos a fost ridicată o clopotniță scundă, din scândură fără foișor, cu un coif scurt, piramidal, învelit cu șită.

În ultimele decenii, învelitoarea din șită a acoperisului, a fost înlocuită cu țiglă.

Cu ani în urmă, pe pereți se mai observau fragmente din pictura realizată, ca și tâmpla de popa Simion zugravul, anul săvârșirii acesteia 1795 fiind consemnat pe icoana de hram. (I. Cristache- Panait, op.cit. p.171).

Din păcate, după construirea bisericii din zid din apropiere, monumentul din așezarea Sânonilor a fost folosit ca și depozit de materiale de construcții pentru noua biserică, neîngrijirea valorosului locaș ducând la deteriorarea gravă a vespământului pictat. Actualul paroh, un anume preot Barbu chiar a interzis vizitarea monumentului de către eventualii vizitatori sau turiști.

MUNICIPIUL PETROȘANI

BISERICA „SFÂNTUL MUCENIC GHEORGHE” DIN SĂLĂTRUC

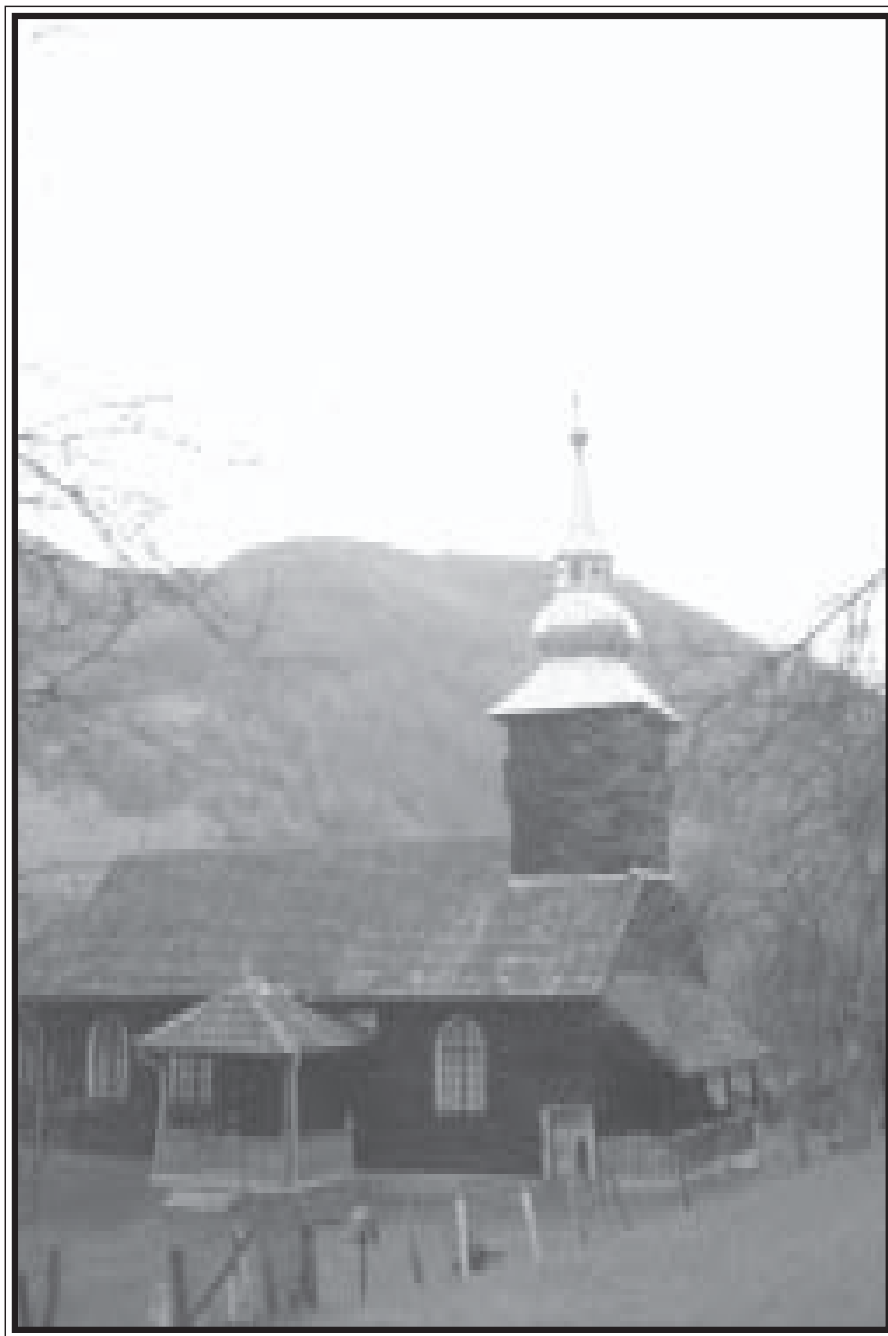
În Sălătruc, cândva un sat de jieni , așezat în lunca largă a Jiului, din jos de așezarea celor ce întemeiasă un sat, venind din Țara Hațegului, de la Petros și cărora oierii și cerscătorii de vite din împrejurimi le ziceau „Petroșeni”, în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea s-a înălțat o biserică de lemn cu hramul „Sf. Mucenic Gheorghe”.

Planul lăcașului este cel dreptunghiular , cu absida decroșată, poligonală, cu cinci laturi . Deasupra pronaosului se ridică o clopotniță modestă, cu foișorul închis cu geam și un acoperiș de tablă, piramidal.

Biserica a suferit impotante modificări. A fost tencuită la interior, sacrificând probabil pictura murală

existentă, i-au fost modificate ferestrele, învelitoarea acoperișului este din țiglă, etc.

Din tâmpla pictată de popa Simion zugravul, se mai păstrează icoanele împărătești. De municipiul Petroșani, care s-a „apropiat” amenințător, pe momârlanii din Sălătruc îi desparte , aparent doar pârâul cu același nume. În realitate, îi desparte un ocean , pentru că ei și locuitorii blocurilor la „ umbra” cărora trăiește satul fac parte din culturi diferite. I-am privit cu admirație cum își văd de treaba lor, cosindu-și și cărându-și fânul, scoțând vitele și oile la pășune, stând duminica la poartă și „zicând” din fluiere, în parfumul inconfundabil al staulului de oi și a grajdului vacilor , ignorând măreț „ cutiile de chibrituri” din beton , de peste vale...

COMUNA RIBIȚA

BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL DUMBRAVA DE JOS

Atestată documentar la anul 1439, până la sfârșitul sec.XIX cele două sate, numite acum Dumbrava de Jos și Dumbrava de Sus formau o singură așezare, numită Junc sau Juncu.

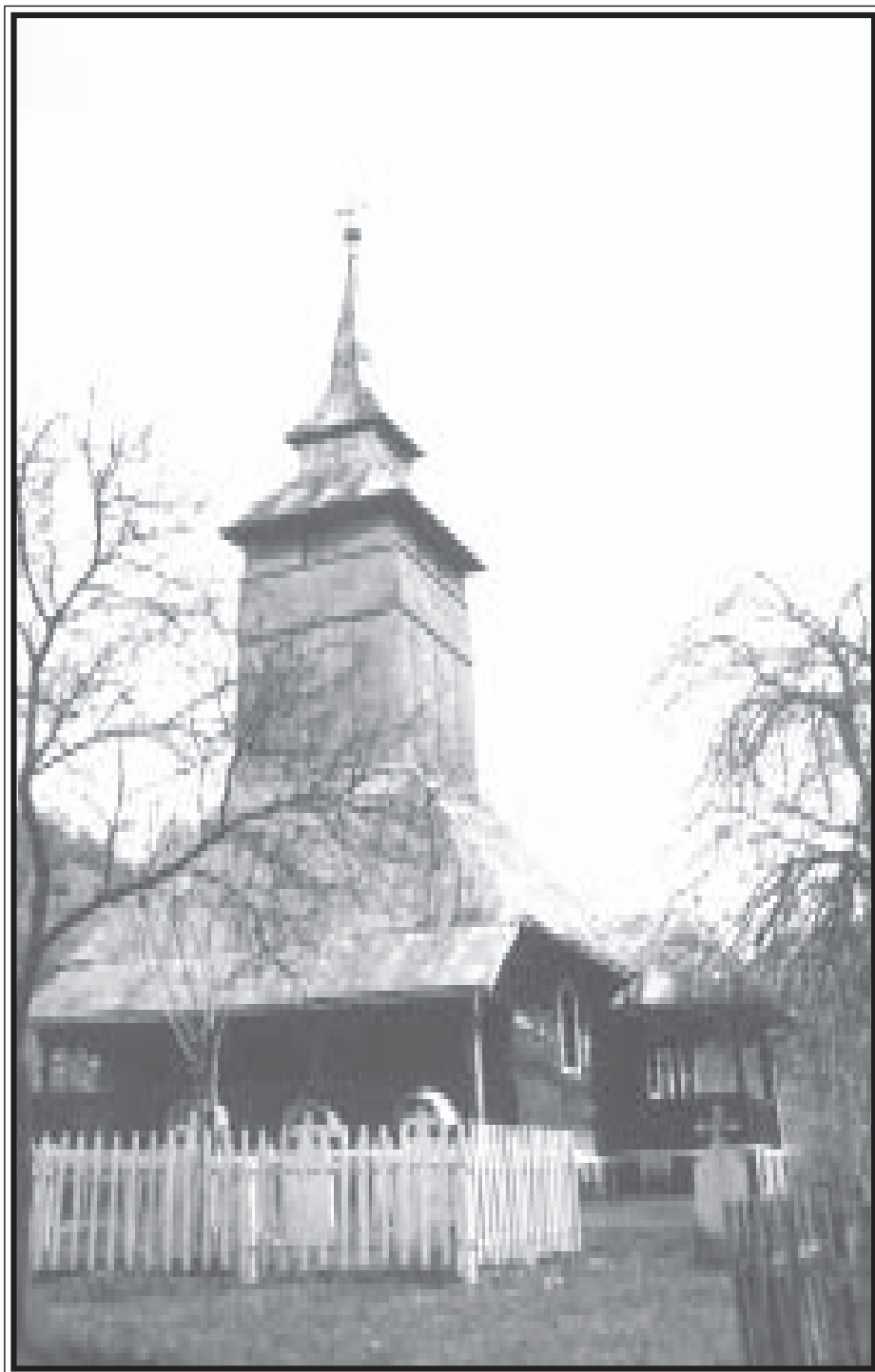
Biserica din Dumbrava de Jos cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” a fost construită la mijlocul sec.XIX-lea. Lăcașul este de mari dimensiuni, forma pereților alcătuiți din bârne fasonate este dreptunghiulară, cu absida decrosată, poligonal, cu cinci laturi. Biserica a fost tencuită la interior, fără a fi pictată. Clopotnița ridicată deasupra pronaosului este înaltă, cu

foișor în consolă, terminată cu o fleșă, cu bulb, învelită cu tablă zincată.

În dreptul celor două intrări – cea de pe partea de vest și cea de la nord – s-a construit câte un pridvor cu gârduleț și portiță.

Învelitoarea acoperișului, nivelul naosului fiind mai ridicat decât cel al absidei, este din țiglă.

În casa parohială din apropierea bisericii se găsește un mic muzeu, conținând icoane vechi, obiecte bisericești și carte veche bisericească provenind din vechile biserici de la Juncu de Sus și Juncu de Jos.

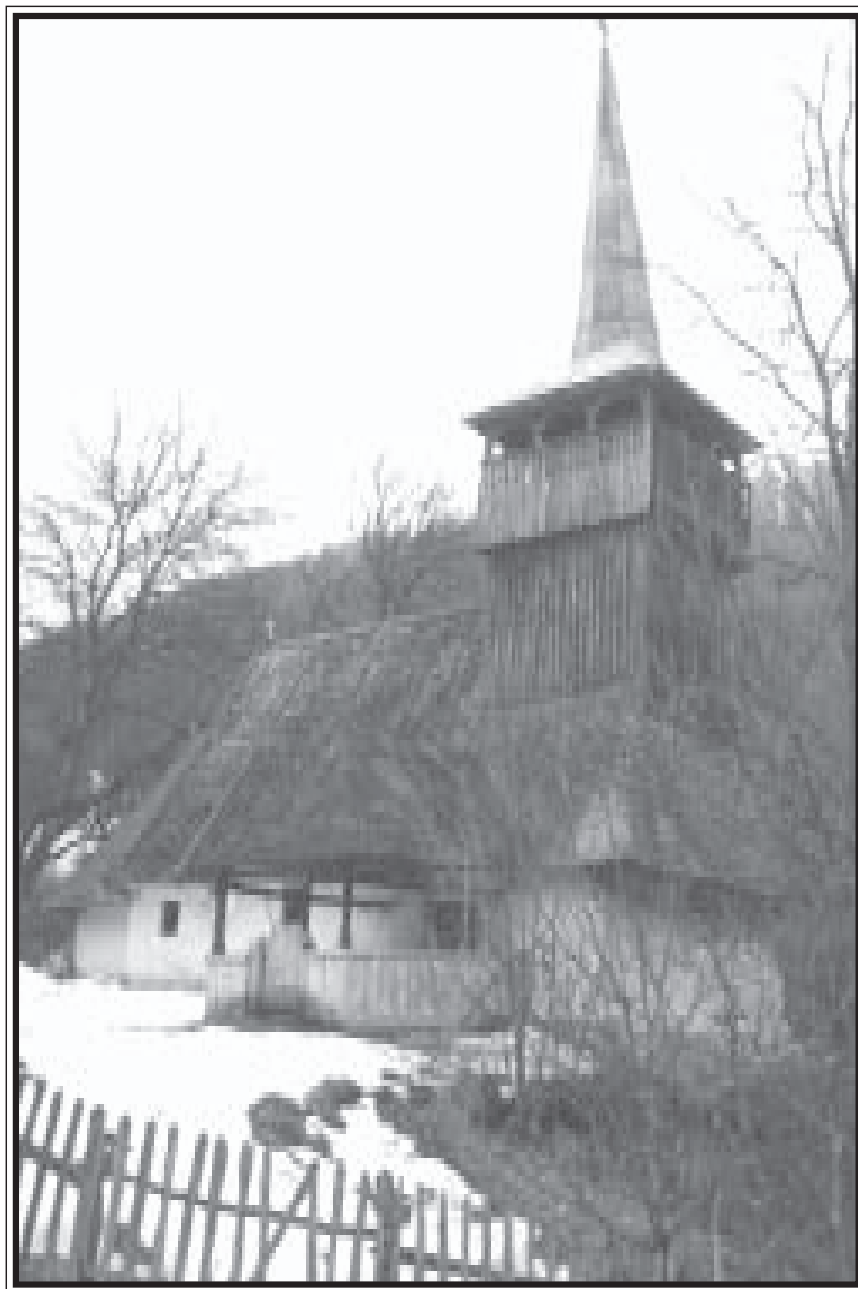
COMUNA RIBIȚA

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN DUMBRAVA DE SUS

Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” se află pe dealul ce închide Valea Juncului dominând întreaga așezare. A fost construită în anul 1848, când i s-a realizat tâmpla, din care s-au păstrat ușile împărătești cu chipurile Evangheliștilor și registrul împărătesc (I.Cristache-Panait, Op.cit.,p.175)

Pereții bisericii, construită din bârne fasonate,

unele recuperate de la un locaș mai vechi, înscriu un dreptunghi cu absida decroșată, poligonală cu cinci laturi. Clopotnița este viguroasă cu foișorul (acum căptușit cu scândură și învelit în tablă zincată) supraetajat și cu fleșă ascuțită. Deasupra celor două intrări de la vest și sud, s-au construit pridvoare. Învelitoarea actuală a acoperișului întregului locaș este din tablă zincată. La interior biserica a fost tencuită, fără a fi pictată.

COMUNA RIBIȚA

BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA” DIN SATUL RIBICIOARA

Satul cu un nume-diminutiv atât de frumos a fost atestat documentar de la 1441. (C.Suciu, op.cit.V.II.,p.78)

Biserica, cu hramul „Cuvioasa Paraschiva” ridicată, probabil, în secolul al XVIII-lea, are o navă dreptunghiulară cu altarul decroșat, pătrat.(I Cristache-Panait, op.cit., p.177). Turnul-clpotniță,viguros, cu foișorul în arcade se prelungește cu un coif înalt, ascuțit, învelit cu tablă zincată. Acoperișul naosului, mult mai înalt decât cel al altarului, are învelitoare din siță, într-o stare avansată de degradare. Deasupra altarului învelitoarea este din tablă zincată.

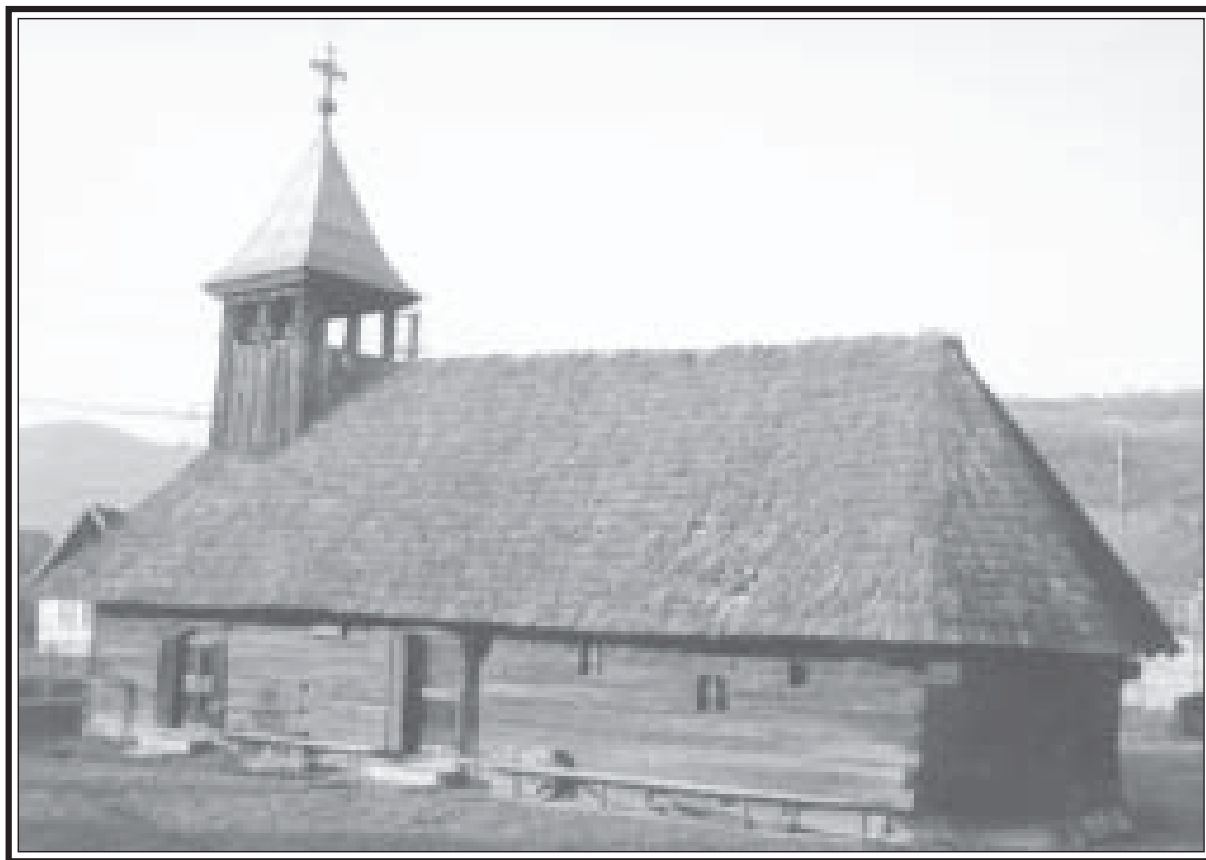
Pe latura de suda bisericii a fost adăugat, un mic

pridvor, probabil cu prilejul renovării bisericii, când lăcașul a fost tencuit la interior și exterior, a fost înălțată bolta semicilindrică a naosului, a fost executat corul, pe balustrada căruia s-a consemnat: ”Această sfântă biserică s-au înnoit în anul 1865 de Ioan Cuc zugrav din Valea Lupșii, prin îndemnarea parohului din Junc, fiind administrator la Ribicioara”.

Pictura tâmplei, cât și cea din altar dezvăluie penelul unui zugrav din sec.al XVIII-lea (I.Cristache-Panait, op.cit., p.177).

Biserica din Ribicioara, monument al arhitecturii de cult de lemn zărândene, necesită grabnic o temeinică și științifică resturare.

COMUNA ȘOIMUȘ

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL ȘOIMUȘ

Localitatea Șoimuș apare pentru prima dată în documente la 1278 (ecclesia de Solymos – C. Suci, op. cit. V.II. p. 175).

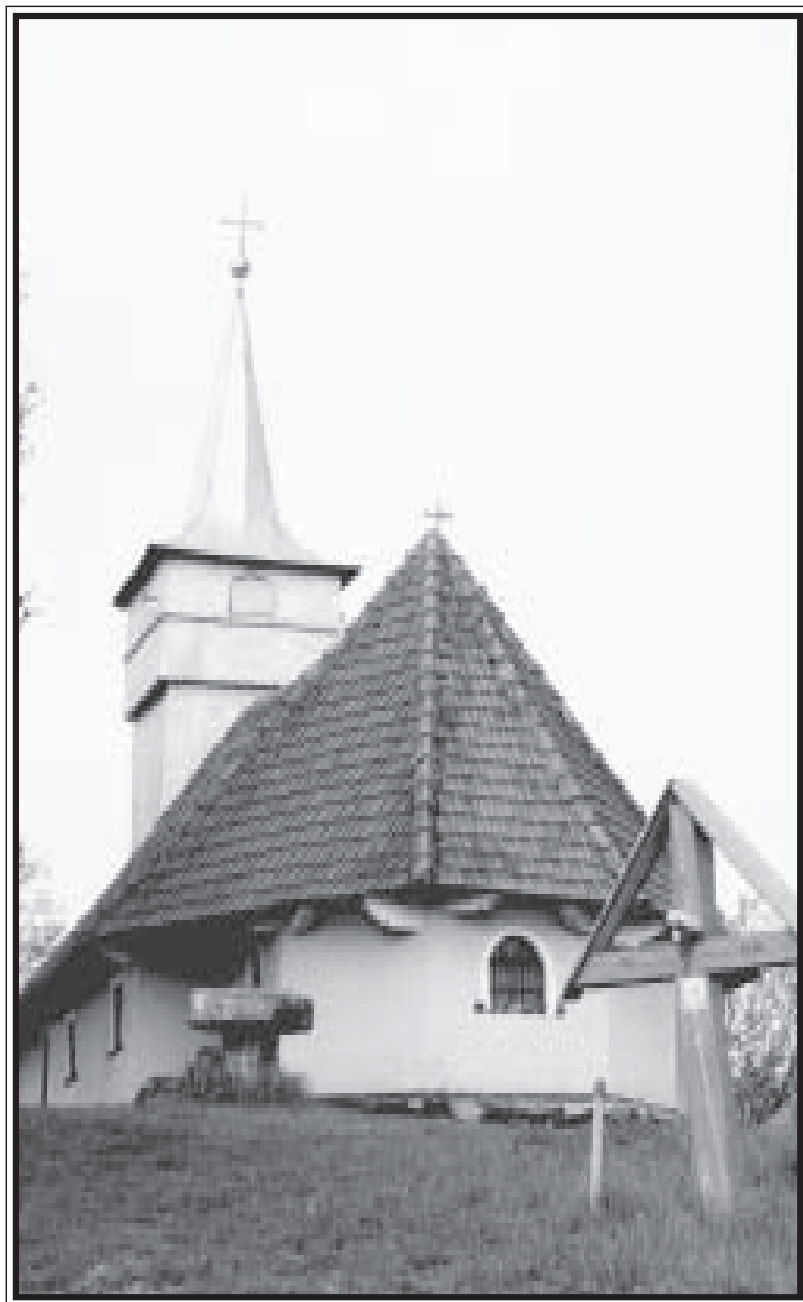
Biserica, cu hramul „Sf. Nicolae”, a fost ridicată în anul 1705, după cum o dovedește inscripția dăltuită în pragul de sus al ușii spre naos.

Planul lăcașului, construit din bârne de stejar, este cel dreptunghiular, cu absida în prelungire, poligonală, cu trei laturi. În secolul al XIX-lea edificiul a fost

extins spre vest, prin adăugarea unui nou pronaos, peste care s-a ridicat o clopotniță scundă, cu foisor simplu și fleșă piramidală. De remarcat ancadramentul intrării, de pe latura sudică, bogat ornamentat cu un chenar din cruce piezișe și trei chenare pe motivul dinte de lup, precum și cu rozete.

Acoperișul, amplu, este învelit cu șifă care se cere cât de curând înlocuită. În ultimele decenii, interiorul a fost căptușit cu placaj, peste fragmente de pictură murală.

COMUNA ȘOIMUȘ

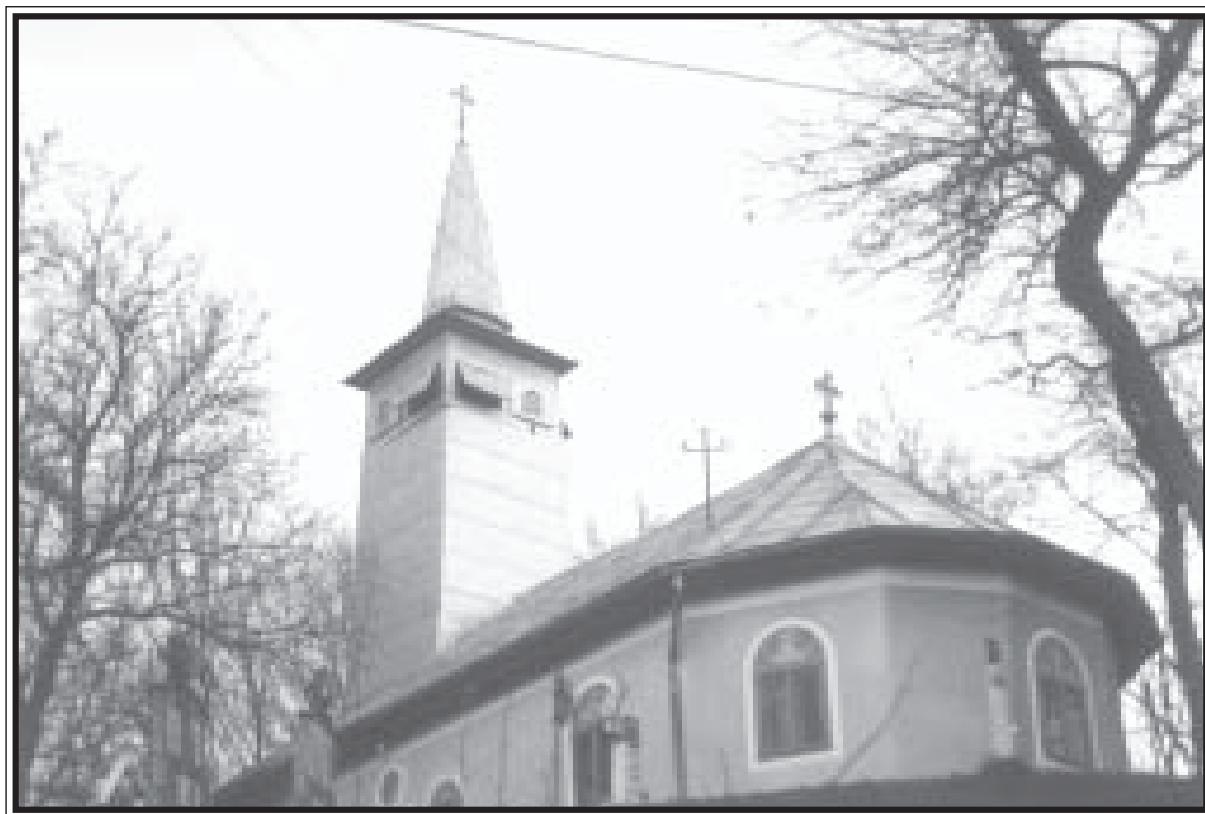
BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL SULIGHETE

Satul cu un toponim atât de ciudat este atestat documentar la 1330 sub numele de „villa Hoszulygeth”, în limba maghiară Hosszu ligeth însemnând „pădurea lungă”.

Biserica, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” se află pe dealul Bozânești, dominând întregul sat risipit într-o depresiune largă. Lăcașul actual are dimensiuni apreciabile, datorate atât lărgirii pereților laterali, rezultând astfel o absidă decroșată, poligonală, cu cinci laturi, cât și lungirii edificiului, prin intercalarea unei travee. Biserica, construită cândva anterior secolului al XVIII-lea, a trecut prin mai multe renovări,

fiind tencuită la exterior, acoperișul actual având învelitoarea din țiglă, turnul – clopotniță, cu foisor, fiind căptușit cu tablă și înfundat, la fel și coiful ascuțit fiind învelit cu tablă. În anul 1890 Dionisie Iuga „cantor et zugrav de Nicula” a pictat tâmpla și cerimea, consemnând aceasta pe timpanul de vest al bolții.

Lângă biserică, la sud – est de actuala absidă, se mai păstrează vechiul prestol, format dintr-o piatră groasă de moară așezată pe un fus de piatră, lăcașul fiind strămutat câțiva metri cu prilejul renovării din anul 1880. (I. Cristache Panait, op. cit., p. 182). În apropierea vechiului prestol se află bărnele „scaunului de judecată”.

COMUNA TOMEȘTI

BISERICA „SFÂNȚII VOIEVOZI MIHAI ȘI GAVRIL” DIN SATUL ȘTEIA

Biserica, cu hramul „Sf. Voievozi Mihai și Gavril” se ridică pe un uriaș stei de piatră, în mijlocul satului Șteia, toponimul aflându-și probabil originea în chiar steiul cu pricina.

Lăcașul a fost ridicat în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, folosindu-se o parte din bârnele de la un mai vechi edificiu. Forma de plan este cea dreptunghiulară, cu absida răsăriteană nedecroșată, poligonală, cu cinci laturi. Deasupra pronaosului se ridică clopotnița, înaltă, vîguroasă, cu foișor deschis pe con-

sole și fleșă cu baza pătrată, înaltă, ascuțită, învelită toată în tablă.

Biserica a fost reparată de mai multe ori, cândva a fost înălțată cu aproximativ 1 m. și a fost tencuită la exterior.

Ansamblul iconografic ce dă, în etapa actuală, o reală valoare lăcașului a fost realizat în anii 1823-1824 de către binecunoscutul zugrav Niculae de la Lupșa, (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 187).

COMUNA TOMEȘTI

BISERICA „SFÂNTA MARIA MARE” DIN SATUL TIULEȘTI

Biserica, cu hramul „Sfânta Maria Mare” se află așezată pe un deal, alături de câțiva stejari uriași , multisecolari, la oarece depărtare de vatra satului.

A fost construită în jurul anului 1770, o datare antequen, 1772, oferind-o inscripția de pe clopot.

Lăcașul cu proporții modeste, prezintă un plan dreptunghiular, cu absida nedecroșată , poligonală, cu cinci laturi. Clopotnița de deasupra pronaosului , este

viguroasă, destul de înaltă, cu foișor deschis, în console. În ultimele decenii clopotnița a fost învelită în totalitate cu tablă, inclusiv coiful înalt și vopsită, oarecum neinspirat, cu vopsea albă. Pe latura de vest a fost adăugat un pridvor îngust, lăcașul a fost tencuit la interior și exterior, învelitoarea actuală a bisericii este din țiglă.

După reparare , pe tencuiala interioară, biserica a fost pictată.

COMUNA TOMEȘTI

BISERICA „TUTURUR SFINȚILOR” DIN SATUL VALEA MARE DE CRIȘ

Satul, atestat la 1439 sub numele de „Vallya”, se va numi de pe la 1850 Valea Mare (C. Suci, op. cit. v. II. p. 226). Drumul ce leagă satul de șoseaua Baia de Criș-Bulzești de Sus, dacă drumul poate fi numit așa înșiruire de băltoace și ogașe noroioase, cale de vre-o 2 km, pe care doar carul cu boi poate răzbate, nu s-a schimbat cu nimic de la vremea primei atestări documentare.

Biserica, cu hramul „Tuturur Sfinților”, este așezată pe un deal, la marginea satului, dominând cele câteva case părăsite și lunca mlăștinoasă.

Lăcașul are dimensiuni apreciabile, planul fiind cel dreptunghiular, cu absida nedecroșată, poligonală cu

cinci laturi. Deasupra pronaosului se ridică clopotnița modestă, fără foișor, căptușită cu tablă, în fleșă scurtă, piramidală. Apreciem ca perioadă a construirii actualului edificiu a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Lăcașul a fost reparat în urmă cu câteva decenii, când, probabil i-au fost înlocuite altarul și ferestrele, s-a învelit acoperișul cu țiglă și s-a construit un pridvor pe latura de sud. Se pare că o vreme biserica a fost tencuită la exterior în prezent tencuiala fiind îndepărtată.

Biserica este înconjurată de multe cruci de piatră, multe din ele purtând inscripții cu litere chirilice.

COMUNA TOPLIȚA

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL VĂLARI

Satul de pădureni aflat pe valea Cernișoarei a fost atestat documentar la anul 1482 („poss. Walya „C. Suci” op. cit. V.II. p. 239).

Biserica, cu hramul „Sf. Nicolae”, cea mai veche și ca mai deosebită din ținutul Pădurenilor a fost ridicată cândva în cel de-al XVI-lea veac (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 194).

Pereții din dulapi înalți și subțiri de stejar, înscriu, în dimensiuni reduse (nava 6,2 m. X 3,25m.) planul arhaic al dreptunghiului cu absida în prelungire, formată din două laturi ce se întâlnesc pe est, în ax.

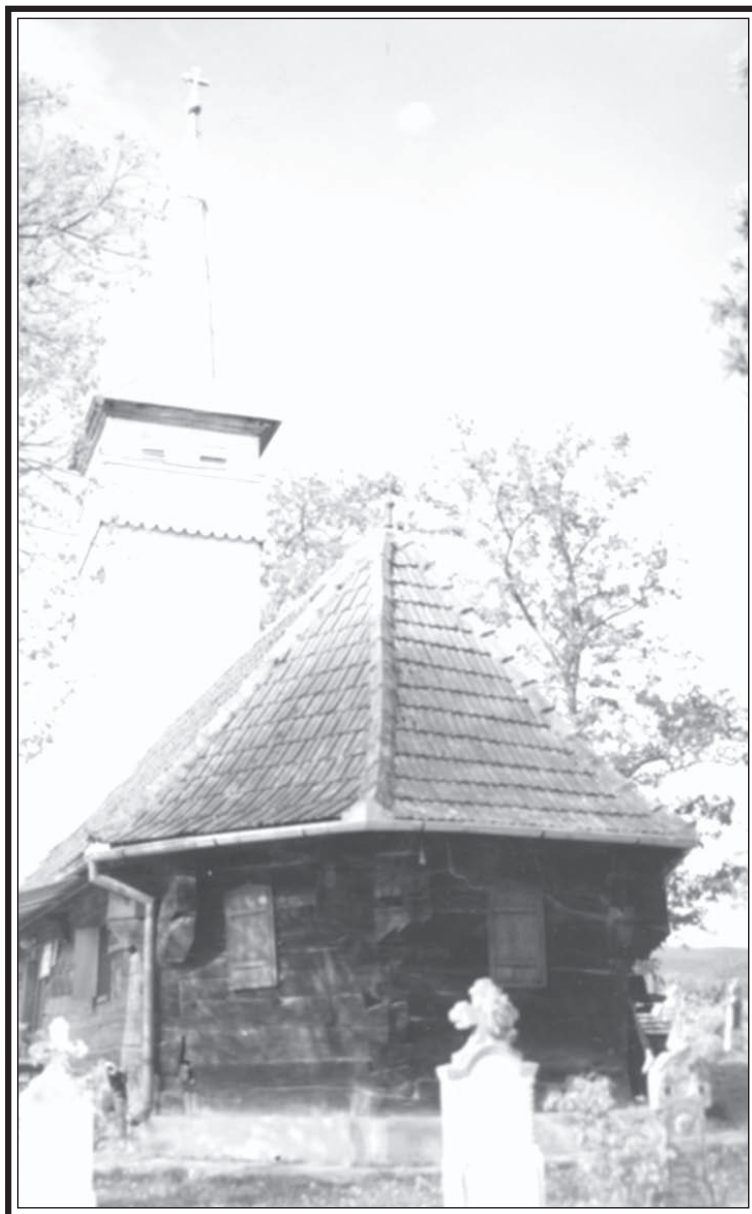
Ancadramentul ușii de vest, spre naos, din bârne masive, este străbătut de un tor puternic profilat, sculptat în frânghie (un altul, orizontal, delimitând soclul), de un chenar de linii orizontale și de un altul pe motivul „dinte de lup”.

La exterior, pereții bisericii prezintă o plastică decorativă aparte. În cosorobul streșinii este realizată, în grosimea lemnului, o suită de arcade ce descarcă pe stâlpi (cu fața cioplită în formă de pilaștri semiangajați), o asemenea arcadă marcând și intrarea, aflată pe latura sudică.

Deasupra pronaosului se ridică o clopotniță suplă și înaltă având în vedere dimensiunile modeste ale lăcașului, cu un mic foisor deschis și terminată cu un coif cilindric.

Atât acoperișul bisericii cât și clopotnița și coiful acesteia sunt învelite cu șită.

Interiorul bisericii nu a fost pictat, fiind împodobită cu xilografuri și icoane pe hârtie.

COMUNA VAȚA DE JOS

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL BASARABASA

Satul Basarabasa , atestat documentar la anul 1439 (C. Suciuciu , op. cit. VI.1. p. 58) este format din cătunele Bănești , Miclești , Rusulești , Măcești , Văleni și Spinoasa .

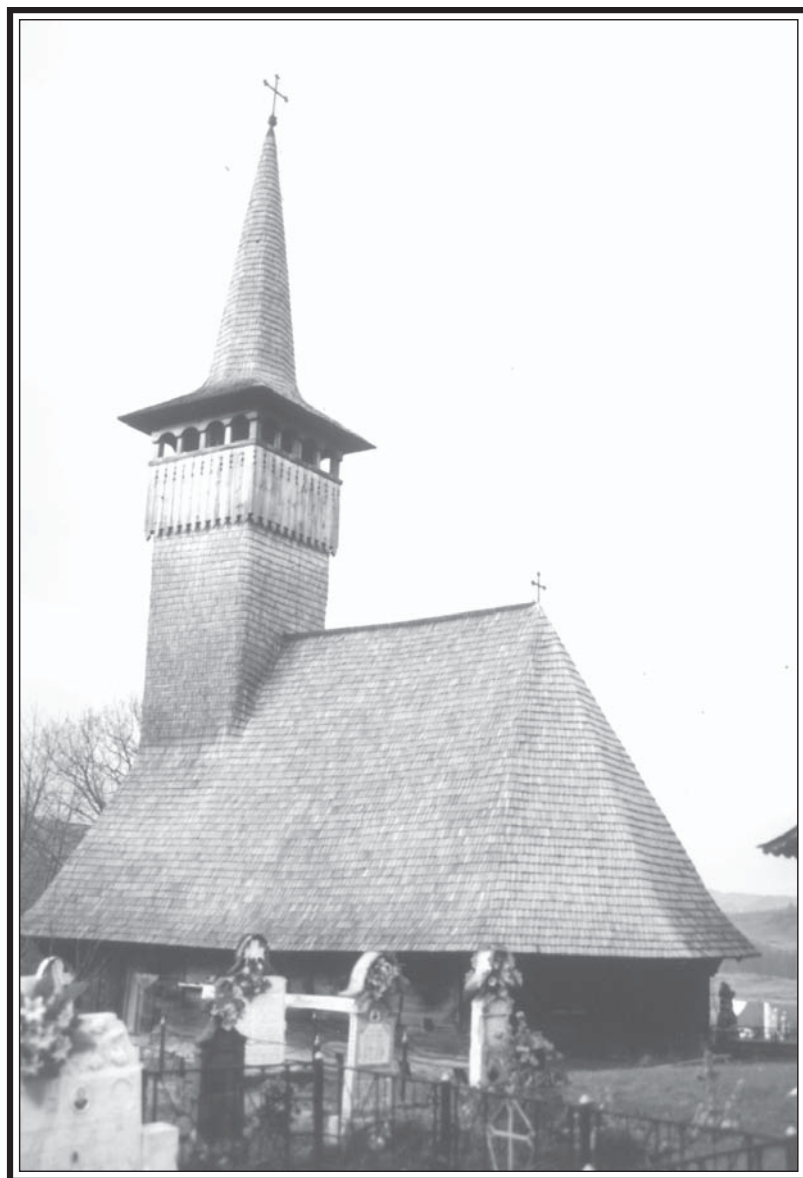
Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” , a fost construită din bârne de stejar cu lățimea de aproximativ 60 cm. , fiind suficiente câte 4 bârne pentru realizarea pereților . Bârnelor sunt iscusit îmbinate în coadă de rândunică , teșiturile capetelor fiind marcate iar perechile de console formează aripi , împodobite cu crestături . Turnul – clopotniță este înalt și robust , cu foișor în console , mai târziu închis cu scândură , rămânând câte doua ferestre pe fiecare latură , închise și cu obloane și fleșă înaltă , ascuțită , învelită în prezent cu tablă .

Biserica a fost renovată de câteva ori , fiind ridicată pe o fundație de beton , învelitoarea acoperișului

, din șită cândva , înlocuită cu țiglă , cadrele originale ale ușilor au fost înlocuite , ferestrele acoperite cu obloane , iar , de curând , pe peretele sudic , unde se află una din intrări (cealaltă pe la vest) s-a adăugat un fel de șopron larg ce adăpostește mese și bănci de scândură , folosite pe la parastase și pomeni .

Biserica , ridicată pe la sfârșitul sec. al XVII-lea , a fost împodobită cu pictură murală , în cea de-a doua jumătate a sec. al XVII-lea , perioadă din care au rămas câteva icoane și ușile împărătești atribuite lui Constantin zugravul (I. Cristache – Panait , op. cit. p. 197) .

La începutul sec. al XIX-lea (anul 1810) s-a înnoit pictura murală , realizându-se un program iconografic bine compus și distribuit , de o certă valoare . Potrivit pisaniei , autorul picturii a fost zugravul M. Borșoș .

COMUNA VAȚA DE JOS

BISERICA „BUNA VESTIRE” DIN SATUL BIRTIN

Actul de naștere al bisericii cu hramul „Buna Vestire” a fost dăltuit în cadrul intrării de vest, spre naos, „Făcutu-s-au această sfântă biserică în zilele lui Apati Mihaiu, craiu din Ardeal Anul Domnului 1690 meșeța aprilie 20 zile, popa Lazăr”

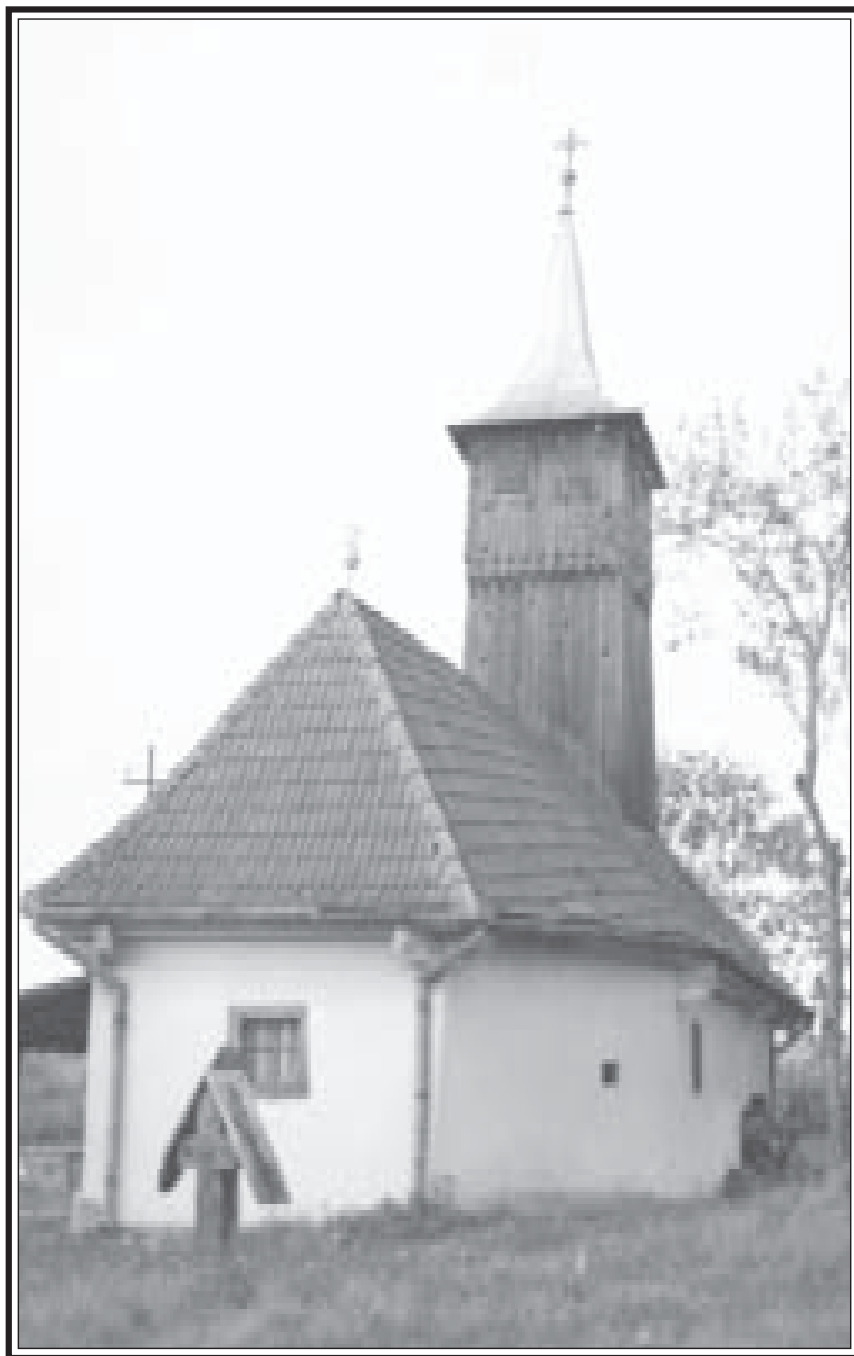
Tipul de plan este cel străvechi, cu altarul și pronaosul în prelungirea navei, poligonale cu trei laturi. Actuala clopotniță, cu foisor deschis, pe arcade și pleșă înaltă, suplă, rezultat al ultimului șantier de restaurare de acum 4-5 ani, copleșește prin monumentalitate acoperișul amplu al monumentului cu pante repezi, și el învelit cu șită nouă, pe conturul pereților.

Pictura cea mai timpurie este aceea a ușilor împărătești cu Buna Vestire și Evangheliștii, realizată în

anul 1740, de către zugravul Grigorie Moldovan.

În anul 1772, Stan zugravul, fiul popii Radu de la Rășinari a realizat registrul împărătesc al tâmplei, inclusiv icoana de hram cu Buna Vestire, pe care, după obiceiul său, le semnează pe verso.

În prima jumătate a sec. al XIX-lea pereții bisericii primesc un nou veșmânt pictat. În naos a fost scris textul pisaniei, cu următorul conținut: „În zilele prea înălțatului împărat Franțiscus I, episcop Ardealului Vasile Moga, protopop Tobie Perian, parohul locului Iosif Morariu, s-au zugrăvit această sfântă biserică cu toată cheltuiala cinstitului popor la anul Domnului 1829 prin M. Borșos și Simion Silaghi” (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 199).

COMUNA VAȚA DE JOS

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL BROTUNA

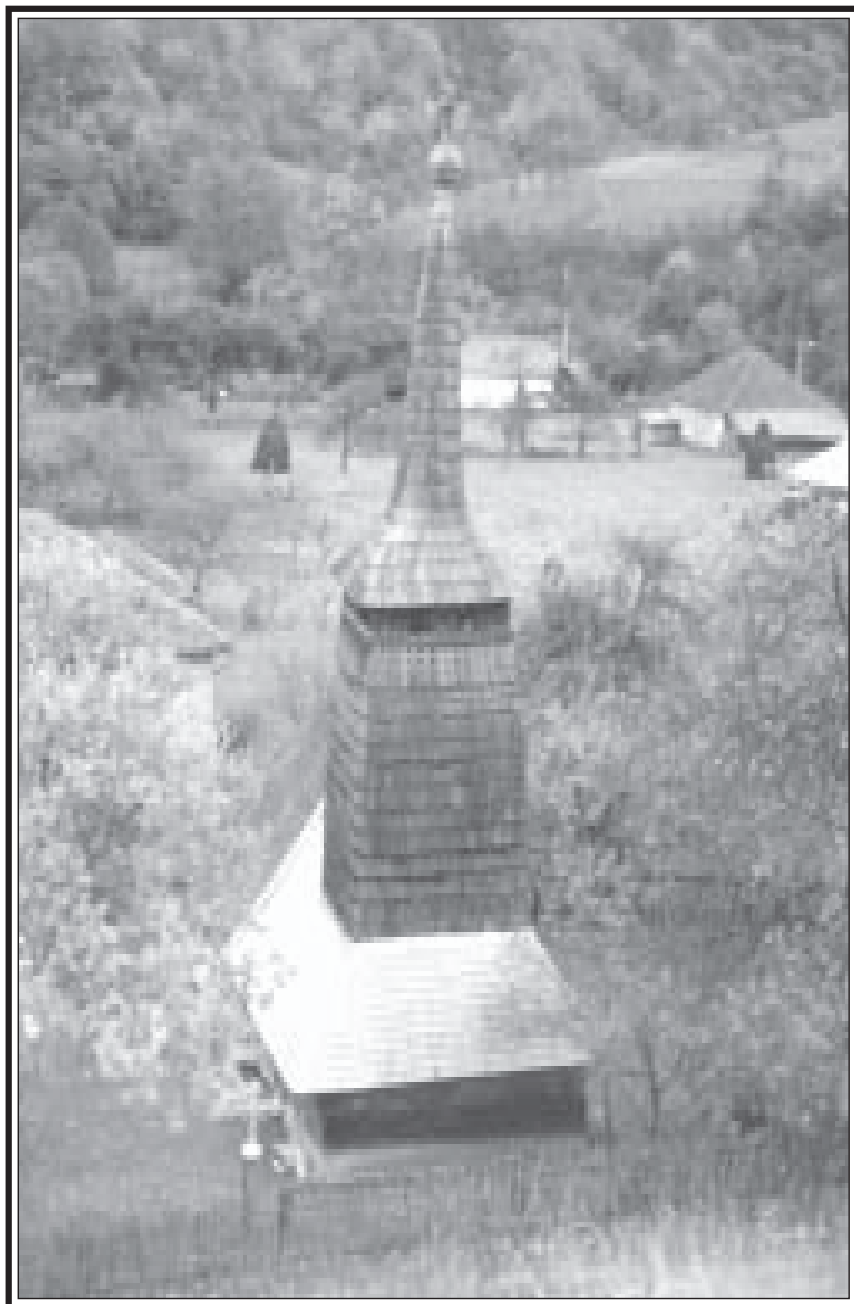
Biserica din satul Brotuna (atestat la 1436 sub numele de Brothonya, C. Suciu, op. cit. V.I. p. 106) așezată pe un deluț, domină așezarea și lunca Crișului Alb.

Forma de plan este dreptunghiulară, cu absida poligonală, nedecroșată, cu trei laturi. Intrarea dinspre vest este protejată de o prispă iar pe latura de sud, unde se află o a doua intrare, s-a construit un umbrar , sprijinit pe stâlpi din țevă și învelit cu tablă zincată, loc unde se țin parastaste și pomeni. Deasupra pronaosului se ridică

o clopotniță, înaltă și suplă, din scândură, cu foișor, înfundat cu scândură, având câte două ferestre pe fiecare parte, închise și cu obloane din scândură. Fleșa ascuțită este învelită cu tablă iar acoperișul bisericii a fost învelit cu țiglă.

A fost tencuită la exterior. Pictura murală interioară pe bârne, realizată între 1850-1866 a fost alterată de unele intervenții ulterioare mai puțin competente.

COMUNA VAȚA DE JOS

BISERICA „POGORÂREA DUHULUI SFÂNT” DIN SATUL CĂZĂNEȘTI

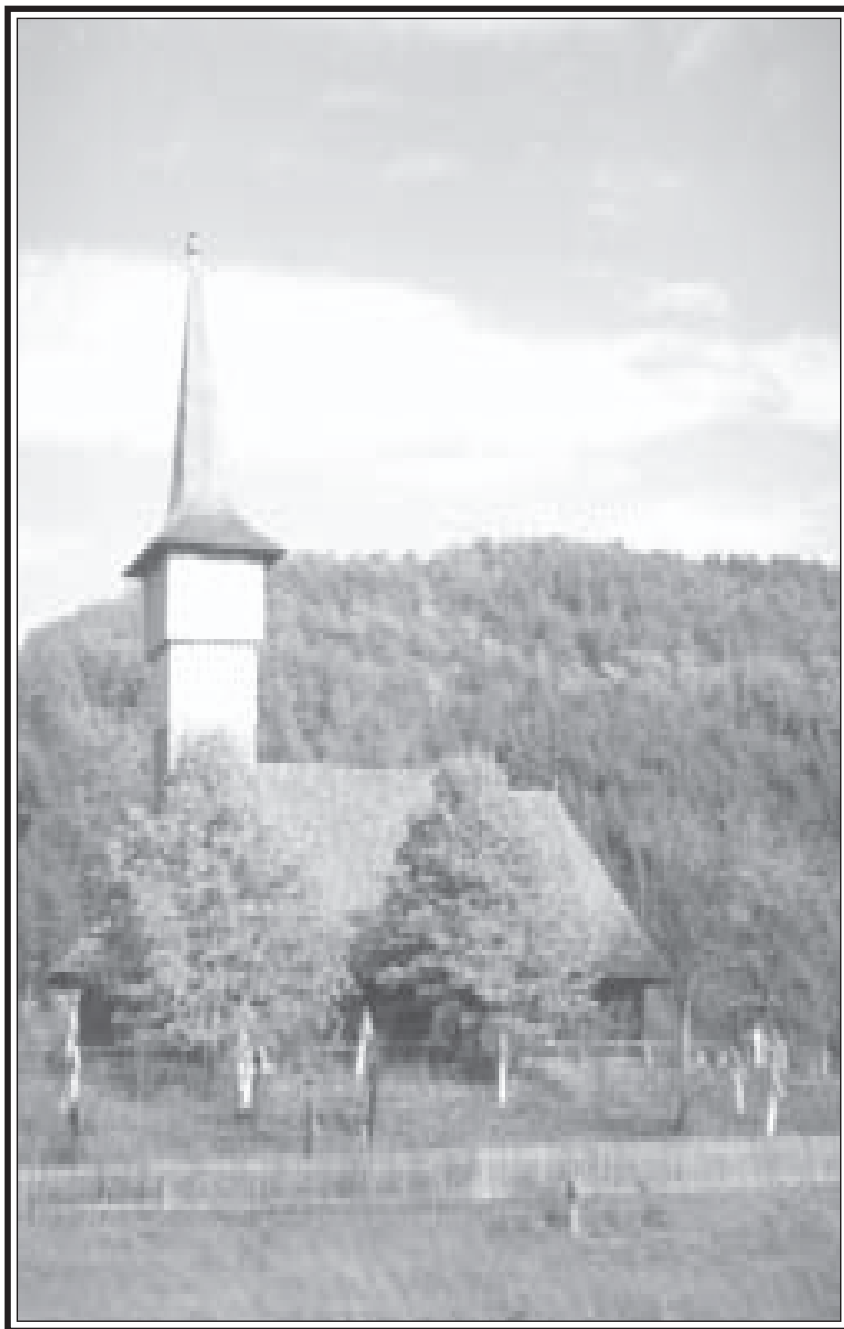
Biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt” din satul Căzănești este una din puținele monumente de acest fel care poate fi fotografiat de sus, de la nivelul crucii de pe clopotniță, și asta pentru că, deși lunca largă de la confluența văilor Crișoiaia și Cerboiaia, unde este așezată localitatea, este înconjurată de nenumărate dealuri, strămoșii căzăneștenilor au ales loc pentru biserică în luncă, chiar la poala unui deal stâncos și golaș.

Biserica a fost construită prin secolul al XVII-lea, planul fiind cel dreptunghiular cu absida decroșată, poligonală, cu trei laturi. Deasupra pronaosului se ridică clopotnița viguroasă, înaltă, impunătoare, mai largă la bază

și îngustându-se pe măsură ce se apropie de foișorul în console, frumos împodobit cu scânduri traforate și coiful înalt, ascuțit.

Întreaga clopotniță, ca și acoperișul bisericii, sunt învelite cu șiță.

Monumentul a fost amplificat spre vest, prin adăugarea actualului pronaos (și a clopotniței de deasupra acestuia) probabil în anul 1828, când, după cum spune pisania, păstrată fragmentar: „Această biserică s-au zugrăvit în zilele înălțatului împărat Franțisc, cu cheltuiala satului, în anul 1828, zugrav Ioan....”

COMUNA VAȚA DE JOS

BISERICA „BUNA VESTIRE” DIN SATUL CIUNGANI

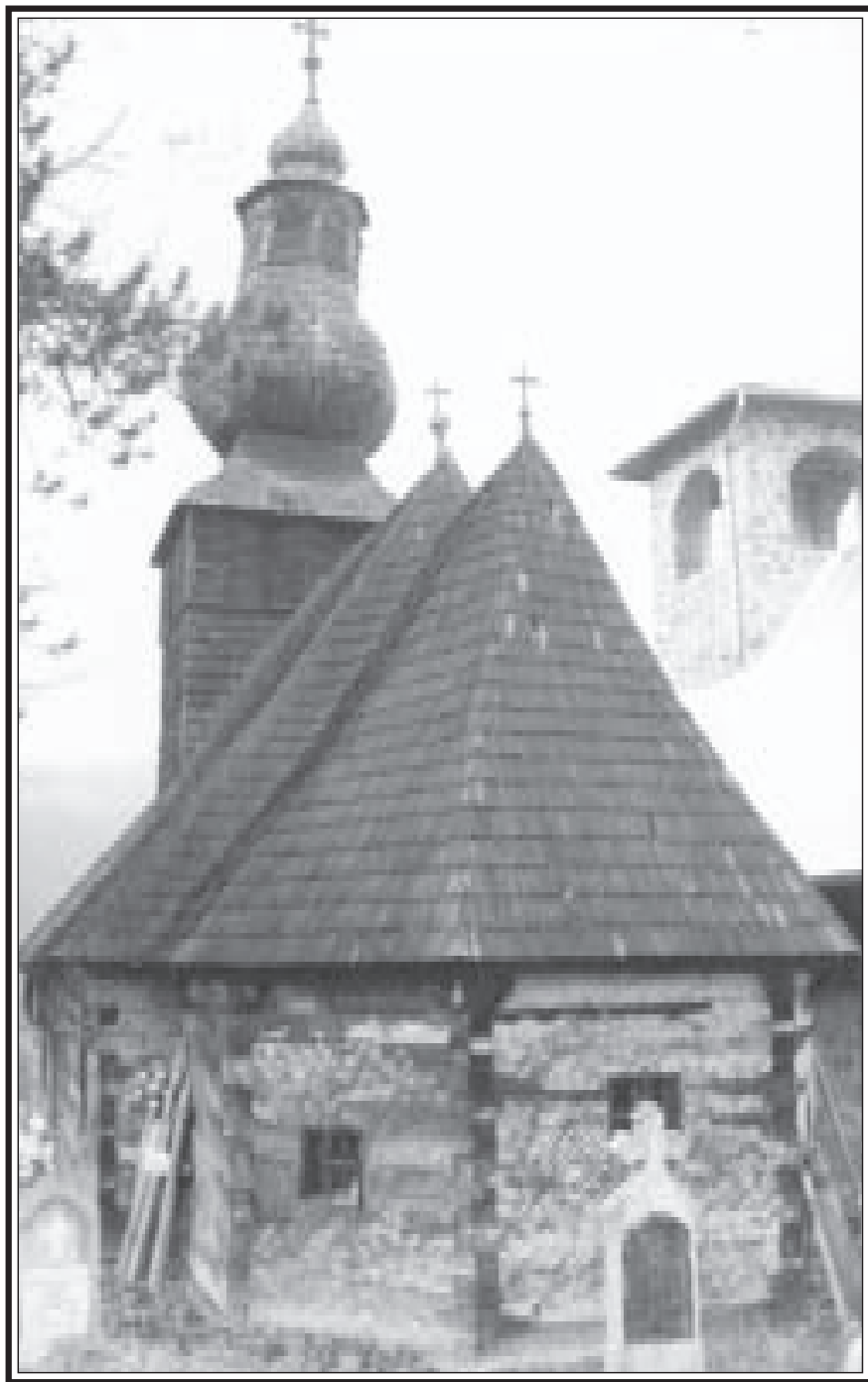
Deși satul Ciungani este atestat documentar doar cu prilejul conscripției anilor 1760-1762, forma de plan și elementele constructive confirmă tradiția păstrată în sat cum că biserica a fost înălțată în anul 1600 (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 203).

Așezată pe dealul „Zapoza”, dominând cu clopotnița înaltă, suplă, impunătoare, nu numai satul ce se înșiră de-a lungul văii, ci și dealurile înconjurătoare, biserica, cu hramul „Buna Vestire” înfățișează planul dreptunghiular, cu absida răsăriteană decroșată, poligonală cu cinci laturi și cu partea de vest a pronaosului

poligonală, cu trei laturi.

În ceea ce privește pictura bisericii de la Ciungani, în naos, lângă altar, s-au păstrat fragmente de pictură din anul 1782, atribuite lui Iosif, zugravul. În secolul al XIX-lea pereții bisericii au fost repictați, de această dată au lucrat doi zugravi, unul din ei fiind M. Borșos iar celălalt Ioan, zugravul (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 205).

Acoperișul bisericii, cu pante rezezi, precum și coiful înalt, suplu, ascuțit, sunt învelite cu șifă. Singura intrare se află pe latura de sud.

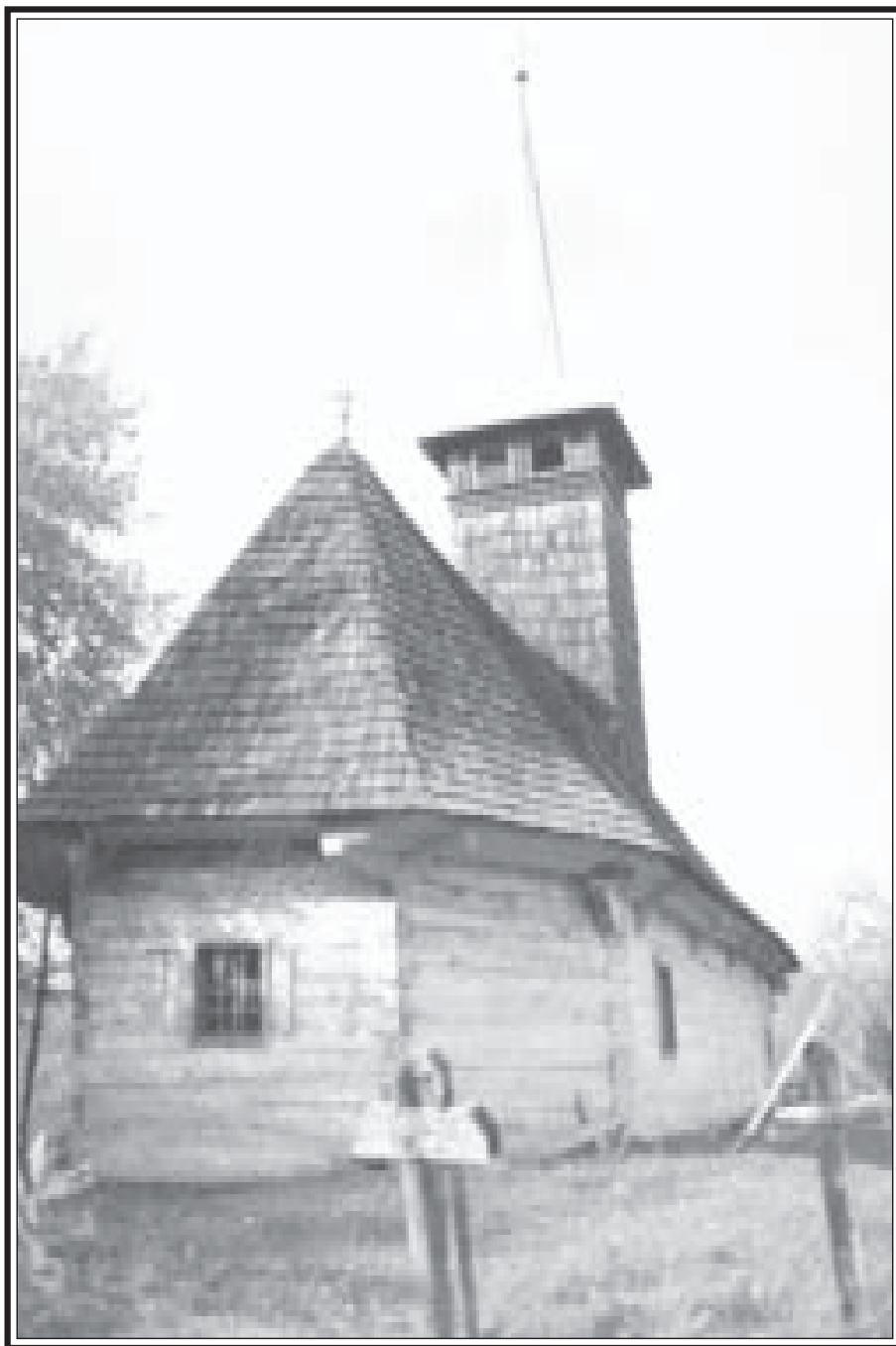
COMUNA VAȚA DE JOS

BISERICA „ADORMIREA MAICII DOMNULUI” DIN SATUL OCIȘOR

Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din satul Ocișor, așezare atestată documentar în anul 1439 („Kisolch”- C. Suciu, op. cit. V.II. p. 7) a fost înălțată la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Planul edificiului este cel dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală, cu cinci laturi. Deasupra pronaosului se ridică clopotnița nu prea înaltă, cu fleșă de inspirație barocă, realizată printr-o înșiruire de bulbi, totul învelit în șîță.

De-a lungul vremii biserica a fost de mai multe

ori reparată, suferind uneori neinspirate modificări, au fost scoase cadrele ușilor, s-a renunțat la peretele dintre pronaos și naos, au fost retezate consolele, au fost tencuiți pereții exteriori, etc.. Pictura bisericii a fost atribuită zugravului M. Borsos (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 206). În ultimul deceniu, mult prea aproape de valorosul monument din lemn s-a construit o nouă biserică din zid, care stânjenește vechea ctitorie nu numai prin apropiere ci și printr-o arhitectură puțin inspirată.

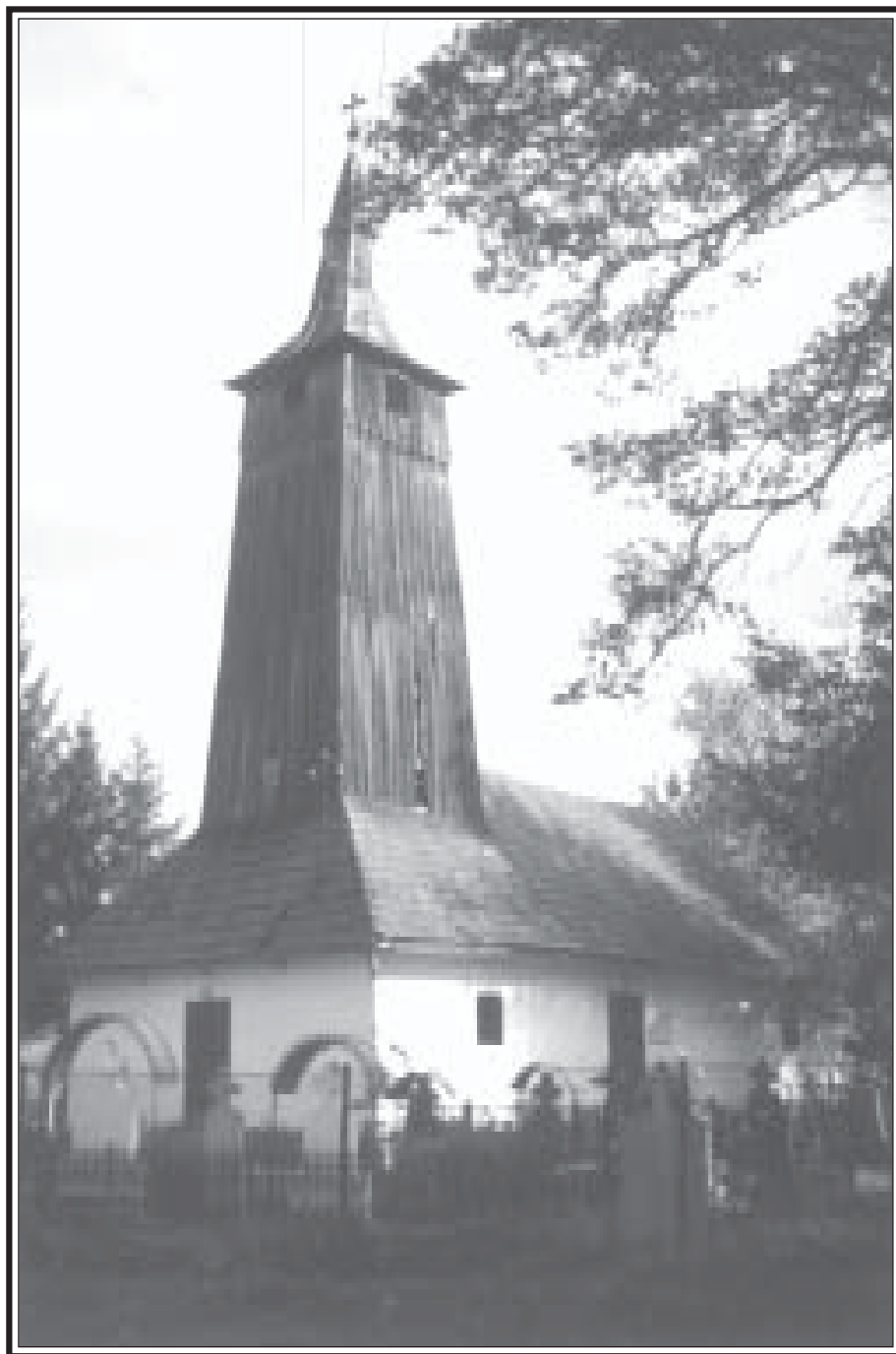
COMUNA VAȚA DE JOS

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL OCIU

Biserica cu hramul „Sfinții Arhagheli” a fost ridicată în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII – lea, pe un deal ce domină satul așezat în lunca largă a Crișului. Planul descris de pereții din lemn, așezați pe o fundație rudimentară din piatră brută, este cel dreptunghiular, cu absida nedecroșată, poligonală cu trei laturi. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea lăcașul a fost extins spre vest, prilej cu care s-a ridicat și clopotnița, destul de înaltă și suplă, cu foișor și fleșă înaltă, ascuțită.

Probabil, tot cu acest prilej, s-a renunțat la cadrele sculptate de interior și s-a tencuit, la exterior, lăcașul (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 206). În anul 1821 pereții interiori ai bisericii au fost zugrăviți, zugravul pomenit în pisanie fiind Nichifor Bădău.

În ultimele decenii tencuiala exterioară a fost îndepărtată. Din nefericire „talpa” din bârne masive, ca și o parte din grinzi, au putrezit, fiind necesare lucrări urgente de restaurare pentru a asigura continuitatea valorosului monument de arhitectură de lemn.

COMUNA VAȚA DE JOS

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL TÂRNAVA DE CRIȘ

Așezat de o parte și de alta a șoselei ce leagă Hălmațiu de Baia de Criș, satul Târnavă de Criș a fost martorul luptelor purtate de moșii lui Avram Iancu în zilele revoluției pașoptiste.

Din turnul înalt al bisericii copilul clopotarului a chemat, prin dangătul clopotului, moșii la luptă, în anul 1848.

Lăcașul din Târnavă de Criș, de dimensiuni

apreciabile, construit din lemn, tencuit atât la exterior cât și la interior prezintă un plan dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală cu cinci laturi. Turnul clopotniță de deasupra pronaosului este înalt, riguros, lărgit spre bază, cu foișor și coif ascuțit, căptușit cu scândură.

Apreciem ca perioadă de construire a monumentului sfârșitul secolului al XVIII-lea, începutul secolului al XIX-lea.

COMUNA VĂLIȘOARA

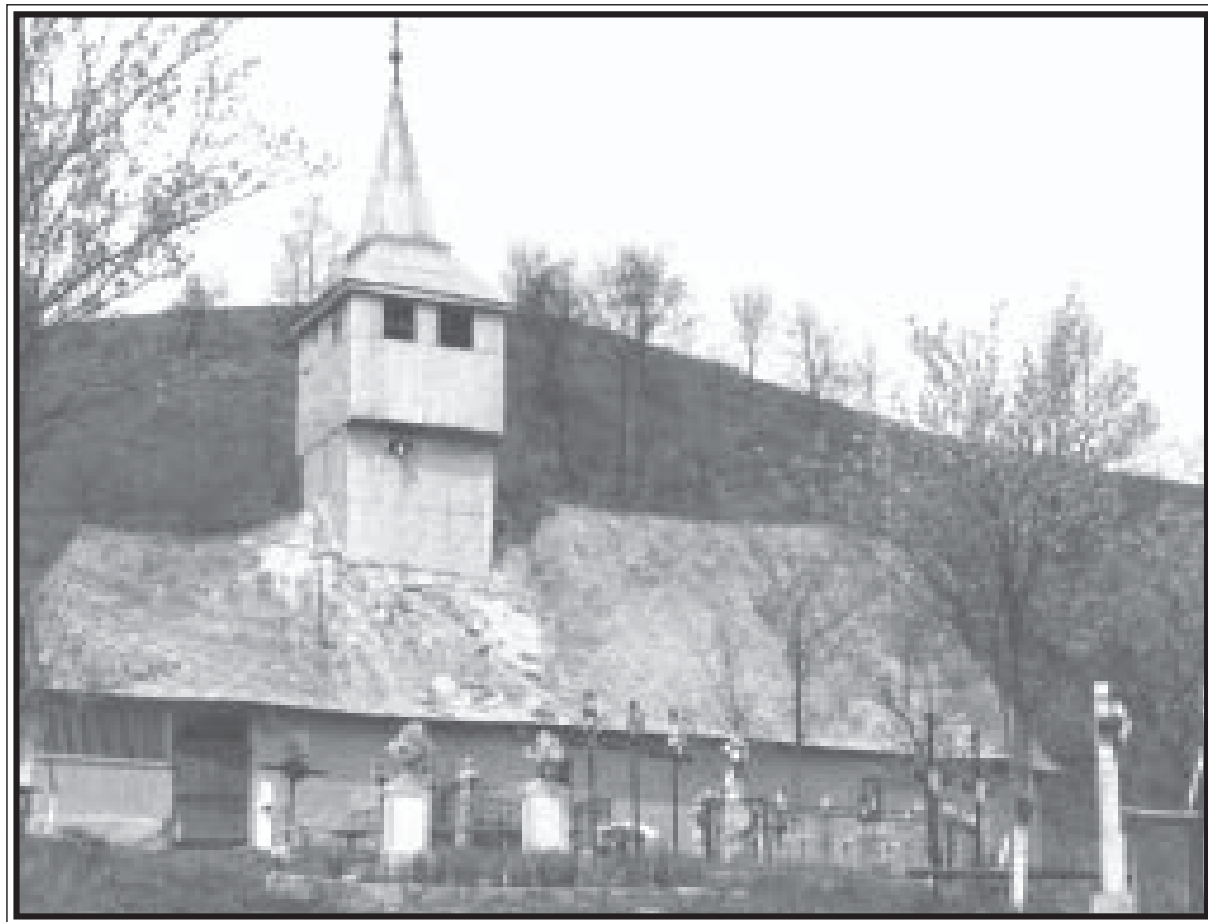
BISERICA „SFÂNTA TREIME” DIN SATUL DEALUL MARE

Localitatea își merită pe deplin numele, fiind așezată pe un deal mare ce domină întregul peisaj, atât spre văile Căinelului și Vălișoarei, cât și spre depresiunea Luncoiului și așezările de pe valea Mureșului. Satul, ce se răsfră pe vârfurile de dealuri, a fost atestat documentar la anul 1484. (C.Suciu, op. cit., vol.I, p.194)

Biserica, cu hramul „Sfânta Treime” a fost ridicată pe la mijlocul sec.al XVIII-având un plan

dreptunghiular, cu absida decroșată, poligonală cu cinci laturi. A trecut prin mai multe renovări, pereții fiind tencuiți la exterior și interior, foișorul turnului – clopotnița a fost înfundat, clopotnița și coiful ascuțit acoperite cu tablă, acoperișul acoperit cu țiglă.

Pe latura sudică a lăcașului s-a adăugat un pridvor din zid de dimensiuni apreciabile, care a schimbat în mod esențial înfățișarea bisericii.

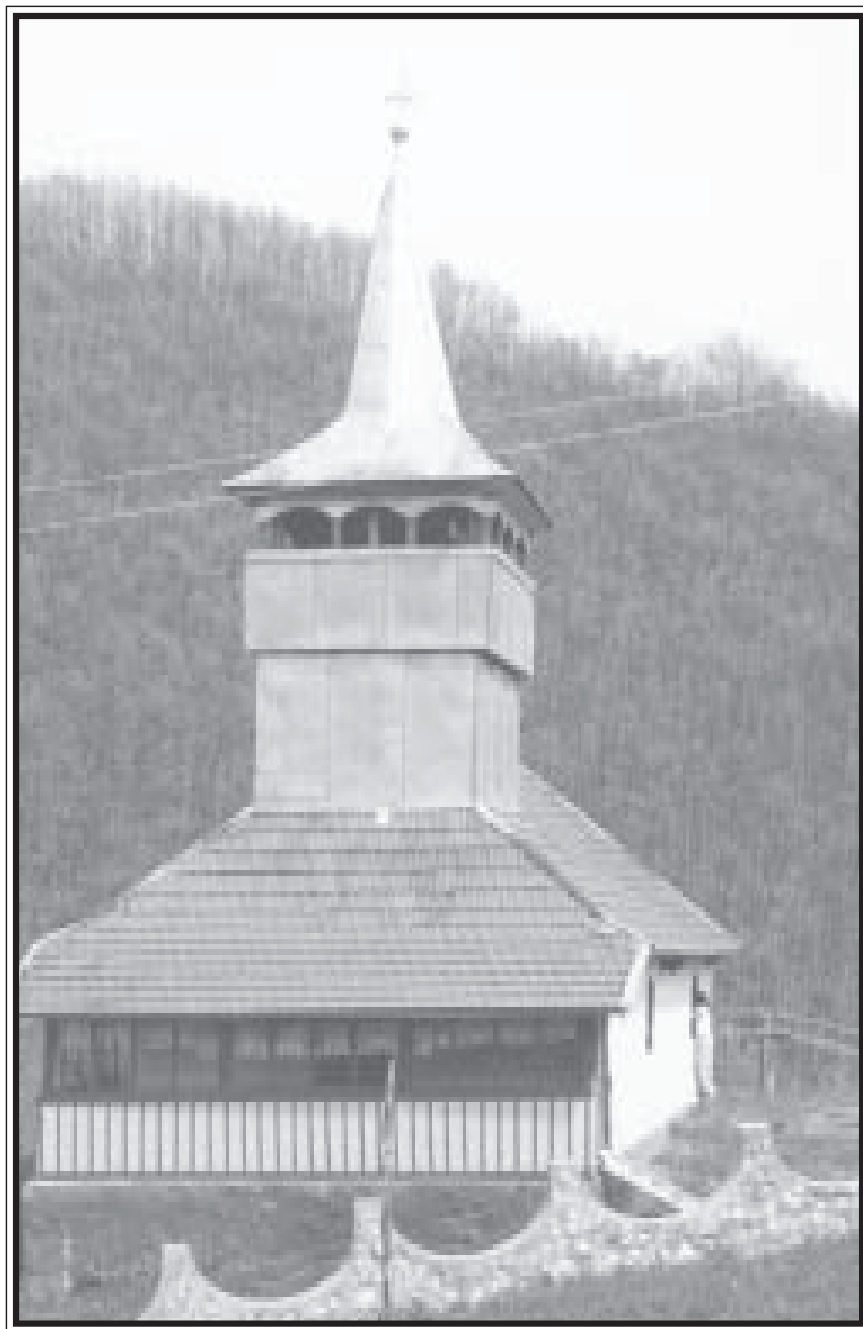
COMUNA VĂLIȘOARA

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL SĂLIȘTIOARA

Biserica cu hramul „Sfântului Nicolae” se află sus, pe culmea dealurilor ce domină valea Săliștioarei. Localitatea a fost atestată documentar la 1499, dar biserica având un plan arhaic, cel dreptunghiular, cu absida nedecroșată, poligonală cu trei laturi, a fost ridicată cândva, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea. Mai multe

renovări ale edificului i-au schimbat substanțial aspectul, învelișul din șită fiind dublat de cel de „eternită”, turnul – clopotniță cu foișor fiind căptușit cu tablă, la fel și coiful ascuțit, iar pe latura de vest s-a adăugat un pridvor disproporționat de larg. Biserica a fost tencuită la exterior și interior.

COMUNA VĂLIȘOARA

BISERICA „SFINȚII VOIEVOZI” DIN SATUL STOENEASA

Satul Stoeneasa, la care se ajunge anevoe și în zilele noastre, pe un drum îngustm ce suie preptiș pe culmi și coboară în văi adânci, a fost atestat documentar la 1437 ca „poss. Kevesd”, mai apare apoi la 1468 sub numele de Kewfalu sau Kewesfalu, ceea ce înseamnă, în limba maghiară „pietros”, „satul pietros” sau „satul de piatră”. (I. Suci, op. cit. v. II. p. 146). Piatră și steanuri (stânci), de la care, se pare, provine denumirea actuală a localității, se găsesc din belșug prin partea locului.

Biserica, cu hramul „Sfinții Voievozi” construită pe la mijlocul secolului al XIX-lea, are un plan dreptunghiular, cu altarul în pperlungirea poligonală, cu cinci laturi. Clopotnița este viguroasă, cu foișor în console și coif, învelită în ultimii ani, cu tablă zincată. Ultima reparație a lăcașului i-a schimbat înfățișarea în mod semnificativ, s-a adăugat o „verandă” închisă cu sticlă pe latura de vest, a fost tencuită la exterior și interior, acoperșul a fost învelit cu țiglă.

COMUNA VEȚEL

BISERICA „POGORÂREA SFÂNTULUI DUH” DIN SATUL BOIA BÂRZII

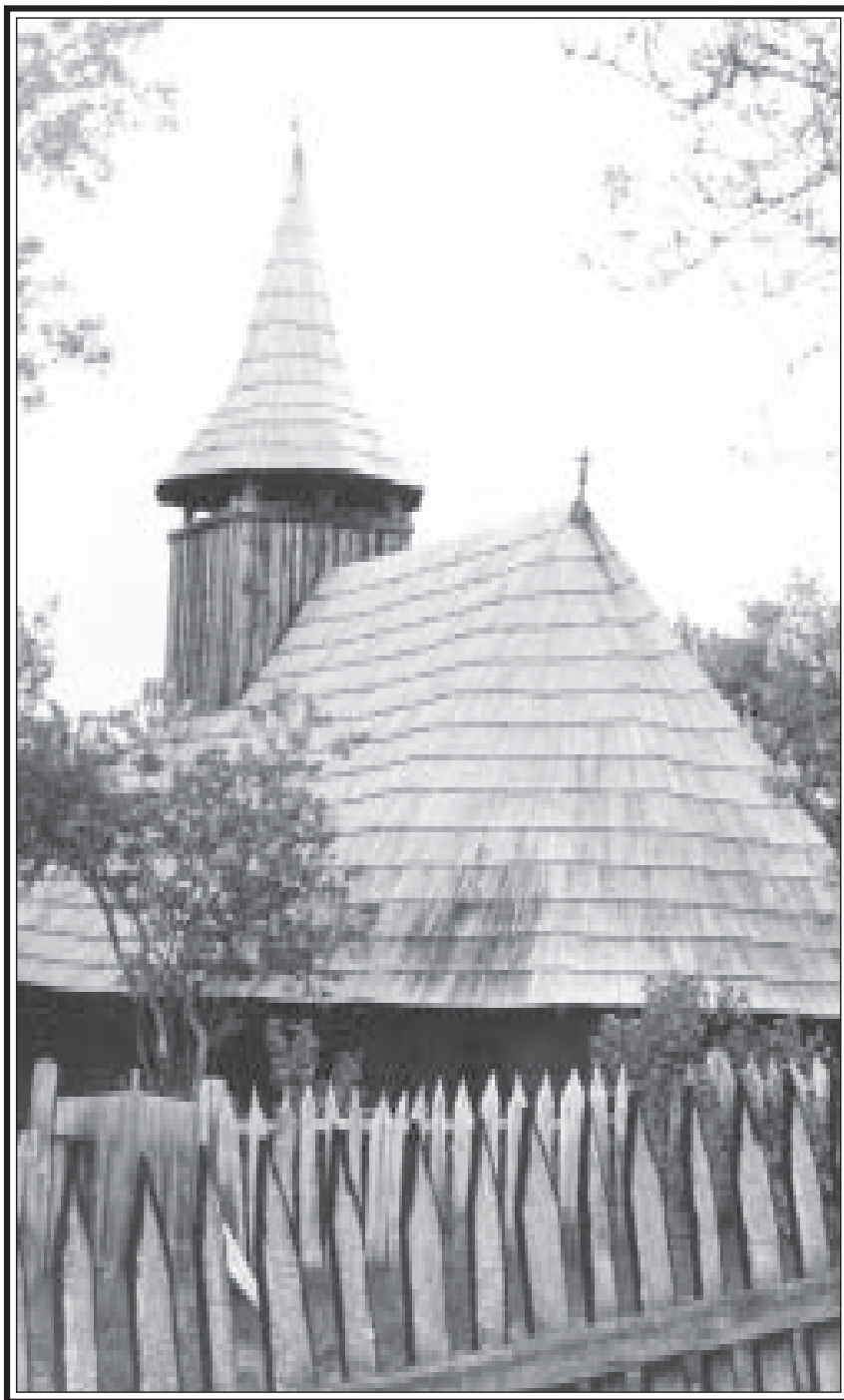
Sat de pădureni așezat la limita nordică a Ținutului Pădurenilor, Boia Bârzii a fost atestat documentar la 1386 (C.Suciu, op.cit., V,p.90).

Biserica, cu hramul „Pogorârea Sf.Duh”, așezată la marginea satului, ridicată în sec.XVIII pentru folosința unei comunități destul de numeroase, prezintă un plan dreptunghiular, cu altarul nedecroșat, poligonal, cu cinci laturi și cu partea dinspre apus poligonală, cu trei laturi.

Învelitoarea acoperișului este din șifă.

Clopotnița, un foișor și coif ascuțit, a fost învelită toată în tablă zincată. Probabil, cu acest prilej, pereții interiori au fost căptușiți cu scândură.

Satul, aflat într-o continuă depopulare, adăpostește mai multe case și șuri tradiționale, construite din lemn și învelite cu paie.

COMUNA VEȚEL

BISERICA „DUMINICA TUTUROR SFINȚILOR” DIN SATUL MUNCCELUL MARE

Sat de pădureni, așezat la poalele unui „muncel” mai mare (Vf.Peștișele Tomii, 808 m.altitudine) unul din mulții munceli ce se înșiră pe culmea munților Poiana Ruscă, orientată SV – NE, între satele Poiana Răchițelii și Muncelul Mic, Muncelul Mare a fost atestat documentar la 1491 (C.Suciu, op.cit.vol.II,p.410).

Biserica, construită din bârne de stejar, cândva pe la mijlocul sec.XVIII –lea, este așezată pe o fundație scundă, din zidărie „uscătă” de piatră brută. Planul navei

este dreptunghiular, altarul fiind nedecroșat, poligonal, cu șapte laturi. Singura intrare este în partea de vest a navei, unde a fost construit un „târnaț”. Turnul – clopotniță, așezat deasupra intrării, este scund, cu foișor și coif ascuțit, învelit în siță, la fel ca și acoperișul cu pante largi al edificiului. La interior, biserica cu hramul „Duminica tuturor sfinților” a fost căptușită cu scândură, fără a fi pictată.

COMUNA VEȚEL

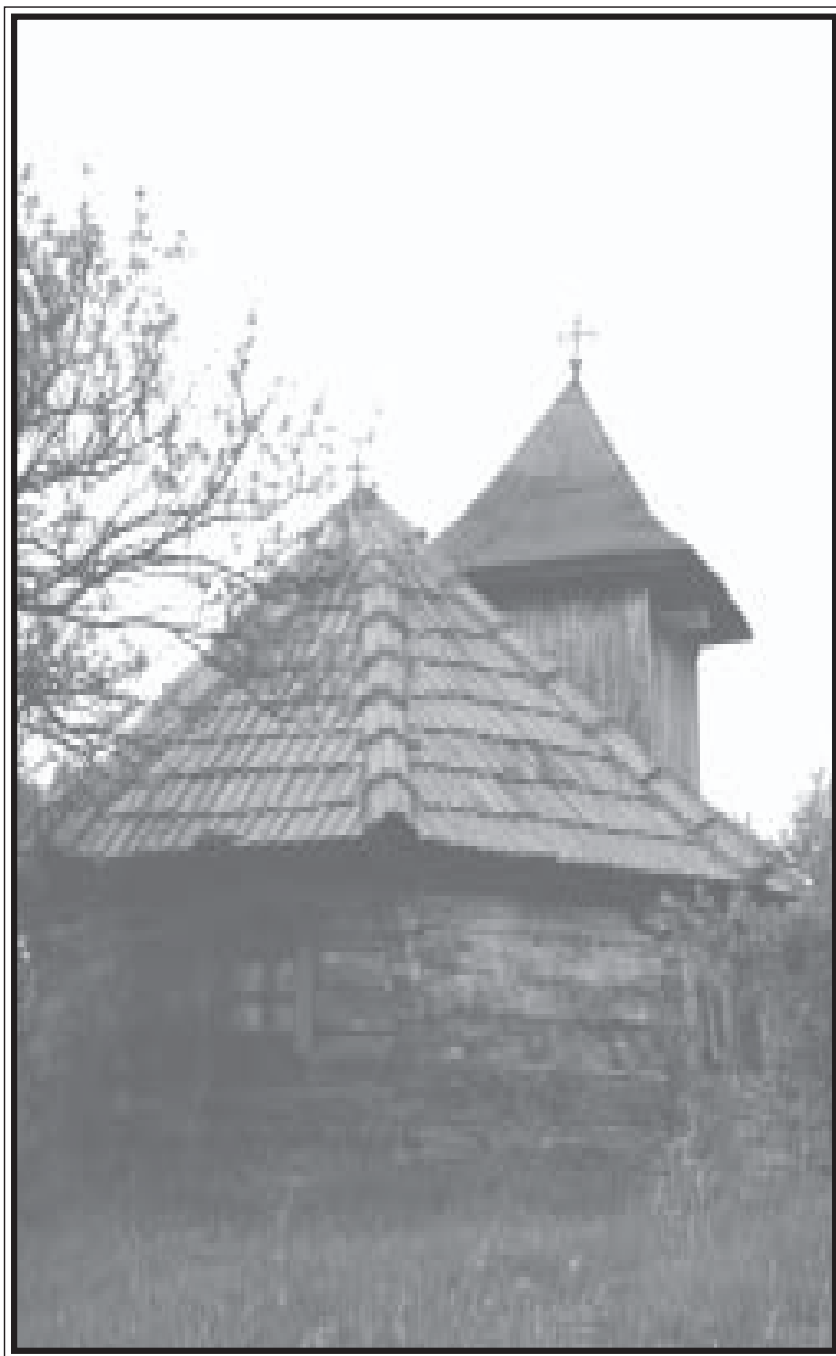
BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL MUNCELUL MIC

Cel mai nordic sat de „pădureni”, așezat pe platoul înalt al munților Poiana Ruscă, Muncelul Mic apare în documente abia pe la 1733 (C.Suciu, op. cit. vol., p.410), dar satul și biserica sunt, fără îndoială, mult mai vechi.

Lăcașul, cu hramul „Sf. Nicolae”, de dimensiuni modeste, are un plan arhaic, dreptunghiular, fără absidă, cu o singură intrare pe latura nordică, ca și biserica din satul vecin, Runcu Mic.

Cândva biserica a fost extinsă spre vest, probabil adăugându-i-se un pronaos, peste care s-a construit clopotnița, acum învelită, destul de neîndemânic, în tablă, de jos până sus, la vârful coifului conic. Învelitoarea acoperișului este din șiță.

În ultimii ani biserica a fost reparată, fiind ridicată pe o fundație din beton

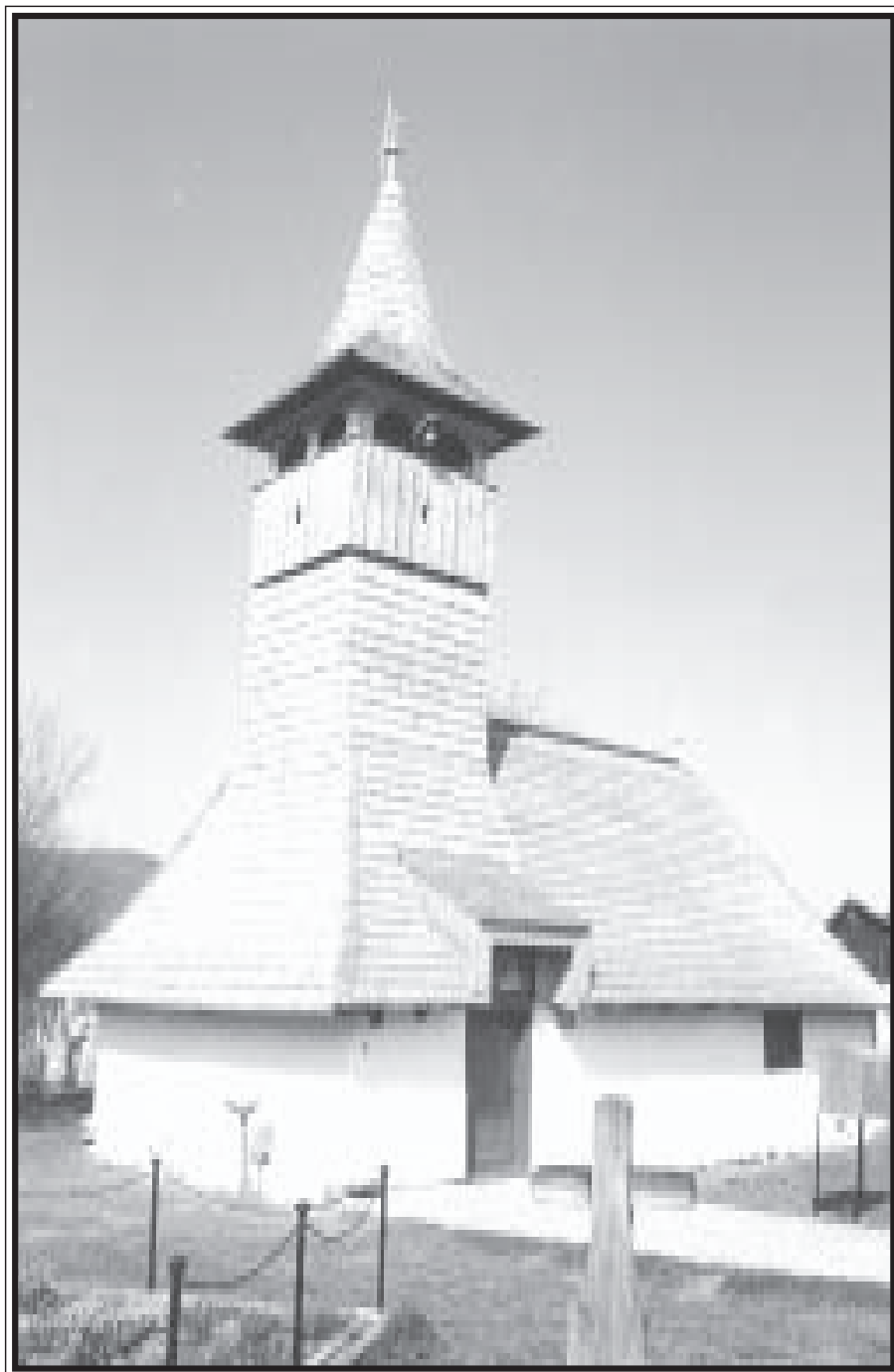
COMUNA VEȚEL

BISERICA DIN SATUL RUNCUL MIC

Satul apare pentru prima dată în documente la anul 1499 (poss.Ronk) iar mai târziu este pomenit cu toponime „Erdöhátrunk” ceea ce înseamnă în limba maghiară „Runcul Pădurenesc” (C.Suciu, op.cit..vol.I., p.88).

Biserica, așezată pe o coastă de deal ce oferă o priveliște încântătoare spre văile și culmile pe care se află satele de pădureni de la est și sud-est, are dimensiuni modeste. Planul este cel dreptunghiular , cu altarul nedecroșat, poligonal, cu trei laturi. Turnul scund și viguros, fără foișor, căptușit cu scândură este acoperit

de un coif piramidal, învelit, în ultimele decenii, cu tablă. Intrarea, scundă, este pe latura de nord, puține astfel de cazuri fiind întâlnite la unele biserici din Munții Apuseni. Deși vechea învelitoare de șită a acoperișului a fost înlocuită cu alta de țiglă și lăcașul a mai fost extins, spre vest, prin dimensiunile rămase modeste, materialul de construcție folosit, modul de îmbinare a bârnelor, planul edificiului și așezarea sa în vecinătatea vechilor cruci pădurenești, biserica din Runcu Mic păstrează o atmosferă arhaică.

COMUNA VEȚEL

BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVĂ” DIN SATUL VULCEZ

Satul Vulceș, atestat în documente la 1491 sub denumirea de „poss. Welcez”, toponim derivat cu sufixul –ez de la apel „vâlcea”, s-a contopit, în ultimele decenii, cu localitatea Vețel. (C. Suciș, op. Cit., vol.II, p.258).

Biserica, cu hramul „Cuvioasa Paraschivă”, prezintă un plan dreptunghiular, cu absida răsăriteană nedecroșată, poligonală, cu trei laturi. Singura intrare se află pe latura sudică a navei. Pereții bisericii au fost construiți din „grădele”, fiind, poate, singura biserică din județul Hunedoara de acest fel.

Scheletul bisericii a fost alcătuit din grinzi groase de stejar, așezate pe o fundație sumară din piatră brută. Între grinda de jos și cea de sus a pereților au fost fixați pari groși, între care s-au împletit nuiiele de alun, care apoi au fost tencuiți la interior și exterior. Turnul clopotniță este înalt, cu foișor și coif ascuțit, învelit în anul 2002, ca și întreg acoperișul, cu șită nouă. În pronaosul bisericii și în altar se păstrează pictură, pe tencuială. În lipsa unei cercetări științifice a edificiului, o datare antequem, 1795, o oferă clopotul. (I. Cristache –Panait, op. Cit., p.218).

COMUNA VORȚA

BISERICA „SFÂNTUL NICOLAE” DIN SATUL CERTEJUL DE JOS

Satul Certejul de Jos, ascuns în capătul Văii Dragului, printre dealurile acoperite cu livezi și holde de sub vârful Dedii (662 m.) din Munții Metaliferi, își merită pe deplin toponimul de origine forestieră. Denumirea evocă tehnica de defrișare prin curățirea copacilor, de jur împrejur, ca să se usuce, tehnică numită „certejit”, toponimul provenind din apelativul Certej, de origine slavă (Certez)-(M. Valea, Toponimie Hunedoreană, p. 178). Spre așezarea atestată documentar la 1468 („poss Chertez”, C. Suci, op. cit. V.I. p. 133) duce un drum, pietros pe alocuri, gloduros când se apropie de pârâu, cu siguranță același și în aceeași stare ca și în anul primei atestări.

Ca și la multe alte biserici de lemn hunedorene și în cazul lăcașului din Certejul de Jos, cu hramul Sf. Nicolae există tradiția aducerii acesteia de pe un deal din apropiere, numit „Dealul bisericii”

Planul lăcașului este cel arhaic, cu nava dreptunghiulară și capetele de la răsărit și apus poligonale, cu trei laturi, în continuarea navei. Deasupra pronaosului se ridică clopotnița înaltă, cu foisor în console și fleșă ascuțită, pe bază pătrată.

De-a lungul vremii lăcașul a trecut prin câteva reparații, care i-au afectat aspectul original: pe laturile de est, vest și sud, pereții au fost îmbrăcați, la exterior, cu

scândură, fleșa clopotniței și parțial clopotnița, au fost acoperite cu tablă, învelitoarea acoperișului, din șită, a fost înlocuită cu țiglă, pe latura sudică s-a adăugat un pridvor din scândură, închis, cu ferestre și ușă.

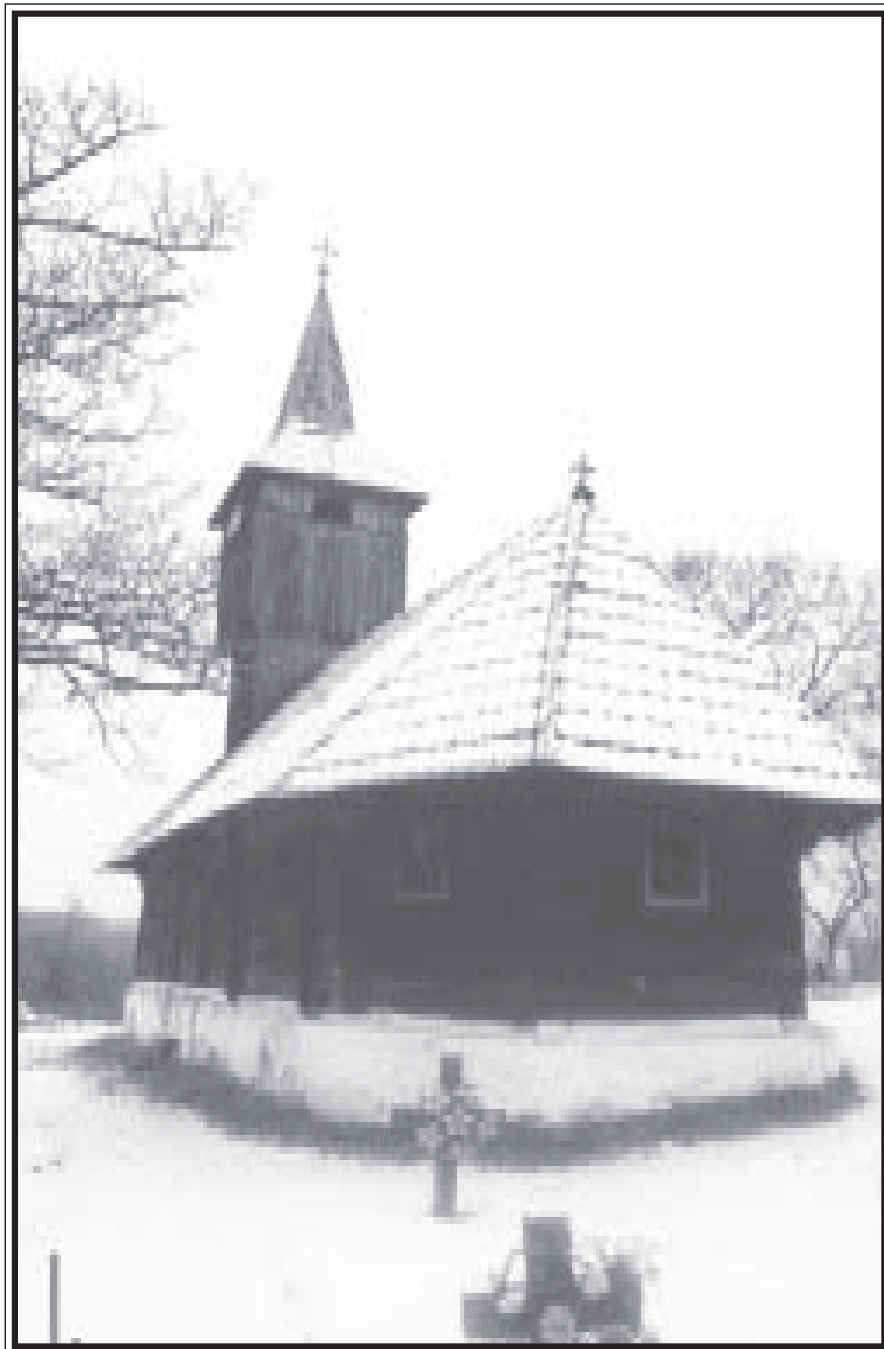
Momentul ridicării bisericii a fost consemnat pe un exemplar din Molitvelnic, București, 1729, care a aparținut lăcașului; „Biserica din Certej cu ajutorul lui Dumnezeu au ridicat la anul 1799”.

Împodobirea cu pictură a pereților a urmat după nouă ani de la construire. Pisania, cu frumoasă grafie, de pe tâmplă, consemnează evenimentul „Zugrăvit-s-au această Sf. biserică în zilele prea înălțatului împărat Franțiscus al doilea, fiind protopop locului Iosif Nemeș, la anul 1808”. Pictura a cărei coloritul pastelat, dominat de alburii, îi dau o luminozitate aparte, se datorește unuia dintre discipolii în arta penelului, ai lui Urean cel Tânăr din Valea Lungă.

În decembrie 2004 erau în curs lucrările de „renovare” a bisericii, peste pictura de certă valoare, se prindea în cuie o căptușeală din ghips-carton, existând intenția tencuirii la interior a edificiului și a repictării.

Deși valoarea istorică și artistică a bisericii din Certejul de Jos este evidentă, aceasta nu a fost cuprinsă nici în anul 2004 în lista monumentelor istorice, actualizată prin Ordinul nr. 2314/2004 a Ministrului Culturii și Cultelor.

COMUNA VORȚA

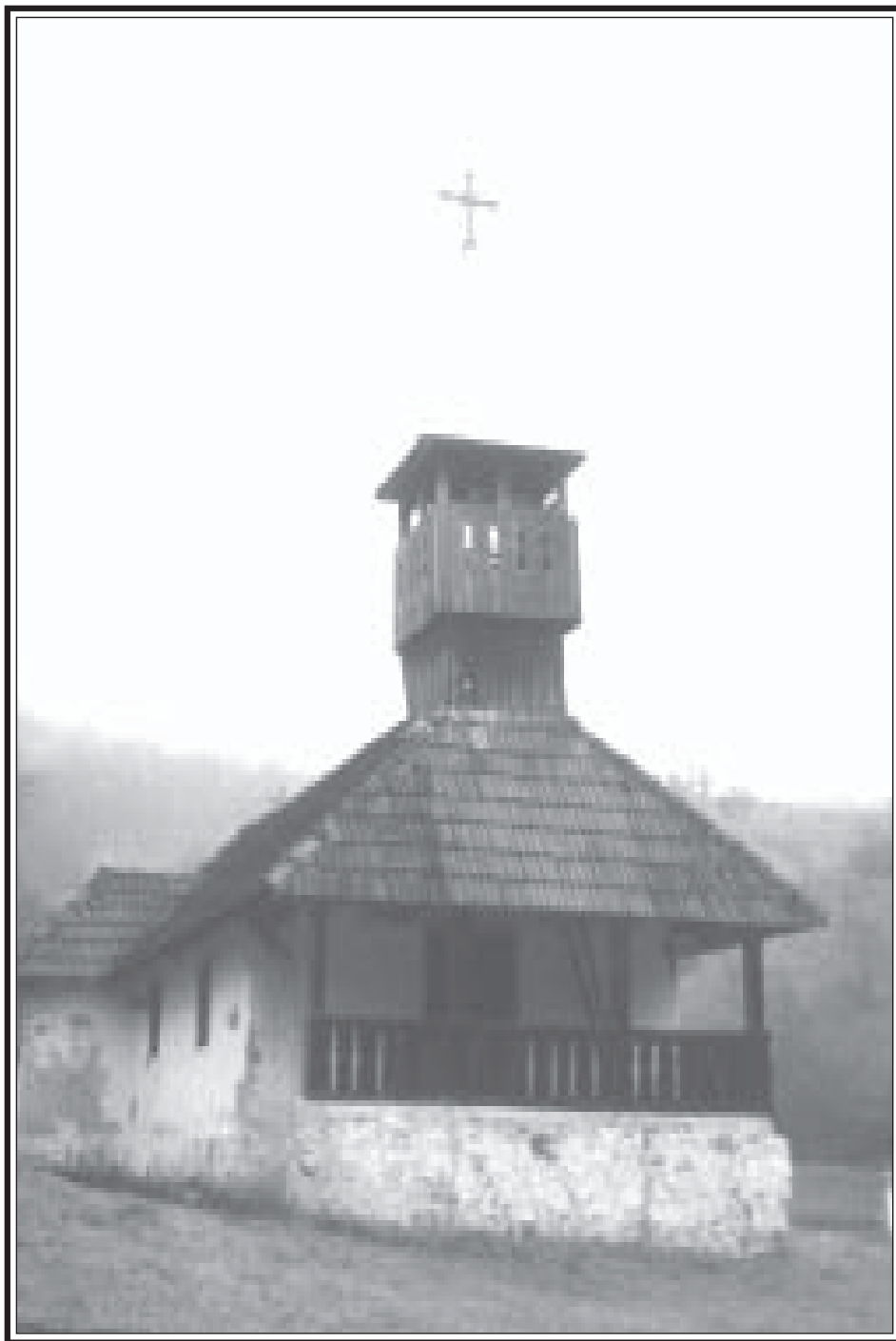
BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA” DIN SATUL COAJA

Biserica cu hramul „Cuvioasa Paraschiva” din satul Coaja a fost adusă din localitatea Brănișca în anul 1939.

Așezată pe una din multele culmi pe care este răspândit satul, atestat încă de la 1468 (C.Suciu, op.cit,vol.I,p.159),la locul numit „Runc”,bisericii i s-a rostuit o fundație înaltă, din piatră brută întărită cu mortar. Planul edificiului este cel dreptunghiular, cu capetele de est și vest nedecroșate, poligonale, cu trei laturi. Turnul, cu foișor în console și coif înalt, ascuțit, este

acoperit cu tablă. Probabil, după așezarea pe noul amplasament, interiorul lăcașului a fost căptușit cu scândură, probabil peste vechea pictură, din care se mai văd fragmente pe peretele despărțitor al altarului.

Dimensiunile bisericii, apropiate de cele de la Târnavă și Târnavița, tipul de plan precum și prelungirile grinzilor superioare până sub strașină, amintind arhaica formă „cap de cal” pledează pentru datarea în secolul al XVII-lea a construcției (I. Cristache – Panait, op. cit. p. 223)

COMUNA VORȚA

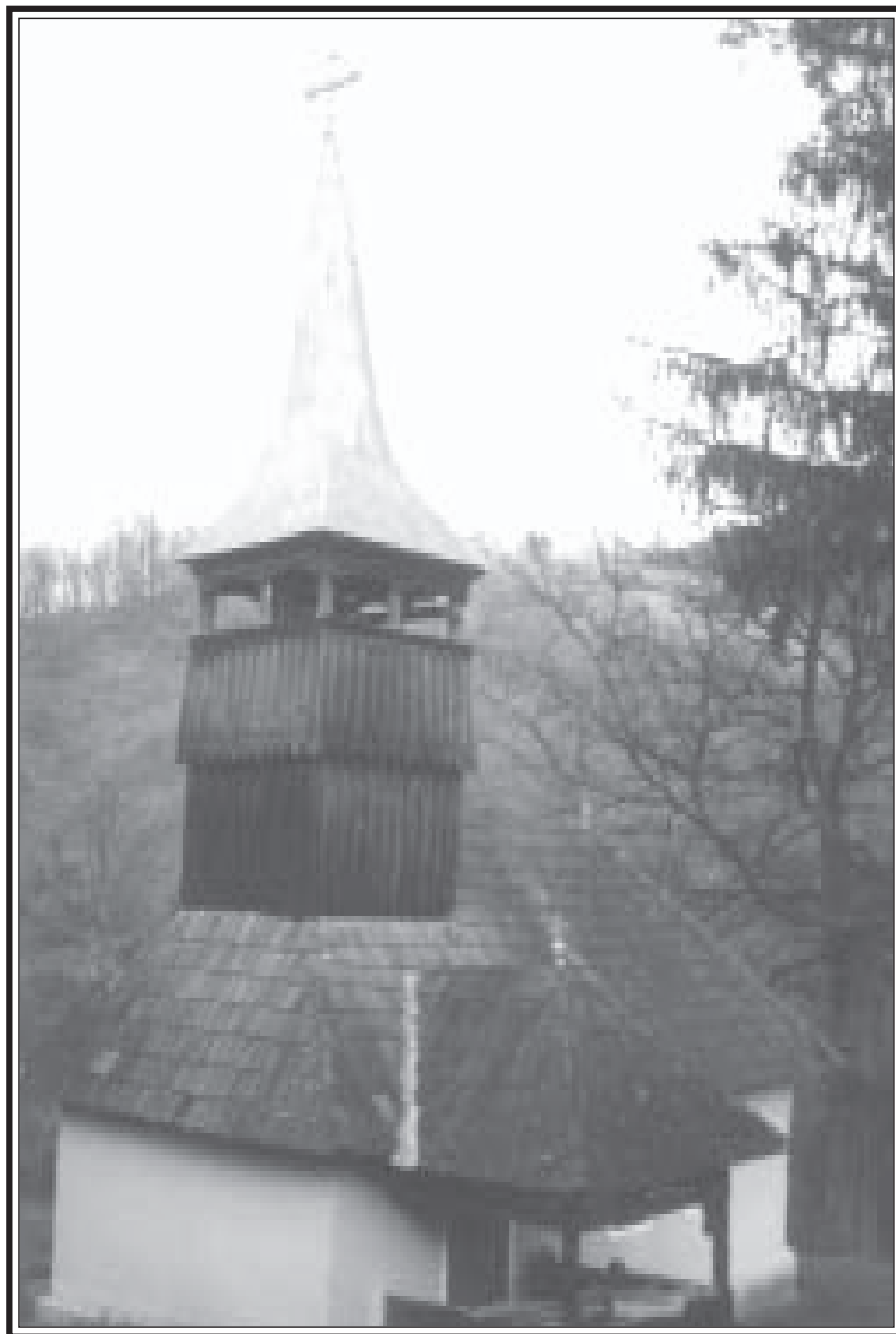
BISERICA DIN SATUL DUMEȘTI

Așezarea de pe Valea Dumeștiului , atestată documentar la 1482 („poss Domws” C. Suci, op. cit. V.I. p. 214), se află într-un avansat proces de depopulare.

Biserica, așezată în lunca râului , pe o fundație înaltă de piatră, prezintă o formă de plan neobișnuită pentru bisericile vechi de lemn, și anume cea de cruce. Nava este dreptunghiulară , cu o absidă răsăriteană nedecroșată, poligonală, cu trei laturi, și două mici abside laterale , adăugate pe partea de sud și vest, poligonale,

cu trei laturi. Clopotnița , scundă dar suplă, cu foișor deschis pe console, împodobită cu trafor, are un coif poligonal, pe bază pătrată, învelit cu tablă. Învelitoarea acoperișului este din țigla. Lăcașul a fost tencuit , atât la exterior cât și la interior . Pe latura de vest se află un pridvor larg, deschis.

Apreciem ca perioadă de ridicare a edificiului , sfârșitul secolului al XIX-lea.

COMUNA VORȚA

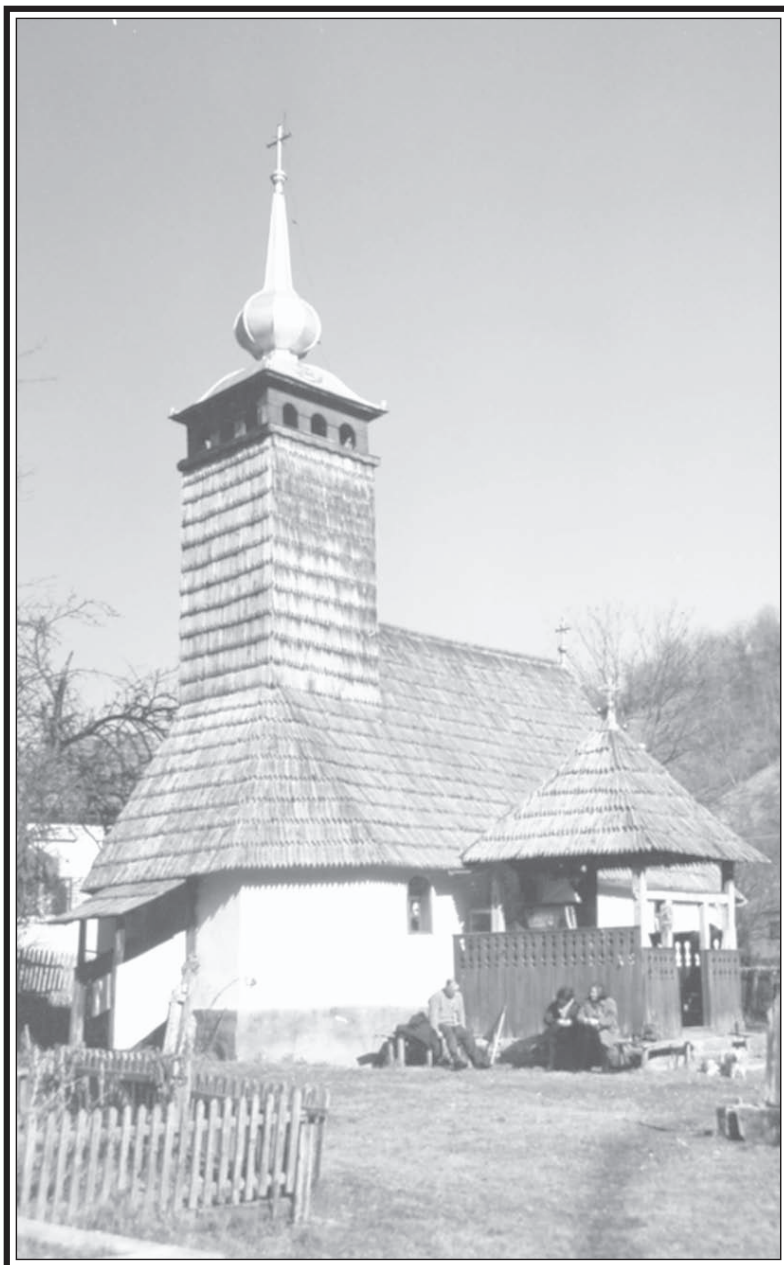
BISERICA „SFINȚII VOIEVOZI” DIN SATUL LUNCȘOARA

Așezată pe un deal, între un brad falnic și un stejar uriaș, la marginea dinspre Dumești a satului Luncșoara, biserica cu hramul „Sf. Voievozi”, în pofida intervențiilor ce i s-au adus, lasă să se presupună că vremea ridicării sale este pragul secolului al XVII-lea. Forma de plan, cu navă dreptunghiulară și altar în prelungire, poligonală, cu trei laturi, este arhaică, iar dimensiunile modeste. (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 223)

Deasupra pronaosului se ridică o clopotniță viguroasă, cu foișor deschis pe arcade și coif înalt,

poligonal, pe bază pătrată. În dreptul singurei intrări, cea de pe latura sudică, a fost construit un pridvor deschis, larg.

Repetatele lucrări de renovare ale lăcașului – ultima desfășurându-se în toamna anului 2004-au adus unele modificări înfățișării originare; învelitoarea, din șită, a fost înlocuită cu țiglă, pereții au fost tencuiți la exterior iar la interior au fost îmbrăcați în carton, existând intenția tencuirii și la interior, pentru a fi apoi pictată.

COMUNA ZAM

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIL” DIN SATUL ALMAȘ-SĂLIȘTE

Satul aflat în partea de sus a văii Almașului a fost atestat documentar încă de la 1468 (poss. Zelesthe, C. Suciu, op. cit. V.I. p. 31). Abia pe la începutul secolului al XIX-lea localitatea se va numi Almaș – Săliște, probabil pentru a o deosebi de alte încă vreo cinci așezări din județ ce se numeau „Săliște”.

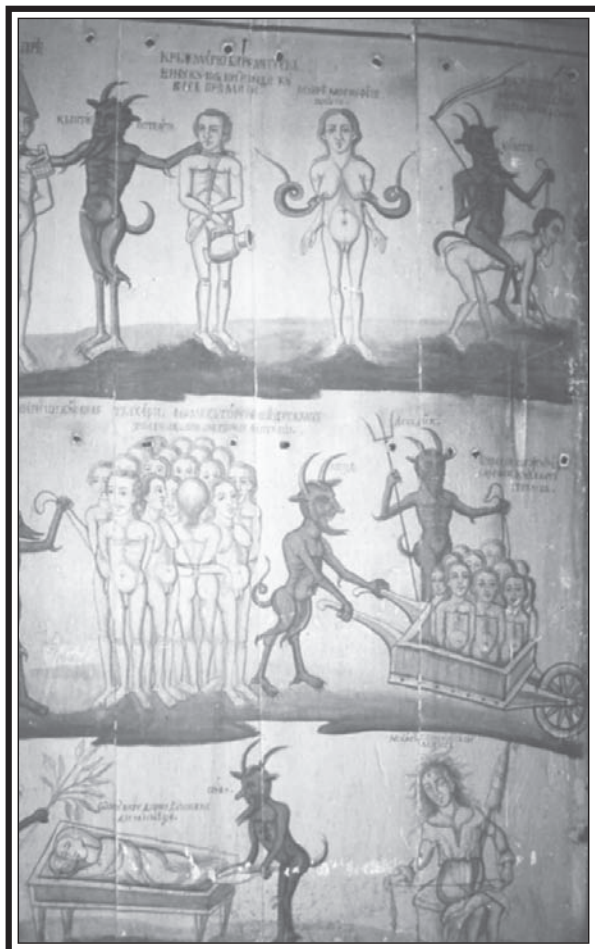
Biserica, cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”, așezată într-o ogradă largă pe la mijlocul satului, la confluența dintre valea ce coboară de sub Vf. Rotundului și Valea Almașului, este de dimensiuni modeste.

Pereții din lemn, tencuiți la exterior și spoiți cu var înscriu planul dreptunghiular, cu capătul răsăritean semicircular și cel apusean poligonal, cu trei laturi.

Deasupra pronaosului se ridică clopotnița înaltă și viguroasă, îmbrăcată în șiță până sub foișorul deschis, pe console cu fleșa de factură barocă, cu bulb, învelită în tablă lucitoare. Intrarea de pe partea de vest este protejată de o polată pe pilaștrii iar în dreptul ușii de pe latura sudică s-a adăugat un pridvor deschis. Acoperișul bisericii este învelit cu șiță.

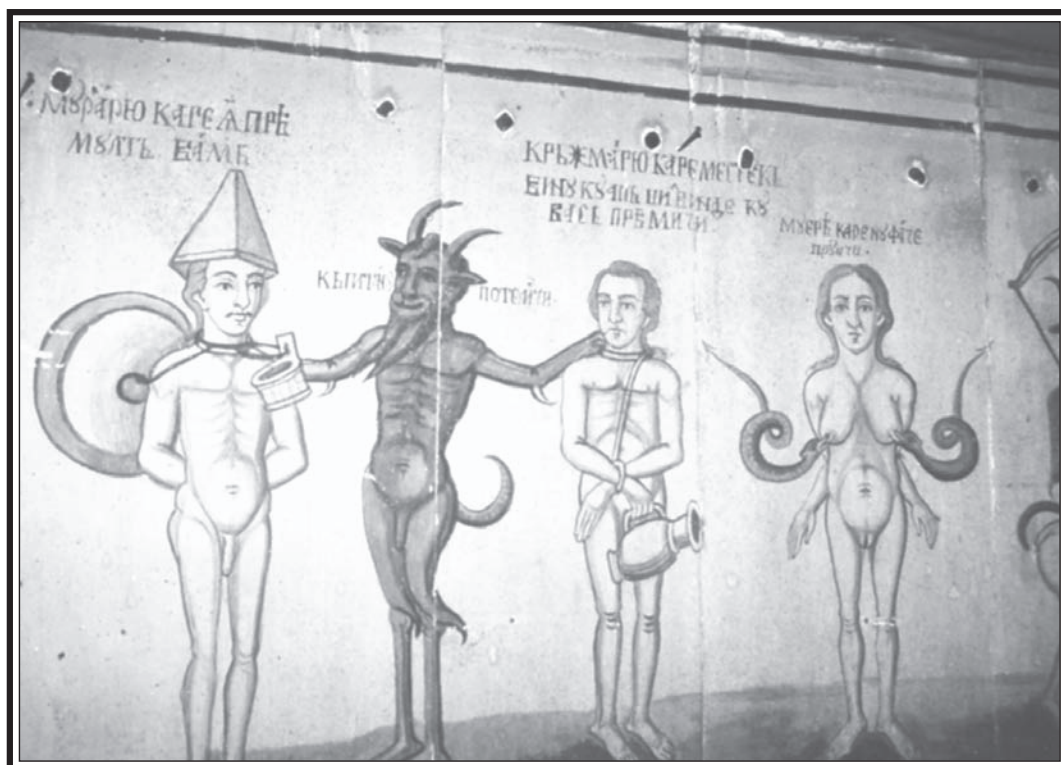
Anul construirii bisericii nu se știe, dar apreciem că a fost ridicată pe la mijlocul celui de-al XVII-lea veac.

Decorația pictată, ce-și păstrează prospețimea, tonicul, vigoarea și harul narativ, a fost realizată în anul 1819, numele zugravului rămânând din păcate anonim. Din decorul pictat un interes aparte revine „Judecății de

Apoi”, una dintre cele mai ample, viguroase și „lumești” interpretări a acesteia și în care elementele de critică a necinstei și in justiției sociale răzbat în nota generală de haz. Damnații sunt distribuiți pe trei registre , astfel, în cel de sus „morariu care ia prea multă vamă” și „crijmariu care mestică vinul cu apă și-l vinde cu vase prea mici” sunt înhățați de dracul „Căpitan Potelici”, „muierea care nu face prunci” are sânii încolăciți de șerpi, „vrăjitoarea care scoate pe dracu, și-l trimite în slujbă” este reprezentată ducându-l în spate pe dracul Cocoti. În registrul mijlociu dracul Râija are în grijă „curvarii și curvele, tâlharii, fermecătoarele și descântătoarele laptelui”. Dracul Noțea duce cu roaba , ajutat de Deneadic „biraele și jurații care fac judecată strâmbă”. În cel de-al treilea registru , dracii Căfu și Pufu au în grijă „ omu care doarme duminică dimineață”, „muierea somnoroasă și lenioasă”, (cu o autentică cămașă țărănească) ce întregeste ansamblul răufăcătorilor. (I. C ristache-Panait, op. cit. p. 220)

Pictura murală de la Almaș Săliște, la care se alătură aceea a tâmplei, constituie în studiul evoluției artei moderne din Transilvania, o lucrare de referință dintre cele mai importante (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 230).

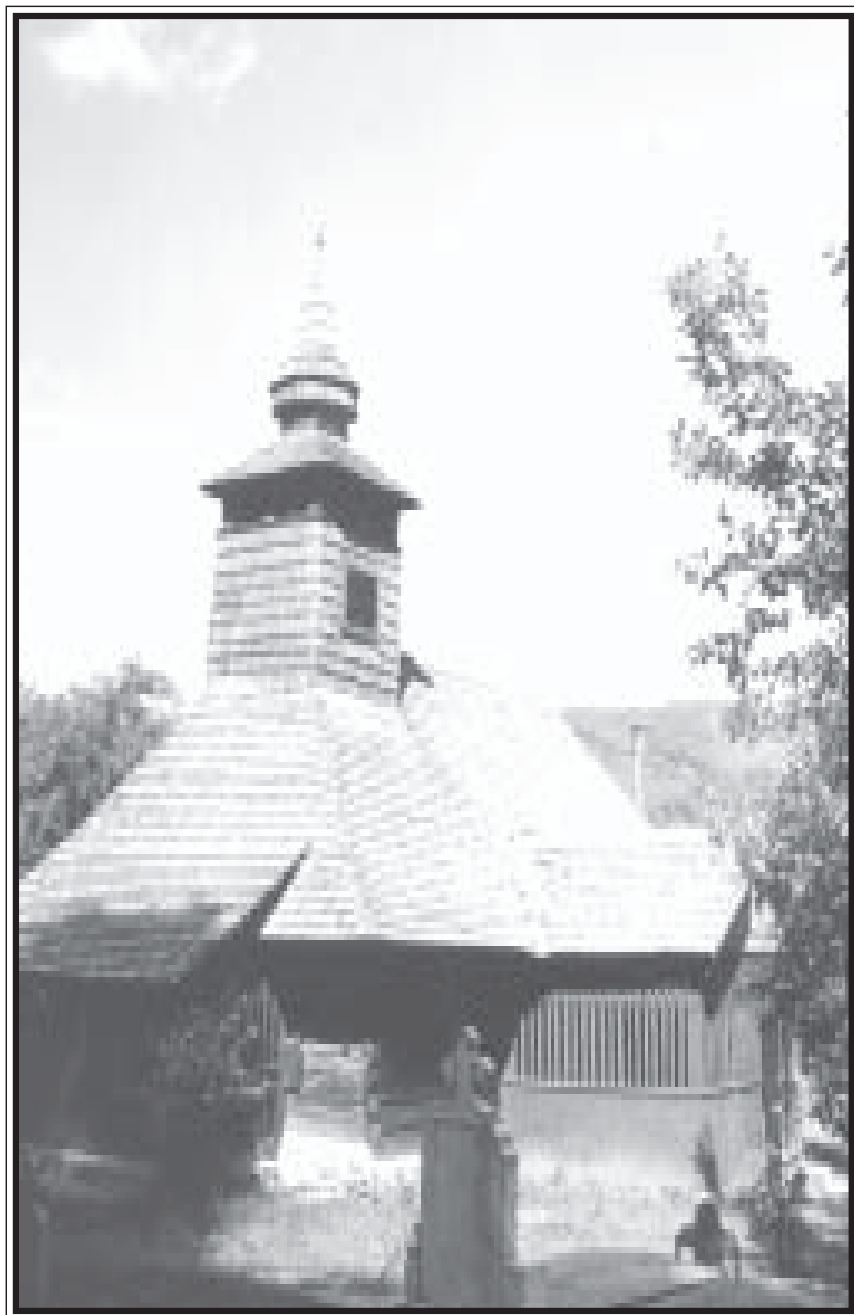

COMUNA ZAM

BISERICA DIN SATUL ALMĂȘEL

Biserica din satul Almășel (1468 poss Almaș C. Suci, op. cit. vol. I p. 32) a fost construită la începutul secolului XX-lea preluând de la înaintașa sa , aflată pe o coastă de deal, dincolo de Valea Almășelului , nu numai mare parte din bârne, ușile împărătești și catapeteasma,

ci, probabil, și forma de plan, dreptunghiulară, cu absida nedecroșată , poligonală cu trei laturi. Deasupra pronaosului se ridică o clopotniță scundă, cu foișor deschis, pe console și o fleșă scurtă, învelită cu tablă.

COMUNA ZAM

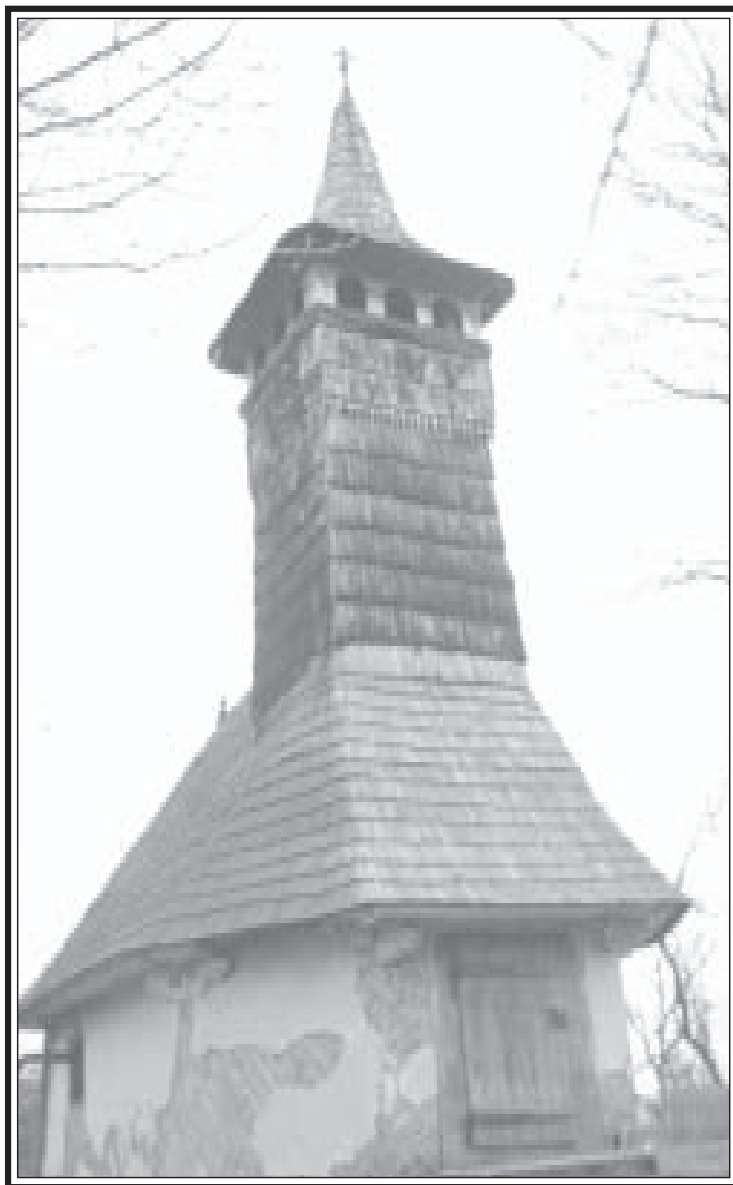
BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL CERBIA

La marginea dinspre vale a satului cu nume atât de frumos –Cerbia- sat atestat documentar la 1468 ca „poss.Cherbinye”, (toponim ce ar putea proveni de la cerbine sau cerbie –soața cerbului) se află o mică bisericuță de lemn cu hramul „Sf. Arhangheli”- (C. Suci, op. cit., vol.I, p.131).

Data construirii, 1694, a fost dăltuită pe cadrul ușii de pe sud. Forma de plan a pereților, dreptunghiulară, cu altarul, în prelungirea navei, poligonal cu trei laturi, în

dimensiuni modeste, întâlnite la ctitoriile în lemn ale secolului al XVII-lea, susțin vârsta monumentului (I.Cristache-Panait, op. cit., p.231) Pentru a proteja cele două intrări, dinspre sud și dinspre vest, în ultimele decenii, au fost adăugate două pridvoare închise, care știrbesc, oarecum, farmecul și echilibrul monumentului. Turnul- clopotniță este suplu, dar viguros, cu foișor în console și o fleșă cu bulb.

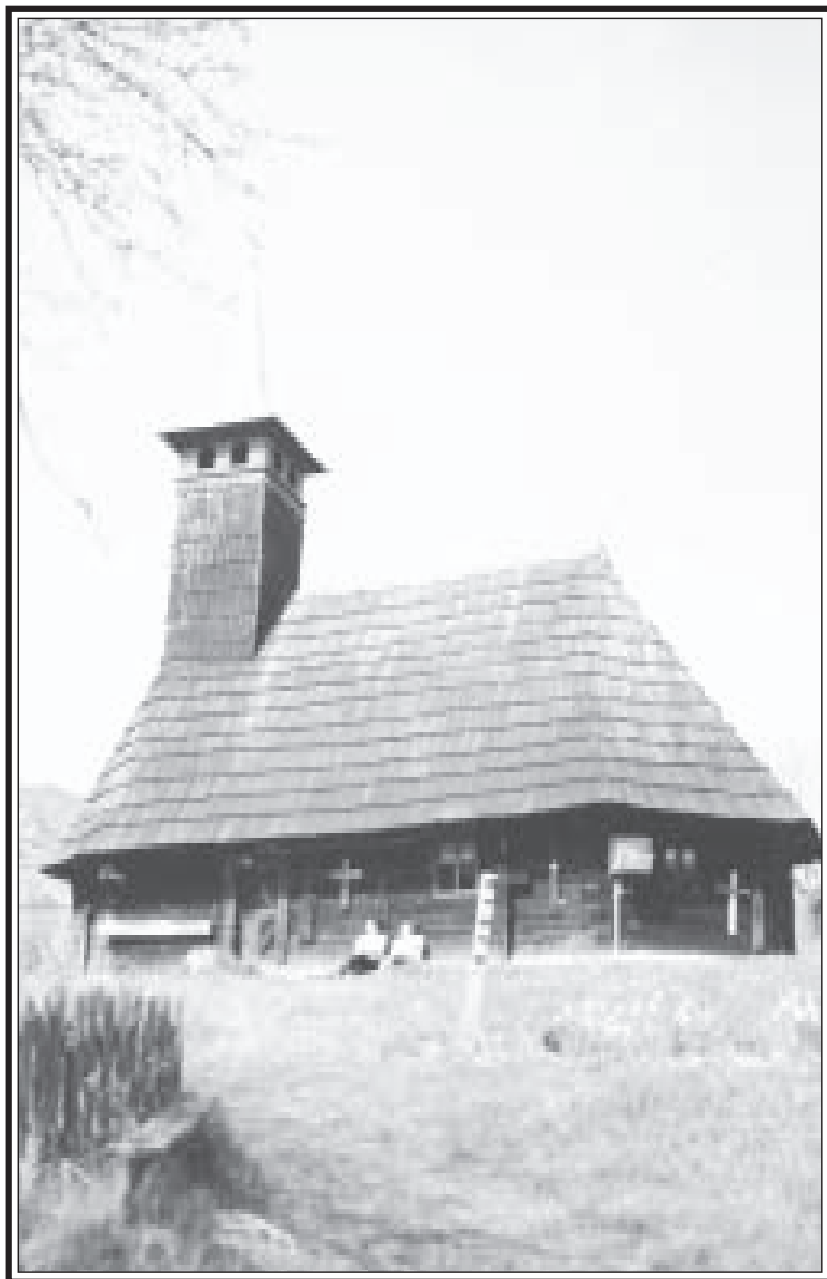

COMUNA ZAM

BISERICA „SFINȚII ARHANGHELI” DIN SATUL DELENI

Deleniul era cândva un crâng al satului Brășeu (atestat documentar la 1750, C. Suci, op. cit. vol. I, p. 103), la fel ca și actualul sat Valea. Casele, izolate sau în grupuri de două-trei, sunt risipite pe o mare suprafață, pe dealurile nesfârșite ce alcătuiesc zona înaltă a Munților Metaliferi, cu înălțimi cuprinse între 700 și 800 m. Mare parte din zecile de gospodării ce formează așa-zisul sat Deleni nu mai sunt locuite, oamenii și-au găsit alte rosturi prin satele de pe valea Mureșului sau a Crișului Alb sau chiar mai departe, prin Banat. Mai vin să-și culeagă prunele sau merele și să-și facă țuica ori să-și petreacă câteva zile de concediu. Accesul spre sat este anevoios, fie dinspre Almaș-Săliște, fie dinspre Căzânești, drumul este accesibil doar căruțelor, tractoarelor și doar pe vreme bună, autovehiculelor de teren. Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli”, așezată pe un deal, înconjurată de frasinii,

este de mici dimensiuni (aproximativ 8 m. lungime și 4 m. lățime) forma pereților fiind cea dreptunghiulară, cu capetele de est și vest poligonale, cu trei laturi. Deasupra pronaosului se ridică o clopotniță înaltă, zveltă, cu foișor elegant, în console, cu fleșă ascuțită. Atât clopotnița cât și acoperișul sunt acoperite cu șită. La exterior, biserica a fost tencuită cu lut amestecat cu pleavă. De remarcat ancadramentul intrării din pronaos în naos, împodobit cu un chenar pe motivul frunzei, meșteșugit sculptat. Deși pe una din bârne, la interior, se păstrează câteva motive ornamentale pictate, credem că edificiul nu a fost împodobit la interior cu pictură. În prezent tâmpla este împodobită cu xilogravuri și icoane pe sticlă, (Sf. Nicolae și Sf. Arhangheli) de bună factură. O dotare antequem 1813 o oferă clopotul, dar biserica, prin forma planului și dimensiunile normale, ar putea fi din secolul al XVII-lea.

COMUNA ZAM

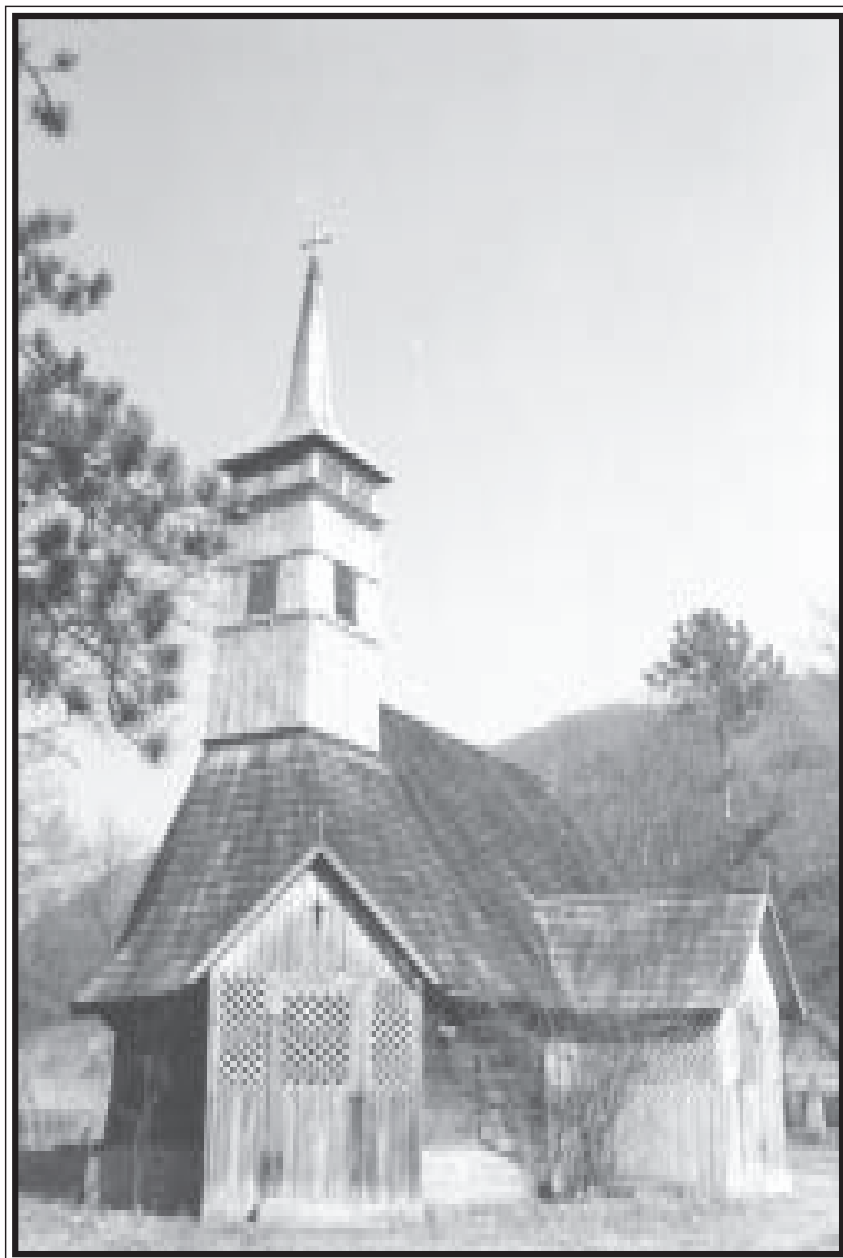
BISERICA „ÎNĂLȚAREA DOMNULUI” DIN SATUL MICĂNEȘTI

Biserica cu hramul „Înălțarea Domnului” așezată pe „Dealul bisericii” domină prin silueta sa zveltă, satul Micănești, atestat documentar încă de la 1468 (poss. Mikafalwa, C. Suci, op. cit. VII. p. 395)

Data pisaniei din altar, 1761, îi fixează începutul. Pereții construiți din bârne de gorun, îmbinate în „coadă de rândunică” și „melci” descriu arhaicul plan dreptunghiular, cu capetele de răsărit și apus poligonale, cu trei laturi. Clopotnița înaltă și suplă, învelită cu șifă până sub foișorul deschis, pe console, se continuă cu fleșă cu baza pătrată, înaltă și subțire, învelită cu tablă. Acoperișul, cu pante ale căror muchii respectă traseul pereților, este învelit cu șifă. De curând, biserica a fost

reparată, consolidându-i-se fundația iar pardoseala a fost înlocuită.

Pentru arta penelului transilvănean de la mijlocul sec. al XVIII-lea, biserica de la Micănești oferă o remarcabilă mărturie. Momentul săvârșirii picturii-1761-ca și numele ctitorilor, sunt cuprinse în pisania de pe latura de nord a altarului. Scrisul legendelor, al pomelnicului ctitoricesc este același iscusit cărturar, căruia i se atribuie și pictura, popa Ioan din Deva, ea alăturându-se pentru vremea dată, prima jumătate a deceniului șapte, podoabei de desen și culoare cu care a înfrumusețat ctitoria de la Runcșor, de peste dealuri (I. Cristache-Panait, op. cit. p. 233).

COMUNA ZAM

BISERICA „SFINȚII APOSTOLI” DIN SATUL POGĂNEȘTI

Satul Pogănești, ca și celelalte sate de pe valea Almașului-Cerbia, Micănești, Almaș-Săliște este atestat documentar la anul 1468 (C.Suciu, op. cit.vol.II,p. 50)

Biserica, cu hramul „Sf.Apostoli” este așezată în lunca joasă și umedă a pârâului Almaș, la oarecare depărtare de sat, o amplasare neobișnuită pentru un astfel de lăcaș.

Tradiția păstrată spune, de altfel, că biserica a fost adusă de pe un deal, în urmă cu vreo două sute de ani.

Planul lăcașului este cel dreptunghiular, cu capetele poligonale, cu cinci laturi. Clopotnița este înaltă, cu foișorul acum închis cu grilaje și fleșă ascuțită, învelită cu tablă zincată. În urmă cu aproximativ două decenii ,

biserica a fost reparată , fiind ridicată pe o fundație de beton, prilej cu care i s-au adăugat două mici pridvoare din scândură, unul deasupra intrării sudice, iar altul, pentru a proteja intrarea dinspre vest, lipit de una din laturile pronaosului, ceea ce dă o înfățișare ciudată și inestetică lăcașului.

Interiorul bisericii a fost căptușit scânduri, care acoperă probabil fragmente de pictură murală.Ușile împărătești, cu chipurile apostolilor Petru și Pavel sunt realizate spre sfârșitul sec .XVIII-lea, posibil de Nicolae de la Lupșa Mare.

Prima ridicare a lăcașului cea de pe deal, de unde a fost strămutată aici, s-a petrecut, probabil, după mijlocul veacului al XVII-lea. (I. Cristache-Panait, op. cit., p.234).

COMUNA ZAM

BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA” DIN SATUL SĂLCIVA

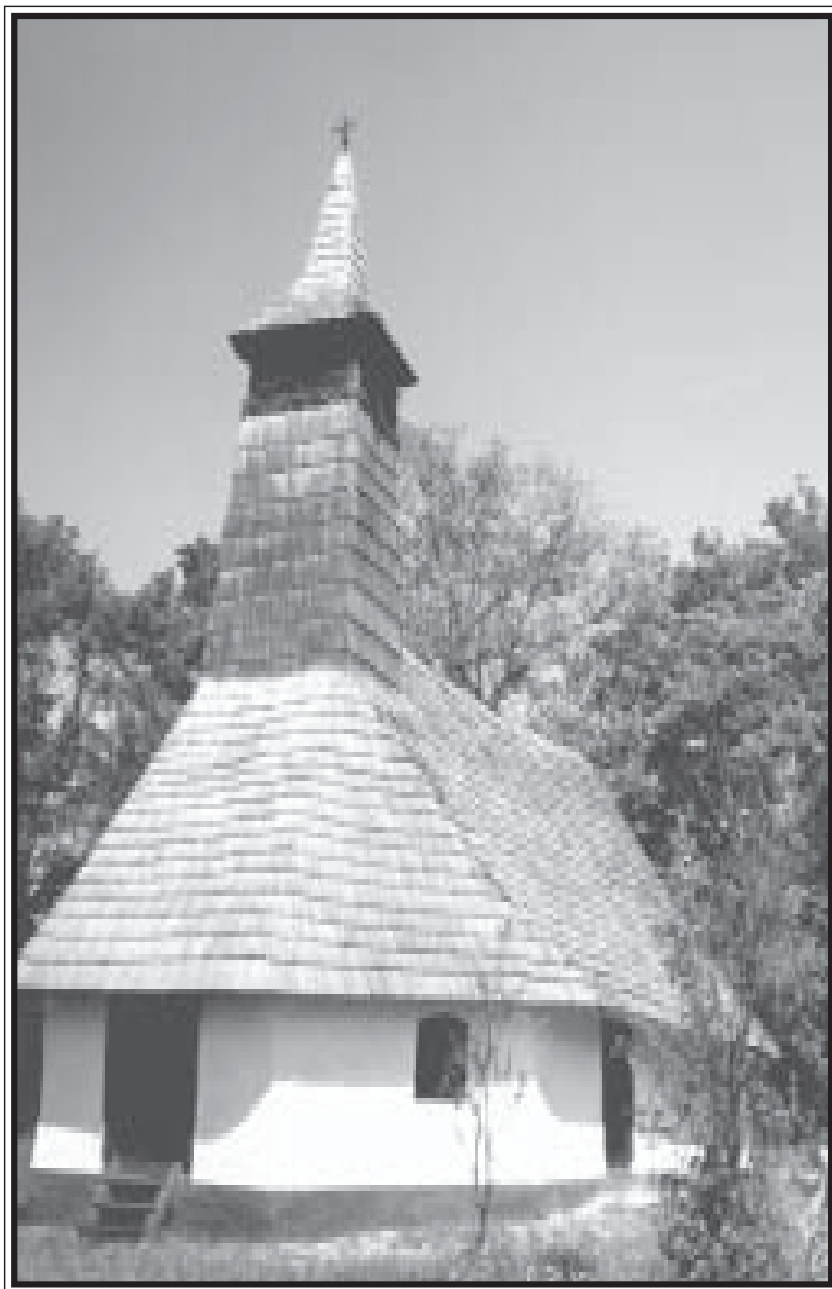
Biserica cu hramul „Cuvioasa Paraschiva”, a fost ridicată la începutul sec. al XIX-lea. Pereții, de proporții monumentale, înfățișează un plan dreptunghiular, cu absida altarului nedecroșată poligonală, cu cinci laturi. Clopotnița, de deasupra pronaosului, suplă și scundă, căptușită cu scândură, are un acoperiș cu forme volumetrice baroce, căruia înlocuirea șitei cu tablă în anul 1929, i-a răpit din farmec (I. Cristache-Panait op. cit. p. 237).

Impresionantul ansamblu de pictură murală, o adevărată biblie în imagini, precum și pisaniile, îi întregesc istoria. În altar, lângă chipul arhidiaconului Stefan, este scris „Această sfântă biserică s-au zugrăvit de mâna mea Nicolae Bădău din Lupșa Mare în zilele împăratului nostru Francisc. S-a gătat în 1811 luna iulie”.

Din păcate după construirea, mult prea aproape de monumentala ctitorie de lemn, a unei biserici noi, din zid, cu o arhitectură prea puțin inspirată, vechiul locaș a fost părăsit. Învelitoarea acoperișului amplu, cu pante mari, din șită, este în mare parte distrusă, ploaia și zăpada pătrunzând în voie și distrugând iremediabil valoroasa pictură a zugravului de la Lupșa Mare.

Ferestrele sunt sparte, vântul, ploaia și fulgii de zăpadă distrugând ce a mai rămas din mobilierul interior și veșmântul pictat al bisericii din Sălciva.

După ce că suntem săraci, risipim valori fără egal, lăsate în paza ploilor, a vântului și a indiferenței condamnable ale unei instituții județene denumite, parcă în disprețul realității, „a culturii și cultelor”.

COMUNA ZAM

BISERICA „SFÂNTUL IOAN BOTEZĂTORUL” DIN SATUL ZAM

Adăpostită după niște dealuri ce străjuiesc valea Mureșului, în vatra veche a satului Zam, atestat încă de la 1407 (C.Suciu, op.cit. VII,p.26), se află biserica cu hramul „Sf.Ioan Botezătorul”.

Planul monumentului este cel străvechi, dreptunghiular, cu partea dinspre răsărit nedecroșată, poligonală cu cinci laturi și cea de la apus poligonală, cu trei laturi. Deasupra pronaosului se ridică clopotnița suplă, cu un mic foișor și coif scurt, ascuțit, învelite în șifă, la fel ca și acoperișul destul de înalt al edificiului.

Biserica poate fi datată antequem 1717, dată înscrisă pe unul din clopotele aflate în clopotnița de

lemn alăturată edificiului. În pronaos se află fragmente dintr-o pictură așternută pe bârne în prima parte a sec.XVIII-lea.

În restul lăcașului decorul pictat a fost executat pe o căptușeală de scânduri, așezată pe bârne, înainte de 1793, de către zugravul Nicolae de la Lupșa Mare (I.Cristache – Panait, op.cit.,p.227)

În anul 1793 biserica a fost renovată, prilej cu care s-au eecutat ferestre mari, largi, s-a străpuns peretele vestic pentru montarea ușii de la intrarea femeilor și s-a tencuit biserica la exterior.

Lista Bisericilor de lemn – monumente istorice din județul Hunedoara,
conform anexei la Ordinul nr. 2314/2004 a Ministerului Culturii și Cultelor

Nr. crt.	Cod.LMI 2004	Denumire	Localitate	Datare
1.	HD-II-m-B-03235	Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”	Sat ABUCEA, com.DOBRA	Sec.XVIII
2.	HD-II-m-B-03236	Biserica de lemn „Sf.Arhangheli”	Sat ALMAȘ-SĂLIȘTE, com.ZAM	Sec.XVIII
3.	HD-II-m-B-03237	Biserica de lemn „Sf.Nicolae”	Sat ALMAȘU MIC, com.PEȘTIȘU MIC	Sec.XVIII
4.	HD-II-m-A-03238	Biserica de lemn „Af.Arhangheli”	Sat ALMAȘU MIC DE MUNTE; com.BALȘA	Sec.XVIII
5.	HD-II-M-B-03239	Biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului”	Sat ALUN, com.BUNILA	Sec.XVIII
6.	HD-II-m-A-03244	Biserica de lemn „Sf.Nicolae”	Sat BASARABASA, com.VAȚA DE JOS	Sf.sec.XVII
7.	HD-II-m-A-03256	Biserica de lemn „Buna Vestire”	Sat BIRTIN, com.VAȚA DE JOS	1690
8.	HD-II-m-B-03258	Biserica de lemn „Pogorârea Sf. Duh”	Sat BOIA BĂRZIL, com.VEȚEL	Sec.XVIII
9.	HD-II-m-A-03259	Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”	Sat BOIU DE JOS, com.GURASADA	Mij.sec.XVII
10.	HD-II-m-B-03261	Biserica de lemn „Sf.Gheorghe”	Sat BOZ, com.BRĂNIȘCA	Sec.XVIII
11.	HD-II-M-B-03269	Biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului”	Sat BRĂDĂȚEL, Com. BURJUC	Sec.XIX
12.	HD-II-m-A-03271	Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”	Sat Brăznic, Com ILIA	1650-1700
13.	HD-II-m-A-03272	Biserica de lemn „Sf.Dumitru”	Sat Bretea Mureșană, com.ILIA	1653
14.	HD-II-m-B-03273	Biserica de lemn „Sf.Arhangheli ,	Sat BULZEȘTII DE JOS, com.BULZEȘTII DE SUS	Sec.XIX
15.	HD-II-m-B-03274	Biserica de lemn „Sf.Ioan Gură de Aur”	Sat BULZEȘTII DE JOS, com.BULZEȘTII DE SUS	Sec.XIX
16.	HD-II-m-A-03279	Biserica de lemn „Nașterea Maicii Domnului”	Sat CĂBEȘTI, com.BRĂNIȘCA	1673, refacere 1864
17.	HD-II-m-A-03285	Biserica ortodoxă de lemn „Sf.Nicolae”	Sat CĂRACI, com. BAIA DE CRIȘ	Sec. XVIII
18.	HD-II-m-A-03286	Biserica de lemn „Sf.Arhangheli”	Sat CĂRMĂZĂNEȘTI, com.GURASADA	1725
19.	HD-II-m-A-03287	Biserica de lemn „Pogorârea sf.Duh”	Sat CĂZĂNEȘTI, com.VAȚA DE JOS	Sec.XVIII, mărită sec.XIX
20.	HD-II-m-A-03291	Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”	Sat GHERGHEȘ, com.CĂRJIȚI	Sf.sec. XVII
21.	HD-II-m-A-03297	Biserica de lemn „Buna Vestire”	Sat CIUNGANI, com.VAȚA DE JOS	1600
22.	HD-II-m-A-03305	Biserica de lemn „Sf.Nicolae”	Sat CURECHIU, com. BUCUREȘCI	1785
23.	HD-II-m-A-03306	Biserica de lemn „Sf.Arhangheli”	Sat DĂNULEȘTI, com.GURASADA	Sf.sec.XVII- inc.sec.XVIII
24.	HD-II-m-B-03310	Biserica de lemn „Sf.Nicolae”	Sat DOBROȚ, com.TOMEȘTI	Sec.XIX
25.	HD-II-m-B-03311	Biserica de lemn „Adormirea maicii Domnului”	Sat DUMBRAVA DE JOS, com.RIBIȚA	Sec.XIX
26.	HD-II-m-B-03312	Biserica de lemn „Nașterea Domnului”	Sat DUMBRAVA DE SUS, com. RIBIȚA	Sec.XIX
27.	HD-II-m-A-03313	Biserica de lemn „Sf.Nicolae”	Sat DUMBRĂVIȚA, com.ILIA	Sec.XVII

28.	HD-II-m-B-03314	Biserica de lemn „Pogorârea Sf. Duh”	Sat FURCȘOARA, com. BRĂNIȘCA	Sec. XIX
29.	HD-II-m-A -03319	Biserica de lemn „Sf.Arhanghelii”	Sat GIALACUTA, com.BRĂNIȘCA	Mij.sec.XVII
30.	HD-II-m-A-03320	Biserica de lemn „Sf.Gheoghe”	Sat GODINEȘTI, com.ZAM	Sec.XVIII
31.	HD-II-m-A-03321	Biserica de lemn „Duminica Florilor”	Sat GOTHATEA, com. GURASADA	Sec.XVII
32.	Hd-II-m-B-03337	Biserica de lemn „Buna Vestire”	Sat HARTĂGANI, com.BĂIȚA	Sf.sec.XVIII
33.	HD-II-m-B-03338	Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”	Sat HĂRĂPEIA, com. VEȚEL	Sec.XVIII
34.	HD-II-m-A-03356	Biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului”	Sat LĂPUGIU DE JOS, com.LĂPUGIU DE JOS	1765
35.	HD-II-m-A-03360	Biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului”	Sat LUNCA, com.BAIA DE CRIȘ	Sf.sec.XVI
36.	HD-II-m-B-03361	Biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului”	Sat LUNCANI, com.BOȘOROD	Sec.XVIII
37.	HD-II-m-A-03364	Biserica de lemn „Înălțarea Domnului”	Sat MICĂNEȘTI, com.ZAM	1761
38.	HD-II-m-A-03367	Biserica de lemn „Duminica Tuturor Sfinților”	Sat MUNCELU MARE, com.VEȚEL	1762
39.	HD-II-m-B-03372	Biserica de lemn „Schimbarea la față”	Sat OBĂRȘA, com.TOMEȘTI	Sec.XIX
40.	HD-II-m-B-03373	Biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului”	Sat OCIȘOR, com.VAȚA DE JOS	1802
41.	HD-II-m-B-03413	Biserica de lemn „Sf.Arhanghelii” (a „Sănonilor”)	Municipiul Petroșani	Sec.XVIII
42.	HD-II-m-A-03426	Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”	Sat RĂDULEȘTI, com.RAPOLTU MARE	Sf.sec.XYIX- înc.sec.XX
43.	HD-II-m-A-03430	Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”	Sat RIBICIORA, com.RIBIȚA	1763
44.	HD-II-m-A-03436	Biserica de lemn „Înălțarea Sf.Crucii”	Sat Rovina, com.BUCUREȘCI	1780
45.	HD-II-m-A-03438	Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”	Sat RUNCȘOR, com.GURASADA	Sec.XVII
46.	HD-II-m-A-066104	Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”	Sat SĂLCIVA, com.ZAM	Sec.XVIII
47.	HD-II-m-A-03461	Biserica de lemn „Sf.Nicolae”	Sat Șoimuș, comuna Șoimuș	1705
48.	HD-II-m-A-03462	Biserica de lemn „Sf.Nicolae”	Sat TÂRNAVA, com.BRĂNIȘCA	Mij.sec.XVII,turn mijl.sec.XVIII
49.	HD-II-m-A-03463	Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”	Sat TÂRNAVA,com.BRĂNIȘCA	Sec.XVII
50.	HD-II-m-A-03464	Biserica de lemn „Pogorârea Sf.Duh”	Sat TISA, com.BURJUC	Sec.XVIII
51.	HD-II-m-B-03466	Biserica de lemn „Sf.Nicolae”	Sat TOMNATIC, com.BULZEȘTII DE SUS	1842
52.	HD-II-m-B-03248	Biserica de lemn „Întâmpinarea Domnului”	Sat BĂRĂȘTII ILIEI, com.BRĂNIȘCA	Sec.XIX
53.	HD-II-m-B-03467	Biserica de lemn „Buna Vestire”	Sat TOMNATIC, com.BULZEȘTII DE SUS	Sec.XVIII
54.	HD-II-m-B-03471	Biserica de lemn „Sf.Nicolae”	Sat UIBĂREȘTI, comuna RIBIȚA	Sec.XIX
55.	HD-II-m-A-03472	Biserica de lemn „Sf.Nicolae”	Sat VĂLARI, com.TOPLIȚA	Sec.XVII
56.	HD-II-m-A-03473	Biserica de lemn „Sf.Arhanghelii”	Sat VĂLIȘOARA, com.BALȘA	1787
57.	HD-II-m-B-03474	Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”	Sat VEȚEL, com.VEȚEL	Sec.XVIII
58.	HD-II-m-A-03475	Biserica de lemn „Nașterea Sf.Ioan Botezătorul”	Sat Zam, com.ZAM	Sec.XVIII-XIX

SUMAR

❖	Laudă meșterului popular	4
❖	Biserica Sfântul Nicolae din Căraci – Baia de Criș	9
❖	Biserica Adormirea Maicii Domnului din Lunca – Baia de Criș	10
❖	Biserica Sfinții Arhangheli din Almașul Mic de Munte – Balșa	11
❖	Biserica Schimbarea la Față din Bunești- Balșa	12
❖	Biserica Sfinții Arhangheli din Vălișoara- Balșa	13
❖	Biserica Buna Vestire din Hărțăgani – Băița	14
❖	Biserica Sfântul Nicolae din Bătrâna	15
❖	Biserica Adormirea Maicii Domnului din Luncani –Boșorod	16
❖	Biserica Buna Vestire din Groșuri – Blăjeni	17
❖	Biserica Înălțarea Domnului din Obârșa – Blăjeni	18
❖	Biserica Sfinții Arhangheli din Potingani – municipiul Brad	19
❖	Biserica Sfântul Dumitru din Zdrapți-Crișcior	20
❖	Biserica Întâmpinarea Domnului din Bărăștii Iliei –Brănișca	21
❖	Biserica Sfântul Gheorghe din Boz – Brănișca	22
❖	Biserica Nașterea Maicii Domnului din Căbești – Brănișca	23
❖	Biserica Pogorârea Duhului Sfânt din Furcșoara –Brănișca	24
❖	Biserica Sfinții Arhangheli din Gialacuta – Brănișca	25
❖	Biserica Sfântul Nicolae din Târnavă – Brănișca	26
❖	Biserica Cuvioasa Paraschiva din Târnăvița – Brănișca	27
❖	Biserica Sfântul Nicolae Stănița – Buceș	28
❖	Biserica Sfântul Nicolae din Curechiu – Bucureșci	29
❖	Biserica din satul Rovina – Bucureșci	30
❖	Biserica Sfinții Arhangheli din Bulzeștii de Sus	31
❖	Biserica Sfinții Arhangheli din Bulzeștii de Jos – Bulzeștii de Sus	32
❖	Biserica Sfinții Arhangheli din Grohot – Bulzeștii de Sus	33
❖	Biserica Sfântul Dumitru din Străuți – Bulzeștii de Sus	34
❖	Biserica Sfântul Nicolae din Tomnatecul de Jos – Bulzeștii de Sus	35
❖	Biserica Buna Vestire din Tomnatecul de Sus – Bulzeștii de Sus	36
❖	Biserica Adormirea Maicii Domnului din Alun – Bunila	37
❖	Biserica Sfinții Arhangheli din satul Bunila	38
❖	Biserica Adormirea Maicii Domnului din Brădățel – Burjuc	39
❖	Biserica Buna Vestire din Glodghilești – Burjuc	40
❖	Biserica Adormirea Maicii Domnului din Tătărăști – Burjuc	41
❖	Biserica Pogorârea Duhului Sfânt din Tisa – Burjuc	42
❖	Biserica Cuvioasa Paraschiva din satul Merișorul de Munte - Cerbăl	43
❖	Biserica Sfântul Nicolae din satul Poienița Tomii – Cerbăl	44

❖ Biserica Cuvioasa Paraschiva din Socet – Cerbăl	45
❖ Biserica Cuvioasa Paraschiva din Ghergheș – Cârjiți	46
❖ Biserica Pogorârea Duhului Sfânt din Abucea – Dobra	47
❖ Biserica Cuvioasa Parschiva din Rădulești – Dobra	48
❖ Biserica Cuvioasa Paraschiva din Stâncești – Dobra	49
❖ Biserica Cuvioasa Paraschiva din Boiul de Jos – Gurasada	50
❖ Biserica Sfinții Arhangheli din Cărmăzânești – Gurasada	51
❖ Biserica din satul Câmpuri de Sus – Gurasada	52
❖ Biserica Sfinții Arhangheli din Dănulești – Gurasada	53
❖ Biserica Duminica Floriilor din satul Gothatea – Gurasada	54
❖ Biserica Cuvioasa Paraschiva din satul Runcșor – Gurasada	55
❖ Biserica Sfântul Arhanghel Mihail din Bacea – Ilia	56
❖ Biserica Sfântul Dumitru din Bretea Mureșană – Ilia	57
❖ Biserica din satul Brâznic – Ilia	58
❖ Biserica Sfântul Nicolae din Dumbrăvița – Ilia	59
❖ Biserica Sfântul Arhanghel Mihail din Sârbi – Ilia	60
❖ Biserica Cuvioasa Paraschiva din Valea Lungă – Ilia	61
❖ Biserica Adormirea Maicii Domului din Baștea – Lăpugiu de Jos	62
❖ Biserica Sfinții Arhangheli din Holdea – Lăpugiu de Jos	63
❖ Biserica Adormirea Maicii Domnului din satul Lăpugiu de Jos	64
❖ Biserica din satul Runcu Mare – Lelese	65
❖ Biserica din satul Luncoiul de Jos	66
❖ Biserica Adormirea Maicii Domnului din Luncoiul de Sus- Luncoiul de Jos	67
❖ Biserica Adormirea Maicii Domnului din Podele – Luncoiul de Jos	68
❖ Biserica Adormirea Maicii Domnului din Stejărel – Luncoiul de Jos	69
❖ Biserica Pogorârea Sfântului Duh din Bărbăteni orașul Lupeni	70
❖ Biserica din satul Almașul Mic – Peștișul Mic	71
❖ Biserica Sfântul Nicolae din Cutin – Peștișul Mic	73
❖ Biserica Sfinții Arhangheli (Sânonilor) – Petroșani	74
❖ Biserica Sfântul Mucenic Gheorghe din Sălătruc – Petroșani	75
❖ Biserica Adormirea Maicii Domnului din Dumbrava de Jos – Ribîța	76
❖ Biserica Sfântul Nicolae din Dumbrava de Sus – Ribîța	77
❖ Biserica Cuvioasa Paraschiva din Ribicioara – Ribîța	78
❖ Biserica Sfântul Nicolae din satul Șoimuș	79
❖ Biserica Adormirea Maicii Domnului din Sulighete – Șoimuș	80
❖ Biserica Sfinții Voievozi Mihail și Gavril din satul Șteia – Tomești	81
❖ Biserica Sfânta Maria Mare din Țiulești – Tomești	82
❖ Biserica Tuturor Sfințiilor din Valea Mare de Criș – Tomești	83
❖ Biserica Sfântul Nicolae din Vălari – Toplița	84
❖ Biserica Sfântul Nicolae din Basarabasa – Vața de Jos	85
❖ Biserica din satul Birtin – Vața de Jos	86
❖ Biserica Sfântul Nicolae din Brotuna – Vața de Jos	87

Vechi biserici de lemn din județul Hunedoara

❖ Biserica Pogorârea Duhului Sfânt din Căzănești – Vața de Jos	88
❖ Biserica Buna Vestire din Ciungani – Vața de Jos	89
❖ Biserica Adormirea Maicii Domnului – Vața de Jos	90
❖ Biserica Sfinții Arhangheli din satul Ociu- Vața de Jos	91
❖ Biserica Sfântul Nicolae din Târnavă de Criș – Vața de Jos	92
❖ Biserica Sfânta Treime din Dealul Mare – Vălișoara	93
❖ Biserica Sfântul Nicolae din Săliștioara – Vălișoara	94
❖ Biserica Sfinții Voievozi din Stoeneasa – Vălișoara	95
❖ Biserica Pogorârea Sfântului Duh din Boia Bârzii – Vețel	96
❖ Biserica Duminica Tuturor Sfinților din Muncelul Mare – Vețel	97
❖ Biserica Sfântul Nicolae din satul Muncelul Mic – Vețel	98
❖ Biserica din satul Runcul Mic – Vețel	99
❖ Biserica Cuvioasa Paraschiva din Vulceș – Vețel	100
❖ Biserica Sfântul Nicolae din Certejul de Jos – Vorța	101
❖ Biserica Cuvioasa Paraschiva din Coaja – Vorța	102
❖ Biserica din satul Dumești – Vorța	103
❖ Biserica Sfinții Voievozi din Lunșoara – Vorța	104
❖ Biserica Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril din Almaș Săliște – Zam	105
❖ Biserica din satul Almășel – Zam	107
❖ Biserica Sfinții Arhangheli din Cerbia – Zam	108
❖ Biserica Sfinții Arhangheli din Deleni – Zam	109
❖ Biserica Înălțarea Domnului din Micănești – Zam	110
❖ Biserica Sfinții Apostoli din Pogănești- Zam	111
❖ Biserica Cuvioasa Paraschiva din Sălciva – Zam	112
❖ Biserica Sfântul Ioan Botezătorul din satul Zam	113
❖ Lista bisericilor de lemn – monumente istorice din județul Hunedoara conform anexei la Ordinul nr.2314/2004 a Ministerului Culturii și Cultelor	114

MARCEL LAPTEȘ

- etnograf -

S-a născut la 28 iulie 1942 în municipiul Iași. Absolvent al facultății de Filologie secția Limba și literatura română Timișoara. Actualmente este referent literar la Centrul județean al Creației Populare Hunedoara. Autor al pieselor de teatru **VREAU SĂ FIU ARTISTĂ** (comedie), **O POVESTE DIN PĂDURE** (teatru de păpuși), **MOARTEA CALULUI** (comedie) în vol. **9 piese de teatru** - Deva, 1984. A semnat peste 40 de recenzii de cărți, bibliografii, cronici literare și articole de etnografie și folclor în revistele **RITMURI HUNEDORENE**, **TRIBUNA**, **RAMURI**, **LUCEAFĂRUL**, **VATRA**, **ROMÂNIA LITERARĂ**, **TOMIS**, **MIORIȚA**, **BULETIN INFORMATIV** (al Centrului Național București), **CUVÂNTUL LIBER** etc. Este redactor responsabil și coordonator al publicațiilor și antologiilor literare **9 PIESE DE TEATRU, DIN TOATĂ INIMA** (ale Centrului Creației Populare) precum și ale publicațiilor **MIORIȚA**, **CAIETE ETNO-FOLCLORICE HUNEDORENE**. Este coautor al albumului etnofolcloric **ȚARA HAȚEGULUI - DIMENSIUNI SENTIMENTALE** (Ed. Corvin - Deva, 2001), -Recent a publicat **ESEURI DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR** (Ed. Corvin - Deva, 2004).

EDITURA **CORVIN**
DEVA